

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LUNARĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redacția : Iași, Palatul Culturii, tel. 16242

ANUL II
SERIE NOUA

DUMITRU IGNEA — redactor șef
ANDI ANDRIEȘ — redactor șef adjunct
HORIA ZILIERU — secretar de redacție

3

Martie
1971

CUPRINS

3	Vasile Constantinescu : Unitatea și diversitatea literaturii noastre contemporane
7	Eugen Barbu : Caietele princepelui (Jurnal 2—1962—70)
16	Ovid Caledoni : Printre mulțimi, Să nu mă-ncingă, Mă-ntorc tămăduit, Peisaj
19	George Dan : Șarpele fantastic, Ofrandă, Grîu sub lupă, Evoluții
21	Demostene Bolez : Primul meu cenaclu
26	Nicolae Ioana : Corabia nemișcată
27	Nicolae Turtureanu : Arhetip
28	Victor Leahu : Iubește pe aproapele tău
39	Angela Traian : Peisaj cu vulturi, Toamnă adîncă, Peisaj cu sete mare, Cîntec
42	George Sidorovici : Muntele cel mare (reportaj)
50	George Damian : Vară fierbinte
50	Ion Iancu Lefter : Pădurile de sticlă

51	Georgeta Eftimie : Sonet
51	Liviu Pendefunda : Ochi de lumini
52	Ion Puha : Armăsarul lui Traian, Ospățul
55	EMISFERE Petru Zadnipru (R. S. S. Moldovenească) : Lemn, Ultima noapte de toamnă Aubin Pasque (Belgia) : Solstițiu (în rom. de George Popa)
57	Mihai Tatulici : Eugenio Montale — poezia lucrurilor
61	CRONICA LITERARĂ Haralambie Țugui : Radu Boureanu : „Piramidele frigului” Al. Călinescu : Adi Cusin : „Umbra punților”
67	DEZBATERI Daniel Dimitriu : Patriotism și angajare în literatura actuală
72	LITERATURA ȘI ȘCOALA Valeriu Neșțian : De la analiză la sinteză
75	LUMEA ARTELOR Radu Negru : Artiștii plastici ieșeni la bienala '70
77	Ion Istrati : Artă scrisului nostru artistic în contextul literaturii universale postbelice
81	Marcel Gh. Morărașu și Constantin Acostoiaie : P.C.R. forța conducătoare în societatea noastră socialistă
86	COMENTARII D. Florea Rariște : Eminescu despre cultură și artă I. D. Zamfirescu : La centenarul poeziei „Mortua est”
89	CĂRȚI Emil Nicolae : Virgil Teodorescu „Repaosul vocalei”, Dan Laurențiu : „Imnuri către amurg”, Tudor George : „Balade singaporene” Constantin Pricop : Alexandru George : „Simple întâmplări cu sensul la urmă Al. I. Friduș : Mircea Oprea : „Argonautica” Radu Felecan : Constantin Bostan și Valeriu Ciucă : „G. T. Kirileanu
94	Mihai Matei : Revista-revistelor

Nr. colilor de tipar 6

Intreprinderea poligrafică Iași
str. V. Alecsandri nr. 6
Comanda nr 455
R. S. România

VASILE CONSTANTINESCU

Unitatea și diversitatea literaturii noastre contemporane

○ discuție asupra unității și diversității literaturii noastre contemporane este necesară și actuală. În această problemă s-a discutat puțin și, de asemenea, problema nici nu a constituit o temă propriu-zisă de dezbatere, ci referirile asupra ei s-au făcut doar tangențial, în alte contexte. Or, ceea ce este important, în primul rând, este ca această problemă să fie pusă în propriul ei context. Problema, așadar, implică un demers teoretic. Dar, practic vorbind, ce aspect poate fi interogant în afara teoriei?

Aceasta fiind perspectiva precizată, din capul locului se deschide o întrebare de principiu: ce definesc cele două concepte — *unitatea* și *diversitatea* — aflate în relație cu realitatea literaturii? Iar în punctul de deschidere al întrebării, desigur, se impune să arătăm că cele două concepte semnalate vizează literatura, înțeleasă ca tot, într-o dublă ipostază a ființării: aceea a *concepției* și aceea a *stilului*. Conceptul de unitate, prin urmare, acoperă realitatea literaturii sub aspectul a ceea ce aceasta se prezintă în ordinea concepției, iar cel de diversitate acoperă aceeași realitate a literaturii sub aspectul a ceea ce aceasta este în ordinea stilului. Dar, precizînd, acest fapt, am ajuns în însuși miezul foarte mult disputatei formule referitoare la *unitatea de concepție și diversitatea de stiluri* a literaturii noastre actuale. Ce înțeles implică formula de față? Cele două aspecte ale literaturii — concepția și stilurile — cu cele două concepte corespunzătoare lor — unitatea și diversitatea — sînt de fapt în fuziune, însemnînd un ansamblu bine structurat în articulațiile sale interioare, ansamblu care este realitatea literaturii însăși, avînd o esență de ordin *estetic*. Unitatea de concepție și diversitatea de stiluri sînt, deci, o fuziune de fond esențial uman în esența de ordin estetic a literaturii. De aceea, pentru a preciza notele definitorii ale acestei fuziuni este necesar, cred, să operăm o nouă distincție, de data aceasta la nivelul de vizare a literaturii sub specia esenței esteticului, între *natura esteticului* și *particularitatea conștiinței esteticului*. Abia această distincție, clădită pe succesiunea necesară, inerentă a celorlalte, are darul să pună în contextul ei propriu-zis, cerință enunțată la începutul acestor rînduri, problema unității și diversității literaturii noastre contemporane, respectiv a unității de concepție și a diversității de stiluri. Și, la acest punct al precizărilor, problema fiind pusă în propriul ei context, putem ridica întrebarea fundamentală: ce înseamnă a spune că literatura ființează ca unitate, de concepție și diversitate de stiluri?

Din unghiul de înțelegere al filozofiei marxiste, literatura constituită, totdeauna, *realitate estetică și conștiință estetică*. Dacă din punct de vedere general filozofic, după cum se știe, realitatea este primordială în raport cu conștiința, conștiința fiind, ca factor secund, reflectarea activă a realității, în ceea ce privește însă raportul dintre *literatură ca realitate* și *conștiința literară* intervin noi elemente, ca diferență specifică, de accent. În primul rînd, conceptele de *conștiință* și *realitate* cu care

operăm în sfera literaturii au un *alt* conținut decît conceptele respective considerate fie în înțelesul filozofiei, fie al altor discipline. În cadrul literaturii, conceptul de *realitate* are o fundare *ontologică* de esență *atitudinală*, fiind aceea latură a conștiinței (ca *rezultat* al reflectării active a realității umanizate ca *atare*) care s-a sintetizat în resorturile ei întîme ca *atitudine* față de *rezultatul reflectării*. Această realitate de domeniul literaturii, fiind una în prealabil *umanizată*, și pe care opera literară intervine s-o *desăvîrșească* pe linia umanizării, o realitate specifică deci prin substanța ei, înseamnă *atitudine a conștiinței* față de *rezultatul reflectării de către conștiința socială a realității sociale* (conștiința umană reflectînd realitatea umanizată). Iar conștiința, în acest caz, este *conștiința ca atitudine* care se ridică de la ceea ce *a reflectat* la ceea ce *trebuie să creeze*, este deci conștiința ca *atitudine* care operează în *însuși conținutul său* (rezultat al reflectării socialului) trecerea de la *reflectare* la *creație*. În al doilea rînd, aflîndu-ne în planul literaturii, raportul dintre realitate și conștiință își schimbă *sensul*. Cum arătăm cu alt prilej (*Polaritatea braxiologiei marxiste*), raportul general filozofic realitate-conștiință este polar: relația realitate-conștiință (care definește ontologic latura obiectivă a raportului, caracterul de determinare în acest raport al primului termen față de al doilea) și relația conștiință-realitate (care definește latura subiectivă a raportului, aspectul activismului pe care îl implică în acest raport al doilea termen — care la un anume nivel al praxis-ului devine din punct *final determinat* un punct *înițial ce determină* — asupra primului termen). Circumscrișă în ordinea relației conștiință-realitate, literatura cunoaște particularitățile acesteia, implicînd schimbarea de sens amîntită. Deci, în cadrul literaturii, ca de altfel în întregul univers al culturii, conștiința *pre-merge* realitatea, căci o *atare* realitate *va fi* în măsura în care conștiința literară o *va crea*. Căci punctul de vedere al definirii sensului pe care îl are *raportul* realitate-conștiință pentru sfera literaturii, cînd aceasta, ca latură subiectivă a activității umane, devine *relație* conștiință-realitate, nu este prin urmare cel al *cunoașterii*, ci cel al *creației*. Aflîndu-se sub semnul creației, literatura, pentru a fi ca realitate, trebuie să fie mai întîi în *conștiință*, ca lume a acesteia, însemnînd *înițial* un model mental, un proiect gîndit, prefigurat, cu linii de sens structurate la nivelul conștiinței, pentru ca apoi, în virtutea actului creator, trecut prin filiera sensibilizării, ca finalitate, să se concretizeze stilistic într-o *realitate estetică* (conceptul de realitate avînd astfel un *alt* conținut, de o altă natură, implicînd definirea în ordinea esteticului), respectiva operă literară ca *atare*. Conștiința în raport cu această nouă realitate (de ordin estetic, pe care, pe baza reflectării realității sociale, o *creează*) are și ea un *alt* conținut, fiind deci un alt concept, cu o altă natură (cea în ordinea esteticului). Esența acestei conștiințe (de ordin estetic) este una *atitudinală*. Iar această esență *atitudinală* a conștiinței (de ordin estetic) se *creează* în funcție de ceea ce *a reflectat* (realitatea socială). În acest act al creării, deci, care *mută* problema în *plan estetic*, evident, conștiința (care a reflectat socialul), care este o conștiință de social, de altceva, trebuie să devină *conștiință de sine*, deci *conștiință estetică*, pentru ca, în procesul de creatic, să realizeze realitatea estetică, opera literară. Conștiința literară, prin urmare, este conștiința literaturii ca realitate estetică, deci, *conștiință de sine* a literaturii. Fiînd, în prealabil, *atitudine* față de social, plecînd deci din punctul a ceea ce a reflectat din social și a ajuns deja *conștiință de social ca atitudine*, conștiința de sine a literaturii, știînd că acțiunea ei, care urmează să se desfășoare în virtutea *legilor frumosului*, trece din reflectare în creație, devine întrupare *stilistică* a atitudinii, finalizînd astfel ca realitate estetică, deci ca operă literară și, în ansamblu, ca literatură. În acest amplu proces, *conștiința de sine* a literaturii implică, în esența sa, ceea ce am numit *partinătatea* conștiinței esteticului.

Literatura, ca realitate estetică, așadar, implică, natura esteticului și partinitatea conștiinței esteticului. Or, tocmai din această perspectivă, ea are posibilitatea să fiînteze ca *unitate de concepție în diversitate de stiluri*. Cum se explică faptul că, dacă toate celelalte literaturi se caracterizează printr-o *lipsă* de unitate a concepției, doar literatura care se fundează în lumina viziunii și principiilor marxismului implică o *unitate de concepție*? Toate literaturile, și cele aflate pe pozițiile marxismului și cele situate în afara principiilor marxismului, sînt o *realitate estetică*. Prin urmare, în toate literaturile *natura esteticului* este aceeași. Problema de mutație, căci există într-adevăr o problemă de mutație, pe care o cunoaște literatura existînd în baza principiilor marxismului se explică, deci, prin aceea că, dacă în

treaga literatură este *realitate estetică*, în același timp, *esteticul* implică cele două dimensiuni, ca laturi ale întregului, amintite: *natura esteticului și partinitatea conștiinței esteticului*. Sub aspectul naturii esteticului, cum arătam, fără îndoială că nici o literatură nu se deosebește de alta, natura esteticului fiind, pentru literatura în ansamblu, ceva indivizibil, însuși specificul ființării sale. Nu aici, prin urmare, se află explicația faptului că literaturile aflate în afara viziunii despre lume și om a marxismului sînt lipsite de unitatea concepției, ci această explicație survine din direcția a ceea ce am numit *partinitatea conștiinței esteticului*. În orice literatură, deci, natura esteticului rămîne aceeași; ceea ce diferă este *partinitatea conștiinței esteticului*. Conceptul de *partinitate*, ca implicat al conștiinței esteticului, nu trebuie înțeles însă ca un concept *ideologic*, deși din perspectiva ideologicului se întemeiază, ci în ordinea *praxiologiei esteticului* (unde criteriul care operează nu este cel al ideologicului, ci cel al *umanismului*). Orice literatură autentică, indiferent care ar fi ea, nu este anti-umanistă, ci umanistă. Depinde însă ce înțelege prin *umanismul* ce-i este intrinsec. Căci *umanismul*, din punctul de vedere al literaturii, ca de altfel al artei în general, este un *ideal*. Dar pentru ca *umanismul* să însemne *realitate*, problema sa nu se pune la nivelul literaturii (al artei în general), ci la nivelul *societății*, al naturii relațiilor sociale. În acest sens, înainte de orice, *umanismul* este necesar să fie un *țel politic*, trebuind să se afle deci cu necesitate în ordinea politicului care dimensionează întregul proces social al unei orinduri. Faptul ființării sale, așadar, își are punctul de plecare în conținutul sferei politicului, trebuind să fie *immanent* însuși sensului conducerii unei societăți. Conducerea, întemeindu-se științific, trebuie să ofere actul deschiderii maselor spre *umanism*, accesul fiecărui om în funcție de dimensiunea propriei capacități de valorificare, spre traducerea în fapt de viață a țelului politic elaborat de forța conducătoare din societate. Din *țel politic*, în acest fel, *umanismul* se convertește în *proiect social*. Existența unei *democrații* autentice, bazată pe o perfectă echitate între valori, echitate ca reflex al osmozei dintre conducere și mase, permite materializarea în fapt a acestui proiect social, practic realizându-se ca rod al colaborării organice dintre factorul de conducere și factorul de înfăptuire a țelului conducerii. Transpus creator din *țel politic* în *proiect social*, *umanismul* se definește astfel ca *sumum socio-psiho-cultural*, iar realizarea sa, necesitînd comuniunea dintre societate și persoană, este de ordinul *practicii*. *Umanismul* implică, așadar, aspectul *cultural* (științific, artistic, literar etc.), dar nu ca temei, ca substanță a sa propriu-zisă, ci în calitate de condiție esențială care să dea omului posibilitatea de a răspunde prin propriul său sens la sensul general oferit de societate. Cu alte cuvinte, *umanismul* este aspect cultural doar în al doilea rînd, în ce privește insul, persoana, conținutul persoanei devenind *fond uman* (devenire posibilizată de societate), căci mai întîi trebuie să fie, fapt care se realizează din perspectiva societății, *proiect social* aflîndu-se sub semnul unui *țel politic*. Problema *umanismului*, prin urmare, poate fi ridicată în sensul unei realizări autentice, reale, doar de o societate în care să ființeze posibilitatea *identității de esență* dintre conducerea vieții sociale și participarea tuturor oamenilor la rezolvarea problemelor în societate. Această posibilitate îi revine, în perspectiva istoriei, ca prospectare în devenirea acesteia, societății socialiste, *socialismul* avînd menirea să devină, în conformitate cu sensul istoriei, obiectiv și legic, egal cu *umanismul* însuși. Sintetizînd, *umanismul*, și acest fapt devine posibil o dată cu ființarea *socialismului*, fiind pus de societate ca țel politic și proiect social, necesită totodată ca omul însuși să însemne o personalitate, să opereze ca *act de decizie socială*. Valoarea de a fi act de decizie socială revine acum fiecărei modalități de manifestare — economică, științifică, tehnică etc. Deci, implicit, și modalității de a fi a *esteticului*, artei în ansamblu și, în speță, literaturii. În această calitate pe care literatura o dobîndește în *socialism*, de a fi *act de decizie socială*, desigur, se află și *noul* conținut al *umanismului* specific operei literare. Acest *umanism* al literaturii, fiind de o esență în ordinea *idealului*, trebuie să remarcăm însă că implică o *mutație* în ce privește *idealul* însuși. Dacă în celelalte literaturi de pînă la apariția marxismului *idealul* operei este o aspirație ce reclamă un *umanism* încă nepus ca rezolvare practică a problemei, dimpotrivă, pentru o literatură ce se desășoară în cadrul *socialismului*, *idealul* operei literare se raportează, în ordinea *umanismului*, la ceva real, *umanismul* fiind acum pus ca țel politic și proiect social. *Idealul* în sensul *umanismului*, pentru opera literară,

operează de data aceasta, plecînd de la un sol concert al realului, pe linia dintre ceea ce *este* și ceea ce *trebuie să fie*. Opera literară, fiind acum act de decizie socială, conștiința estetică implică problema *partinității* în sens de unitate; raportarea idealului, pe linia umanismului real, operînd între *este* și *trebuie să fie*, este raportarea la ceea ce umanismul este țel politic și proiect social, existînd deci o unitate a raportărilor și o unitate de raportare, într-un cuvînt o unitate de concepție. De esență *atitudinală* fiind, conștiința literară înseamnă *atitudine* față de un umanism real care devine; or, tocmai în orizontul acestei devenirii, prin esența ei *atitudinală*, conștiința literară este act de decizie socială în modelarea stilistică, vizînd umanismul, a lui *este în trebuie să fie*, în acest plan al creației, evident, *partinitatea* sa fiind una de ordin *estetic*.

Punînd deci problema literaturii la nivelul *partinității conștiinței esteticului* (natura esteticului, pentru orice literatură, fiind aceeași), se explică însăși mutația ce caracterizează literatura aflată în condițiile socialismului, mutație ce consistă în faptul prezentei în această literatură a *unității de concepție*. Cu aceste precizări, problema unității de concepție și a diversității de stiluri în literatura noastră contemporană poate fi adîncită. Căci chestiunea diversității de stiluri nu poate fi înțeleasă, cum se face uneori cînd este urmărită nu din interior, ci se discută doar la suprafață, sub aspectul că stilurile ar fi simple formulări particulare pe o temă generală. Unitatea de concepție, cum a reieșit din cele precizate, nu este *temă generală* a literaturii, iar stilurile nu sînt aspecte particulare ale unei astfel de teme generale. *Generalul*, în acest caz, nu este o *temă*, iar *particularul* nu înseamnă diverse *formulări ale temei*; generalul și particularul, dîmpotrivă, reprezintă literatura însăși în ceea ce ea este unitate de concepție în diversitate de stiluri. Stilurile, în diversitatea lor, sînt modalități estetice proprii *în și prin* care există unitatea de concepție. Stilul ține de natura esteticului; este orizontul infinitelor posibilități de a fi ale esteticului, căci cu fiecare artist trebuie să fie cu necesitate altul. Conștiința estetică, fiind *sensul* uman prin care natura esteticului prinde viață de fiecare dată, acest sens aparținînd unei atitudini, atitudine care este mai întîi filozofică și apoi devine implicat al esteticului, pentru a dobîndi în acest plan o interioritate cu valoare de concepție, este firesc ca, pentru o literatură aflîndu-se pe pozițiile marxismului, fiindtînd în ordinea esenței socialismului (unde umanismul este la nivelul realului *țel politic și proiect social* și devine la nivelul idealului modelare a lui *este în trebuie să fie*), într-o asemenea literatură, așadar, este firesc să existe o perfectă comuniune între diversitatea de stiluri și unitatea de concepție. Stilurile fiind, deci, moduri sui generis de ființare a conștiinței estetice în natura esteticului. Unitatea de concepție a literaturii, în socialism, se realizează astfel pe baza noului conținut al relației dintre literatură și umanism. Dacă în socialism, în fapt, umanismul este pus ca țel politic și proiect social, toate activitățile sociale realizînd practic această problemă, și arta, la rîndul ei (în speță și literatura), ca act de decizie socială, operînd asupra umanismului (care caracterizează realul) pe linia devenirii lui *este în trebuie să fie*, ființează ca *desăvîrșire* a umanismului. Rațiunea ființării sale, ca act de decizie socială, este aceea a desăvîrșirii umanismului, acest fapt fiindu-i scop suprem. De aceea literatura (ca formă a artei, arta fiind aceea realitate ce desăvîrșește omul în sensul libertății de a crea) ajunge să-și îndeplinească în socialism destinul ei istoric de *desăvîrșire* a umanității. Literatura vrea desăvîrșirea umanului de la omul întreg la omul integral uman, iar în ordinea acestui suprem ideal, definindu-se în infinite întrupări stilistice, ea are posibilitatea ca, în socialism, unde umanismul este țel politic și proiect social, la rîndul ei, operînd ca act de decizie socială, din perspectiva partinității conștiinței estetice, să însemne în mod autentic *unitate de concepție*...

EUGEN BARBU

CAIETELE PRINCEPELUI

Jurnal, 2 [1962—70]

În Thomas Mann ceva al lui Tolstoi către Gorki, privitor la femei : „Adevărul despre femei am să-l spun cînd voi fi cu un picior în coșciug ; și-apoi am să-l trag repede și pe celălalt înăuntru și-am să las să cadă capacul”.

*

Ceva legat de tabloul lui Dürer, *Melancolia*, un fragment din Gérard de Nerval :

Sînt tenebrosul, văduvul, nemîngîiatul
Prințul Acvitaniei cu turnul desființat
Singura mea stea e moartă și lăuta mea constelată
Poartă soarele negru al melancoliei...

*

Pentru Janus la cunoștința eroului cu Cheshire chat : Cinci *incantații pentru flaut solo* de André Jolivet cu acea sacră, depărtată fugă de realitate... sau Cercurile lui Luciano Berio.

*

Ralea : se numește natură adeseori un stadiu de civilizație depășit. Și eu care l-am ciupit numai pentru că o făcuse Călinescu. Avea farmec de scriitor orice aș spune.

*

Dragostea eroului din Janus, a treia trebuie să fie crepusculară, ostenită, împăcată, venită tîrziu, dar fără ieșire pentru că mereu există în om nevoia de supunere și ce e dragostea decît o supu-

nere consimțită. Ea trebuie să fie patetică fără să fie melodramatică, să fie înălțătoare și umilitoare în același timp, așa cum se iubesc doi oameni răniți, terminați undeva la capitolul sentimental, dar tocmai acest sentiment ucigaș trebuie să aibe rezonanțe îngrozitoare, pline de remușcare, în căutarea răscumpărării, cum la bătrînețe voim să recumpărăm zilele pierdute. Să fie o răscumpărare a altor iubiri aruncate la gunoi din nepăsare. Dragostea a doi eșuați pe un promontoriu în care nu există liniște, unde mereu ești silit să te aperi de rechini...

*

Marea perfidie a pasiunii născinde constă tocmai în a imitatoria (Bergson).

*

Din porcul ăla talentat de Proust: Ducele de Guise după ce l-a omorât pe amiralul Coligny, contemplându-i cadavru: — Comme il est long!

*

Un R. mergînd la Milano ca să-l audă pe Franco Corelli în *Paiața* sau *Tosca*, pentru aurul său din glas, sub pretextul unor afaceri diplomatice, iute inventate și stînd în stal lîngă oameni care rid la cuvîntul *colombina* și *ridi pagliacci* și simțindu-se deodată demodat, om al altui veac. Asta îi dădea poftă de mîncare și în vagonul restaurant făcea o orgie gastronomică, vorbind tare (era un orator strălucit) și atrăgînd atenția. A murit pe closet, înțepenind cu ismenele în vine, tot în sleeping car... (pentru *Ianus*).

*

Obscurul, enigmaticul, seninul O, trăind din hieratismul său, din încremenirea maxilarelor. Mediocritatea cea mai strălucitoare, îmbrăcată în citate, profesor de provincie, sosit cu cumnatul său dintr-un bilci și omorînd lumea cu cartea pe care poate o știau, dar fără talent amindoi, vai, fără talent. De aici o ascensiune apăsătoare pentru alții. În pușcărie omul turna și cerea de mîncare paznicilor. Luat la întrebări de cei care sufereau din cauza celor ce făcea, le răspunsese senin: Eu sînt un om de valoare, trebuie să rezist, să ies de aici, pentru a-mi da capodopera, pe cînd voi...

Nu m-am dus la înmormîntarea lui deși s-ar fi spus că am avut mereu stimă pentru el. Nu pentru el, să se știe. O. reprezenta ideea de cărturar, chit că el nu avea morala acestuia. Să mori pentru ceea ce însemni, dar cu demnitate, nu cerșind unor analfabeți cîteva zile mai mult. Pe O. l-am așteptat cu capodo-

pera lui. A murit destul de în vîrstă, a călătorit mult, i s-au plătit erorile pentru care a suferit. Onoruri, numai Academia a lipsit, bani, articole, totul nemeritat. Suferința lui și a altora fusese inutilă. Ideia nu se oprise asupra lui. Va muri curînd în anonimatul timpului care nu iartă.

*

A regresa spre Grecia (Marinetti)

*

Amicul acesta perfect ambițios, perfect om de lume. Cîteva limbi streine, o bună purtare în care ar mai încăpea cîte ceva, pilotat spre o carieră sigură de o soție ambițioasă, plină de voință, secretar al relațiilor, atentă la toate susceptibilitățile din jur, gata să ia un tip de mașină mai neînsemnată ca să nu-și deranjeze superiorul soțului ce nu-l mai avansează odată deși duminică de duminică este cărat în provincie la mese opulente, deși i se ține rinza cu diferite anecdote, deși i se aduc amici și mai veseli. Totul o lungă, interminabilă sclavie fără viitor pentru că de fapt, nenorocitul nu știe că profesorul său nu are ce face, cu această stare de inferioritate, îl ține în mină și cine ar pierde un asemenea avantaj? Exasperat a vrut de cîteva ori să evadeze din condiția sa, dar a fost readus la realitate de soție: — Ce ești nebun? Vrei să pierzi dintr-o lovitură atîția ani de supușenie? Și viitorul tău?

*

Adevăratele ruine ale Europei sint marii ei oameni (Durrell).

*

O mare operă are ceva brutal, trivial, fiind accesibilă, cu alte cuvinte ceea ce face excelența sa este și ceea ce o scade cel mai mult. Spunea parcă Călinescu: la o mare idee nu te uiți la crăpături. Dacă munții ar fi absolut conici și turnați în sticlă ne-ar părea ridicoli...

*

Cartridge music de John Cage cu fierăstraiele sale, cu sirene, cu broaște parcă orăcîind, cu acele scrișnete grele și păsările sale exotice sau imitarea ruperii unei hîrtii sgrunțuroase în fața unui microfon, glaspapire frecate laolaltă, cu ceva muzical totuși, în care mai bate și o nicovală din cînd în cînd...

*

Uccello care era scos din inspirație de nevastă-sa, cicăltoare care exclama, cabotina:

— Ce minunat lucru perspectiva!

*

Profundul doliu al nopții (Baudelaire), după o întâlnire ratată.

*

A, ea este prea distrată pentru a fi sinceră; este prea bine crescută pentru a nu mă pîndi în ceea ce e lipsă de manieră la mine și deci sincer; ea este prea frumoasă pentru a nu încerca să mă domine, este prea distinsă pentru a nu mă disprețui secret; și pe urmă ce vrea? Să mă subjuge încet, are timp și asta mă înspăimîntă, siguranța ei că va rezista lîngă mine atîta vreme cît nu a rezistat niciuna. Iată îmi dau seama că a avut dreptate acum la atîția ani de la cunoștința noastră. Secretul ei? A știut să dispară de lîngă mine, chiar conviețuind s-a abstras, s-a prefăcut că are preocupările ei personale deși suferea, deși mă pîndea și îmi știa infidelitățile. Atîta tărie trebuie respectată și eu o respect și parcă mi-este frică de ea...

*

O nevoie mereu presantă, cabotină de a mă destăinui. De fapt cu toată aparența mea de sinceritate sînt pentru cei mai mulți un om secret. Un amic îmi reproșa că în romanele mele nu apare viața mea personală deloc. Se înșală. Totul a fost disimulat, pierit bine, tocat mărunț încîtsă nu se simtă. Dar ce ași fi putut să gîndesc în legătură cu eroii mei decît ceea ce mi se întîmplase mie și numai mie? Totul în această operație delicată este să nu strigi, să nu te bați cu pumnii în piept...

*

Timpul trăit sub forma celor trei extaze nu e decît o uvertură spre eternitate (Heidegger).

*

Budin care-l acuza pe Dostoievski că a adus revoluția prin falsitatea eroilor săi care mai apoi au fost imitați. Trebuie să recunosc că puțin adevăr există aici: ceea ce mai pe urmă a fost teoretizat ca psihologism abisal nu era decît fructul unor coli de autor prost plătite, fenomen întîlnit și la noi, mai acuș... Se scria mult, artificial, se inventau psihologii imprevizibile numai pentru ca să se obțină ceva mai mult pentru ruletă. Și teoreticienii care vinează obscuritatea ca pe un găinaț celest, abia așteaptă să-și dea drumul. Și au făcut-o cu atîta sîrg...

*

Toată lumea mă întreabă unde am găsit pe pisica Cheshire care dispărea treptat pînă nu se mai vedea, rămînînd din ea numai surisul (*Janus*), *În Alice în Țara Minunilor* (1890). Ce veche chestie...

*

Pe urmă Cușcungachi care adoarme pren circiumi și e cărat pe cimpui Dulăpului unde se trezește într-o troacă lins de ciini de boritură și astfel salvat de la înec. Tot el cînd se îmbătase odată își îngropase ismenele în latrina Academiei grecești provocînd mare putoare în lăcaș, de unde anchetă și posibila eliminare. Cercetarea care are loc îl identifică repede după mirosu-i specific. Pe urmă farsele aceluia militar din garda Prințelului cu toate cele: roșirea părului unuia, mutarea unui cimitir, plimbarea unui înalt oaspe prin țară, premiile date la o plimbare cu barca pe lacul Mogoșoaia de către Prințep și cîte și mai cîte. Dar albinosul spurcat care recurtează fetele și le pune să scrie în foglieta lui despre spectacolele de la Ceșmeaua roșie? Pe urmă acel honved cu ibovnice în subsol pe podul Beilicului ce-și plînge soața moartă intempestiv și seara stă la grădină cu tălănițele pe genunchi? Odele sale funebre înmoaie inimile bucureștene, dar asta nu-l împiedică să se uite numai la fetișcane ce sînt de vîrsta fiului său care la urma urmelor i le recrutează. Mai ar fi teribilul Pavel care își ia trăsura de veci, neagră, mare să-l încapă și duce o viață luxuriantă trăind cu o babă dusă la multe mese și pe urmă fugind de frica turcilor la Paris, omul acela care sta într-o casă ca un acvariu, plină de mobilă pe care o descria făcînd să curgă balele colegilor de la Academia grecească. Și amicul său, inteligentul Maran V. care îi face teoria operei și deodată se trezește înjurat din pricina unei frumoase femei care avusese bîzdicul să se culce cu el și nu cu teribilul Pavel care o biciuie în oraș și pe urmă o descrie ca pe o zdreanță. De fapt bănuiala era mai puțin întemeiată pentru că amicul avea boală la bașoalde, la căzături, la femei mai schiloade: schioape, cocoșate și rău crescute în înălțime pe care le invita între cărțile sale, vorbindu-le și punîndu-le să se dezbrace în timp ce el tăia mere sau defolia o piersică pe care o mirosea cu mare atenție Asta îi dădea ideii...

Ar mai intra aici tînărul poet ucis de careva de la curte, aruncat adică sub o droașcă de Viana, pe cînd era beat. Acela îl citea în latrine pe Cantemir și asta nu convenea. Pe urmă comedia înmormîntării unde calmicul acela mic, cu ochii vii îl veghează pe poetul ucis, cu șira spinării făcută ferfeniță și care nu dă voie celorlalți să-l plîngă pentru că asta i se pare un fel de atac la adresa Prințelului. Soția lui, o grecoaică care trage toate sforile și care veghează la puritatea ideilor născute în Academia grecească. Aici poate să apară și vechiul curtean cu părul alb care ucide rece cu aparatul său format dintr-un șchiopălău și nește amestecături venite de departe, din Levant, intriganți vechi care fac orice teorie...

Dar șantajistul dulce adus de către consăteni în Bucuresci în care e cît pe ce să fie făcut poștă de către nește mavrofori într-un gang și care învață repede școala șantajului și se duce direct în casa unui fabricant de postavuri căruia îi violează fiica și vrea să i-o ia de nevastă. Acesta rezistindu-i el scoate mai apoi povestirea *Oameni cu giubea* în care este descrisă înalta societate grecească a timpului, povestire care face mare scandal... Băiatul intră în poliție și propune să intre și altuia care-l denunță în mica lui foglietă cu coperti galbene într-un pamflet pe care acela îl cumpără mereu ce află că se mai află undeva arzînd exemplar după exemplar... Are o singură slăbiciune: fiul căruia îi seduce soția totuși pentru că la asta nu rezistă. Unde apucă pune femeile în genunchi și le roagă: „Fă-mi ceva!” Acelea se supun indignate sau fug și-l pîrăsc, dar mai marii nu au ce-i face pentru că a devenit o instituție națională. Merge cu meschinăria pînă acolo încît își plătește și spălarea rufelor din banii Academiei grecești de la Sfîntul Sava. Cheamă pe alții de la Viana și Paris, îi ghiftuie numai pentru a da de veste pe acolo ce mare peană s-au născut la Bucuresci. Pe urmă se laudă în Academie că opera-i străbate lumea... Faima lui a mers pînă la India...

*

Terasa audiențelor în lumina lunii de Debussy... Ce titlu regal...

*

Pentru Janus; musica sacră din *După amiaza unui faun* cu ce are în ea șovăitor, laic, nu mistic; leneș, prefăcut, colorat la modul subtil, voluptos, plin de regret, de taină, de selenitate...

*

Pentru *Săptămîna*: în *Cromatica la români* se găsesc formule pentru preparatul vopselelor care pot fi folosite în capitolul *Nunta jupîniței Ruxandra*.

*

În Marian, pentru aceeași carte, povestea Insectelor care pot face (ține locul) poveștilor Bădiei despre contemporani. Vezi și Brehm.

*

Pentru *Amza, haiducul*, Marian îmi spune că ar trebui să am o viziune inversă: haiducii să facă totul pe dos, să nu fie adică generoși, să nu facă binele, să fie distrugători, să bage spaima în oameni. Asta crede el ar fi modern, contradictoriu, și mi se pare adevărat, prea multă leșinătură, prea romanțios a fost tratat acest capitol. (Dacă citești *Domnița de Snagov* și *Haiducii* lui Panait Istrati) Pentru capi-

tolul *Telega*, oricum de folosit Diavolul învrajbitor (partea a II-a, pag. 96, 97) sau *Superstițiile la români*.

*

Nume grase pentru *Princepe* sau *Săptămîna*: Balasie Schevofilaxul; Iacub Argeul; Sevastos Chimenitul; Turneforțiu (Asta-i A al meu care nu e identificat încă în *Princepele*), dacă-i mai pun și plete e ceva di granda...

*

Dintr-o carte; în 1830, Victor Hugo puneă bonetă roșie bătrînului Dictionar....

*

Desnos cu infinitul său secund (porte du second infini)

*

Același :

Mais je suis inventeur d'un telephone de verre de Bohême et de tabac anglais en relation directe avec la peur... (pentru Janus).

*

Un fel de babă dezlanțuită, fiica unei familii vechi și bogate, de fapt din Călărași, fiică de colonel de jandarmi care plonjează peste mine și alții la o masă, după o absență de 20 de ani din țară, timp în care a stat lângă un negustor de blănuri : E beată moartă și se vaită de rudele care o înconjoară și care îi vinează dolarii. V. pune o pleoapă necruțătoare pe ea. Are copil și nevastă, dar va ajunge în America prin asta și ajunge chiar pentru că aici nu mai are nici o șansă. Îmi povestește arătîndu-mi scrisorile ei amoroase după plecare : se întorcea, fată fiind, seara acasă, sărînd gardurile. După o noapte de dragoste își duce amantul la Cimitirul Bellu militar, cu un trandafir în mîna ca să se reculeagă. În scrisorile ei scrise pe hîrtie vernil sau roz, îl roagă să se culce cu alte femei și să meargă în zori la cimitir cu un trandafir în mîna și să vorbească cu taică-său care zace în Bellu militar...

*

În mulțime hainele unui bătrîn păreau că-l culeg din acel pustiu de lume, lăsîndu-i numai capul afară ca la înecați....

*

Addenda la Goethe. De fapt cartea este iscată de prezența insolentă a poetului oficial care a făcut tot ce i s-a cerut. Goethe poetul de curte. Am fost certat, molestat, batjocorit, mi s-a contestat orice cunoaștere a lui Goethe, deși eu nu susțineam asta. De fapt voiam să scriu numai trei articole cu prilejul apariției *Convorbirilor* cu Eckermann în românește, dar am auzit de la fata aia blondă că specialiștii,

sînt făcuți foc pe mine că m-am băgat în așa ceva. Drept care am continuat 26 de săptămîni la rînd, luîndu-i cea mai mare parte a biografiilor cunoscute și extrăgînd de acolo ceea ce mi se părea că-i seamănă poetului oficial. Toți s-au făcut că nu pricep numai pentru a nu fi legitimat. Mî se...

Deci...

„Nu ridici un om fără lovituri“, un grec a spus-o. Goethe o aprobă...

Din Alfred Hédouin (1866) — *Goethe, sa vie et ses oeuvres* Kestner scria despre G.: el poseda calitățile care ar putea să-l facă periculos pentru orice femeie dotată cu sensibilitate și gust. Dar Lothe a știut să se poarte cu el în așa fel încît să nu încurajeze nici o speranță vană" (pentru capitolul vieții sentimentale) (nefolosit). În *M-me de Stein* relatări la pofta de băutură a lui Goethe: Karl August: bea 17 pahare de șampanie (G) și abia îl rețineam să nu continue... Schiller despre *M-me de Stäel*: ea vrea să explice tot, să măsoare tot, să înțeleagă tot. Îi lipsea simțul poeziei. Ea aprecia doar pasiunea, retorica și universalul.... Bîrfă superioară. Goethe despre Jagermannn, actriță primadonă și metresă a lui Karl August: a pus-o să cînte din culise *Fiuțul fermecat* pentru că pe scenă era imposibilă, atît se tot uita la prințese în rolul Reginei Noptii. De fapt alta mima pe scenă rolul și ea cînta din culise. Goethe a oprit pe actori să stea din profil sau cu spatetele la public. El cerea să se recite, nu să se joace pe scenă. Așa a fost reabilitată tragedia franceză (?) Altceva: Beethoven îi scrie Betinei de la Toeplitz: regii și prinții pot să confere titluri și cruci, dar nu pot crea oameni mari, spirite care să se ridice peste muritorii de rînd și numai aceștia trebuiesc onorați. Hédouin laudă teribil opera Titanului pentru că scrie el, l-a desbrăcat pe Mefisto de coarne și coadă și i-a dat un spirit propriu. Wilhelm Meister era gustat de către unii mai mult ca Hamlet.

Gaston Varenne în *Goethe devant la nature et l'Art* crede că eroarea lui G. în ce privește arta gotică (de fapt eroare a tuturor contemporanilor săi) era că toți nu știau că pe pămîntul Franței, ea, această artă, se ivise spre 1115 în regiunea Oise, iar în Germania în 1209 la Magdeburg, și în Colonia la 1248. Așa credea autorul era o eroare scuzabilă. Citez aceste rînduri (E.B.) pentru că prea mi s-a scos pe gît că nu-l stimez pe omul de știință G., pe savantul, pe eruditul G. El. G. nu știa măcar că catedrala din Strasbourg fusese ridicată încă din secolul IX. Există o poveste întreagă precizează Gaston Varenne cu fațada catedralei începute de Erwin și terminate de alții de care G. habar nu avea. Un alt amănunt hazos e faptul că G. face lungi reflexii asupra lui Laocoon în Propileele sale. Il muncea ideia de ce nu putea să strige Laocoon și ajunsese la concluzia că din cauza pîntecului supt de șerpi (ha, ha, ha!). În materie de știință era cunoscută teoria sa vulcanistă despre formarea munților: prin efectul focului. Deși văzuse Vezuviul avea teoria neptunistă care atribuia formarea crustei terestre acțiunii lente a apei. O vorbă rea a lui G. despre francezi pe care mi se pare că am mai citat-o: *francezii sînt femeile Europei*. Ceva despre

moartea aceluiași (către Falk) (1813). Am avut grije să nu-i văd în sicriul lor nici pe Herder, nici pe Schiller, nici pe ducesa Amalia. Moartea este un portretist mediocru. G. socotea literatura pioasă a epocii — literatură de spital. Singura etică, spunea el, este umanitatea pură care formează subiectul tragediei antice în conflict cu forța și legile. La 60 de ani se socotea politeist în artă și pantheist în știință (care știință?) Byron spusese despre G.: G. e un talent născut pentru propriul supliciu. Frumoase vorbe, dar neadevărate. G. spunea mereu: să vorbim mai puțin să desenăm mai mult. Lui Iacobi îi scrisese: sint un artist păgîn care urăște creștinismul ca artist și ca poet sint politeist (din *Etudes sur Goethe de Stapfer*) Flaubert (apropos de G. EB) Geniul ni-l dă Dumnezeu, talentul ne privește! Tot Stapfer spunea că G. nu avea gustul politicii și al istoriei. Schiller iubea istoria, G. era nul în acest domeniu. Primul a iubit Revoluția și a vrut să-l salveze pe Ludovic al XVI mergînd la Paris. Altcineva, în timpul luptei de la Valmy Goethe admira verzuilul piinii mucegăite, inventînd o teorie științifică ad-hoc pentru asta. În 1796 în timp ce francezii invadează Germania G. se delectează cu un episod epistolar din timpul Ptolemeilor (Stapfer) Eckermann menționează că ideea ca aceasta să consemneze convorbirile lor a venit din apariția *Convorbirilor lui Byron cu Medwin*, traduse în franceză în 1827. Tot în Eckermann această consemnare: G. se vaită că nu și-a putut renega modernismul. Haida, de... Principiul goetheean: viața e scurtă, să căutăm să ne facem cite o plăcere. G. despre Shakespeare; *romanii lui sint niște englezi!* Despre originalitate îl precedase pe Valéry spunînd că e caraghios să întrebî pe un om bine hrănit cite vaci, oi și porci a mincat pentru ca să arate atît de voinic. El era hrănit de greci, francezi, Shakespeare, Sterne și Goldsmith. Îl mai ciupește pe Shakespeare care luase pagini întregi din Cronici. În Clavigo, G. luase și el pagini întregi din Memoriile lui Beaumarchais (vezi mai tîrziu în aceste Caiete, Istoria plagiatului). Era și puțin leneș (e vorba de G.) unele lucrări le-a dictat direct. Numai poeziile nu putea să le compună astfel. Gusturi: îl plăcea Pulcinella, un personaj napoletan, un fel de gazetă vie a poporului. Carré despre G. A avut o viață destul de lungă pentru a nu fi avut în ea aspecte contradictorii: era romantic și clasic, frenetic și echilibrat; idealist și pozitivist; conservator și liberal, nesătul și resemnat. Adică cum îi stă omului mai bine (EB) Shakespeare, cum o mărturisea G. însuși era un furnizor de metafore rare. Un prieten îi spunea lui G.: *Ceea ce ți se întîmplă este mai bun decît ceea ce scrii!* Un motto al lui G. la *Geniu și Demon*: toate idealurile la un loc nu mă vor împiedica de a fi adevărat, adică și bun și rău, cum e natura. Confesiune actorului Iffland: ascultă sfatul meu: joacă tot sau nimic, mereu extrema, comicul cel mai de jos sau cel mai înalt tragism. În Italia spunea că obiceiul de a fi servit îi îmbătrînește pe oameni. Afirma că la 38 de ani *admira infinitul în detalii* (bună vorbă, oricum). Îi repugna stilul baroc. *Voiajul în Italia*, dres după mulți ani nu are prospețimea scrisorilor din Italia. Spune lui Schiller care făcea mare caz de filozofie: *Experiența e totdeauna parodia unei idei* (vorbă mare!).

OVID CALEDONIU

Printre mulțimi

Nu se dăduse semnul plecării și întoarsă
lumina năvăli în noi întâia dată
cu-atît avînt că au gemut păduri
și ziua se trezi cu fața-nsîngerată

Și-am să dezleg de patimă pămîntul,
culorile-n care de-acum am să mă ferec
și mai vîrtos, lipindu-mi miinile de cer,
vrăjmaș cîntării-ascunse, desprins din întuneric

Alătura de oameni în toamnele pe creste
suim printre mulțimi izbînda vremii noastre
săpînd în piatră nume și lepădînd veșminte
cu ochi aprinși de steaua orelor albastre

Și vieții am să-i cer nopțile-napoi,
zălog să-i dau lumina, să nu uităm pămîntul,
cu care sporim în jur atitea lucruri,
purtînd în singe slava ce nu arde cuvîntul.

Să nu mă-ncingă

În mine-au rătăcit pădurile azi-noapte
strigate în somn de păsări răstignite
ce cîntul și l-au pus să singere în drum
coloană nesfirșită de-azururi și de fum

În mine au gemut cărările tăiate
de umbrele-n cale ce ne-au ieșit pe rînd.
Dar cît în inimi suie pe vîrfuri de amurg
rămîne numai urma în noi trezită cînd

aleargă ostenite și stelele și ciute.
În mine se revarsă tumultul lumii iară,
lumina-acestor oameni sosiți lingă vetre
cu timpla-nflorită tributul să ni-l ceară.

Și reținut de zorii ce mi-am ucis în vis,
am ridicat și pînza plecărilor, aceste
îchise-anotimpuri de zbuciume, de stei
să mă întorc același transfigurat pe creste.

Și liber astăzi vieții i-am dat prisosul ei.
să nu mă-nceingă briul mîhnirilor și, iată,
că sună-n noi adîncul tăcerilor de ieri —
lovind mereu în suflet, cu-aripa lui înceată.

În mine s-au trezit pădurile-n furtună,
atinse de pojarul iubirilor, acele
nevătămate ruguri ce pururi ni s-au dat —
licori ascunse-n oameni să vindecăm cu ele.

Mă-ntorc tămăduit

Mă-ntorc din drumul despicaț în mine,
pentru patimile pămîntului și umbrele
ucise noaptea în fiecare dintre noi,
pentru cuvintele nerostite, sumbrele,
pentru ceasurele, descătușatele, pline,
și vulturii murind în funduri de lumi
cînd cu mîna la piept a-ncremenit
și steaua și văzduhul,
Mă-ntorc în inima ta ca-ntr-o casă, și nu-mi
rămîne decît cîntecul amiezii,
ca o vatră părăsită, fără să știm,
de brumele livezii,
Mă-ntorc împreună cu voi, oamenii,
aici unde cîicoarea și leacul
mă poartă uitat prin ruguri și spini
cu lacrima, taina și veacul.

Ma-ntorc la cioplitorii frumuseşilor de miine
ce nu-şi omoară visul ca pe-o şopîrlă-n drum,
tămăduit, cu fiecare moarte,
în mine acum.

Peisaj

Casa a ieşit după noi prin ferestre,
clătinindu-se ca omul de pe stradă
gol de amintiri, sătul de vîrste,
frînt ca un arc, în inimă să-şi vadă
culoarea cerului cu care s-a născut.
Pereţii erau ca braţele-ncordate,
şi umerii, goi, umeziţi de lună
în somnul verde de singurătate.
Şi vîntul îi vîna deşerturile,
oazele culcate prin unghere
şi era alta şi credeam
că prin ferestre fuge de durere,
mă ia cu ea, supus însoţitor,
şi-nvinsă, ca frunza dintr-o carte,
din mine scoate nopţile în zdrenţe,
cu mii de miini ca pe un dar mă-mparte
şi-n tot atîtea zări mă frînge, lemn.

GEORGE DAN

Șarpele fantastic

lui Glykon, șarpele-zeu

Și-acum spre Marea Neagră imi întorn
privirile să mi le las zălog
pe-acest Balaur-Unicorn.
Săltindu-și bot și nări subțiri,
dulci ochi de antilopă
și dintre plete, omenеști urechi —
iși sprijină ceafa intrun singur corn
și trupu-i răsucit, inel peste inel,
inscrie hieroglifă-n hieroglifă șerpească;
din virful cornului greu
crescut din frunte (ochi de zeu)
și pînă-n ultimii solzi arzind
în smocul de flăcări al cozii de leu.

Ofrandă

Aleargă pomul
plin de poame,
să scape omul
rupt de foame...?

Țișnește — izvorul
din perete —
în gura celui
ars de sete...?

Iși pleacă munții
pîscul frunții,
să răcorească
tălpi de iască...?

Și fără lauri proaspeți
și laude din flaute —
veni-vor oaspeți
să te caute:

Flămîndul și setosul
și însetatul de-nălțimi
Să-i omenești pe fiecare
cu poame, apă și răcoare...

Grii sub lupă

Mi-am semănat un bob de griu
în triumghiul dintre sprîncene,
sub brazda frunții adînci,
și-aducîndu-i căldură din inimă
și lumină violetă din gînd,
l-am incolțit, răsărit, înspicat,
pirguit, secerat c-o seceră de geană,
și l-am treierat pe aria
din podul palmelor,
umplîndu-mi mîna cu boabe.
Bobul de griu pîere-n pămînt,
dar niciodată nu pîere griul,
Dați-mi o lupă: există ceva în bob,
ceva care-i scapă ochiului ager,
dar nu-i scapă ochiului minții.

Evoluții

Cristalul pîdește cactusul.
Cactusul pîdește șarpele.
Șarpele pîdește cameleonul.
Cameleonul pîdește papagalul.
Papagalul pîdește omul.
Omul pîdește, de jur-imperejur,
mineralul, planta și animalul.
Cu tîmplele strînse-ntre palme,
coatele sprijinite pe genunchi,
homo sapiens cugetă:
cristalul se visează cu spini de cactus;
cactusul se visează cu inele de șarpe;
șarpele se visează cu tălpi de cameleon;
cameleonul se visează cu aripi de papagal;
papagalul se visează cu limbă de om.
Dar tu, de sub ochii Noptii, enormi,
care mîninci, bei și dormi —
nu te visezi nimic, omule...?

DEMOSTENE BOTEZ

PRIMUL MEU CENACLU

În general, un cenaclu înseamnă un grup de scriitori sau de artiști — în practică, mai cu seamă de scriitori, — care fac în mod organizat și în comun, schimburi de păreri cu privire la operele lor, dar și ale altora, și discută laolaltă probleme de literatură și artă.

Specific noțiunii este caracterul organizat al cenaclului care nu este o întâlnire întâmplătoare și sporadică, precum și caracterul de discuție liberă, deschisă, prietenească, cu toate că uneori disputele se aprind, tonul se ridică, și încep să apară invectivele. Dar și în acest caz extrem, cenaclul are farmecul său, și chiar folosul său, fiindcă, mai mult decât critica scrisă, el are și un caracter de sinceritate, de franchețe, de înfruntare directă; poate că, și din acest punct de vedere, cenaclul este și o modalitate de educare a criticii, pentru a o deprinde să spună pe față tot adevărul, ca și a autorilor pentru a-i deprinde să primească tot în față, adevărul, fără ca să se supere, ci mai mult să ia aminte. În cenaclu apoi, autorul, avînd și el cuvîntul, poate răspunde și răsturna argumentele celor care l-au criticat. Criticul nu mai este infailibil.

În decursul timpului, noțiunea de cenaclu s-a schimbat în conținut. La început sensul era acela de sală de mîncare, de sufragerie. Însăși etimologia cuvîntului arată că el vine de la latinescul *caenare*, care înseamnă masa de seară. De unde denumirea de cenaclu dată și „cinei de taină”, care tot masă este. Nu mi se par cu totul lipsite de semnificație nici, mai tîrziu, „saloanele” scriitoarelor celebre din marea aristocrație franceză, ale doamnei de Sévigné sau ale doamnei de Staël, unde, pe lîngă intrigi și bîrfeală se făcea și ceva literatură: se citea și se discuta literatură, dar se și minca. Am impresia că aceste saloane literare cu ședințe în zile fixe sunt oarecum bunele cenaclurilor literare de mai tîrziu. Apoi, cenaclul a fost o reuniune de oameni care împărtășesc aceleași idei și urmăresc același scop. Cu acest sens se poate vorbi la noi de cenaclul „Junimea” Convorbirilor literare, despre care aveam o idee din celebrele *Amintiri de la Junimea* ale lui Gheorghe Panu. Aici se întâlneau, în casa de la Iași care mai există și acum

în mare parte oameni cu aceleași idei, adepți ai teoriei conservatoare a formei fără fond și a autonomiei esteticului în artă și literatură, dar unde se alăturaseră și scriitori de alte convingeri, exact opuse, precum Eminescu și Creangă. Viața acestui ceneclu s-a prelungit cît timp a apărut revista „Convorbiri Literare” și după ce faimosul grup de fondatori ai ceneclului : Titu Maiorescu, Teodor Rosetti, Vasile Pogor, Iacob Negruzzi și Petre Carp au dispărut. Știu astfel că prin anii 1910—1920, ceneclul își mai continua ședințele sub egida lui Simion Mehedinți și Tzigara Samurcaș, conducătorii din ultimii ani ai revistei Convorbiri Literare. Ca elev de liceu și apoi ca student, colaborînd și eu la această revistă, am luat parte la o ședință a ceneclului pentru care am descins anume din trenul de Iași, cu un teanc de poezii în buzunar. Eram atît de timid și de emoționat, — Simion Mehedinți purta o bărbuță, la acea dată cărunță, iar Tzigara Samurcaș, o barbă bogată, stufoasă, impresionantă, care se revărsa pe piept. După ceremonialul dictat de însăși geneza antică a ceneclului, am stat și la masă, — masă cu idei și schimburi de păreri. Deși pentru mine momentul avea să fie istoric, și mă sileam să nu pierd nimic din tot ce se întimpla, nu-mi aduc aminte nici de cele discutate, nici de părerile mai-marilor, și nici chiar de ce anume am mîncat. Îmi amintesc însă, de parcă ar fi fost aseară, că ne-a servit o domnișoară foarte frumoasă, mi se pare, fiica lui Florescu, fost ambasador la Atena, care a sporit și a dat un caracter aproape dureros, timidității mele.

Aș fi uitat astfel, în mod deliberat de poeziile din buzunar, a căror existență mi se părea o enormitate, dacă, la desert Tzigara Samurcaș, nu mi s-ar fi adresat, amical, dar cu toată autoritatea bărbii lui nesfîrșite cu imperativul scurt și cuprinzător : Scoate-le!...

Asta însemna să scot poeziile.

Am simțit deodată că începe să se învîrtă totul în capul meu, că pulsul a devenit teribil de accelerat și sîngele mi-a năvălit în obraji. Am avut totuși curajul „să le scot”. Le-am așezat pe masă pentru ca să nu se observe cum îmi tremură mîinile, și am început să citesc după ce am ezitat mult, cu care să încep. Fața palidă a lui Simion Mehedinți a rămas inexpressivă; Samurcaș își pieptăna barba cu degetele resfirate și se uita la mine cu-o bună voință încurajatoare.

Lucrurile au mers bine pînă ce, ridicînd ochii după lectura unei poezii, am văzut-o pe domnișoara care ne servise, și care-și terminase treaba, așezîndu-se la capul mesei, interesată să asculte. Urma tocmai să citesc o poezie de dragoste. M-a cuprins o jenă de neînchipuit de parcă poezia mea ar fi fost o declarație de dragoste adresată ei, față cu alții, față cu niște oameni foarte serioși, cu bărbi. Am pus capul în jos, aproape de tot de masă de parcă aș fi devenit de-odată miop, m-am prefăcut că citesc, dar în realitate am închis ochii și am recitat poezia pe dinafară.

Toate acestea au creat probabil o anume atmosferă, o tensiune tainică, fiindcă Samurcaș a exclamat de-odată : „bravo”...

Am recitat de curînd poezia aceea. E foarte slabă. Iau acum acel „bravo” ca o apreciere a dicțiunii de-atunci, cu toate că și ea era prea

îneacă de emoție. Au urmat discuții, observații, la care eram ca absent. Mi s-au cerut unele modificări pe care atunci, cu firea pierdută, le-am acceptat.

Dar întors la Iași, am scris lui Simion Mehedinți o scrisoare foarte bătaioasă, în care refuzam orice modificare, și... amenințam cu părăsirea revistei și trecerea la „Viața Românească”.

A fost prima mea participare la un cenaclu de care îmi aduc aminte ca și de chipul încântător al domnișoarei Florescu, gazda cenaclului.

Trei scrisori către Mehedinți din timpul colaborării mele la „Convorbiri literare”. Din Arhiva Simion Mehedinți — București.

2 Mart 1913

*Stimate domnule Mehedinți,**

Am primit răspunsul d-voastră și manuscriptele spre corectare. Am văzut numărul din „Convorbiri literare”, și am văzut sămănătura din josul versurilor. Sunt și eu de aceeași părere cu d-voastră, în chestia anonimatului, deși eu am scris de doi ani sub numele întreg, nume pe care l-am impus și reprezentat cât am putut mai bine.

În scrisoarea d-voastră am cetit că vă temeți să nu fac literatură de reflex. Poate că a fost ceva, ce v-a făcut să scriți aceasta. Vă asigur însă că ceea ce scriu, e însăși esența sufletului meu, e ceea ce simt așa de intens, încît nu pot fără ca să nu scriu.

Și acum trecînd la corecturile făcute în manuscripte vă răspund :

În poezia „Dormi Suflete” am schimbat și rectificat totul. Cît despre antiteza de la sfîrșit, am muncit-o prea mult înțlia oară, ca să o mai pot reface.

Poezia „Noapte”.

Aici e un punct asupra căruia nu mă pot înțelege cu d-voastră. Ați scris așa : „Umbra alungînd lumina ?” — De ce acest semn de întrebare ? Eu cred și susțin că, cel puțin tot așa precum lumina alungă umbra, și umbra alungă lumina. Și... cine știe dacă nu de mai multe ori umbra alungă lumina.

Concentrați-vă mai mult asupra imaginii din text, și aveți să-mi dați dreptate.

Poezia „Thais”.

Strofa întia am schimbat-o cu totul. Și aici încă ceva : D-voastră spuneți că pentru „Uitare” e consacrat „neguri” și nu „norii”. — Ar fi fost desigur o mare scădere dacă ar trebui să ne supunem termenilor consacrați, ar fi atunci adevărata literatură de reflex, și ar fi încătușarea libertății de imagini care dă coloritul unei poezii originale. De aceea eu am menținut „norii”. Dacă d-voastră vă declarați vădit contra

*) Aceasta e a treia scrisoare trimisă lui Mehedinți.

acestui termen, atunci aş putea să sacrific însuşi strofa, aducînd o mică ştirbire poeziei.

Tocmai pentru că aţi avea multe să-mi spuneţi, aş dori foarte mult să vii pe la Bucureşti, ceea ce cred că am să fac într-o bună zi.

V-am scris aceste rînduri alături de versurile trimise. Îmi pare foarte rău că nu-s la Bucureşti, aş avea prilejul să fac două, şi trei rectificări, la poezii, şi aş avea acolo pe cineva care să mă îndrumeze. Sper însă că d-voastră veţi avea bunătatea să-mi daţi îndrumările cuvenite, deşi situaţia mă ţine pironit la Iaşi.

Dacă acestea se vor publica în Nr. viitor al revistei, pentru Nr. din April vă trimit imediat ce voi primi răspunsul d-voastră.

Vă rog — văd şi eu, că deja vă rog prea multe, să-mi trimiteţi şi mie revista... şi mai ales vă rog să-mi răspundeţi cît de curînd vă vor permite multele ocupaţii.

Aştept

Cu stimă
Demostene Botez

Iaşi, 7 Martie 1913

Stimate domnule Mehedinţi,

Mă grăbesc a răspunde cît mai curînd spre a fi la înălţimea bună-tăţii şi interesului pe care-l aveţi faţă de mine.

Am primit manuscrisul înapoiat, dar respectînd deviza: „Nu te grăbi”, pusă de d-voastră, îl mai reţin — aşa că pentru acest No. voi rămînea numai cele două pe care le-aţi oprit.

Am muncit atîta la Thais! — De altfel se explică. Thais aşa cum o evoc eu e o adaptare involuntară la sufletul meu; o evoc aşa cum mi-ar plăcea să fie; — greşala mea e că nu pot să o adaptez prea mult la sufletul meu.

Voi cerca s-o refac.

Vă rog, ca atunci cînd veţi avea şi d-voastră ceva din încrederea pe care o am eu în ceea ce scriu, să mă publicaţi cu numele întreg, spre a nu mai putea fi acuzat de cei ce mă bănuiesc şi cunosc, că nu am curajul să subscriu ceea ce scriu.

Îmi cereţi adresa exactă. Adresa mea cea mai exactă, un fel de adresă legală e: Universitatea, Iaşi; domiciliul fiind supus la fel de fel de fluctuaţiuni.

Cînd va să vii la Bucureşti, vă voi anunţa.

Vă salut
Demostene Botez

P.S. — Vă mulţumesc încă odată pentru interesul dat pentru formarea mea.

Iași, 29 Martie 1913

Stimate domnule Mehedinți,

Cu ocazia morții marelui poet P. Cerna ca unul din mulții lui cititori și admiratori, căci numai cine nu l-a citit nu l-a admirat, drept pioasă amintire și omagiu, am scris versurile ce urmează, pe care le trimit spre judecare și publicare.

În caz de admitere, rog a publica chiar în numărul ce va apărea acum, cele două poezii deja zețuite rămânând pentru alt număr al revistei.

În ceea ce privește poezia „Thais”, din observațiile făcute și din rezerva d-voastră de atunci când v-am citit-o am putut ușor înțelege că nu vă place, că nu sînteți pentru ea.

De-aceea am renunțat să o mai trimit, — eu însă considerînd-o cu toate acestea demnă de lumină tiparului am dat-o la „Viața Românească” *.

Vă rog, însă ca de-acum, atunci când o poezie nu vă place, să mi-o spuneți fără înconjur.

Aștept, cît de curînd vă permit ocupațiile, să-mi dați un răspuns la poezia trimisă acum.

Vă salut cu stimă
Demostene Botez
Universitatea Iași

*) Unde a și apărut

NICOLAE IOANA

Corabia nemișcată

Desprind frunzele lungi de maluri,

pașii trecuți în urma mirositoare a timpului —
cei doi tei bolnavi.

Umblu desculț prin iarbă, iarba
sună cu amărăciune.

Înflorit tărîmul aprinde ierburile,
la miezul nopții peste cei bătrîni mă trezesc —
Eu și fratele meu privind corabia nemîșcată.

Tristă vale a pierderii
un ciripit
de păsări ca poalele rochiei
ridicată
în întineric ca un sunet.

Curînd vor fi aplecați și triști
cei doi tei bolnavi
sună peste pămînt —
Eu și fratele meu, două pămînturi dulci și negre
tremurînd cu frunzele adormite.

La două noaptea luminează chipul copiilor,
animalele privind
în Insulă picioarele duhurilor,
Călătorule,
sunet în lacul cu străfundurile
sure.

NICOLAE TURTUREANU

Arhetip

O lacrimă crește în mine
dar nu se poate rostogoli —
cum m-aș întoarce pe-acele țărături
de care m-am rupt într-o zi

Și totuși să facem puțină mișcare,
pune piciorul pe acest nisip
el este pulberea
marelui arhetip,
calcă cu toată încrederea,
urmele tale au să rămână
tipărite în el
până la prima cumpănă,
până la primul inel

Intinde miinile în echilibru
și dansează pe axul acestei lumi,

rostogolește-te lacrimă,
fă minuni !
cu trupul tău fără oase,
cu degetele tale care au singerat
cînd le-a atins bisturiul
imaculatului bărbat.

Eu le-aș lua acum într-ale mele
și aș turna deasupra aer bun
și le-aș tămădui în barba roșie
pe chipul meu uitală de-un străbun

Dar trebuie întii închisă ușa
și înaintea ei închisă poarta,
din clipă-n clipă vine omul negru
ca să ne-aducă laptele și soarta

Rostogolește-te peste nisipul nopții,
prefă-te-n rouă și te-asează-n cupe,
o să te soarbă gura mea divină
cum depărtarea — ochiul unei lupe.

VICTOR LEAHU

IUBEȘTE PE APROAPELE TĂU

Ei mergeau într-o mașină roșie și sperau să ajungă pe malul râului. Cel puțin așa li se spusese, existau și prospecte amănunțite în sensul acesta și fără îndoială că trebuia să fie ceva foarte rentabil dacă se cheltuia atita pe reclamă. Panourile indicatoare erau presărate pe marginea șoselei și imbiau spre paradisul care-i aștepta pe cei ce s-ar fi încumetat să facă drumul acesta, ce-i drept, încă neamenajat complet. Circulau zvonuri că ar exista și porțiuni desfundate de veritabil drum de țară, sau pur și simplu, niște cărări ceva mai late prin pădure, dar asta desigur că nu făcea decât să mărească tentația, totul devenea dintr-odată nespus de romantic. Unii spuneau că ar fi ceva deliberat, ca să întrețină senzația de aventură, în sfârșit, o poveste regizată excelent, era părerea care circula ca un elogiu unanim. Și contribuia la toate mai ales faptul că nu se știau prea multe despre ce-i aștepta la capătul drumului, la râu adică, în fond era posibil ca toate promisiunile să fie un vacs uriaș.

Deci, ei alergau cu mașina lor roșie pe șosea spre râul acesta, nici triste, nici veseli, poate puțin concentrați, deși nu voiau să lase impresia asta.

Bărbosul de la volan spunea că el e prinț de nu știu ce, o trăsneală, evident, și că de asta poartă papion, un lucru total inutil, pentru că era cald și apoi nici nu s-ar fi putut vedea din pricina bărbii sale roșcate. Dar el zicea că poartă și se putea să fie chiar așa.

Cea care stătea alături de el era blondă și fredona, mai bine zis, mormăia ceva nedeslușit, ținea un deget pe nas și privea cum fuge șoseaua sub mașină, ceea ce înseamnă că făcea foarte multe lucruri dintr-odată.

În spate era Ion, taciturn, introvertit am zice, care nu știa ce să facă cu mâinile și le muta mereu în altă poziție. Șatena era Veronica.

Se apropia căldura, deși era încă destul de dimineață. Mașina gonea fantomatic pe firul drept al șoselei, perfectă aici, și dacă n-ar fi fost copaci și toate celelalte putea lăsa impresia unui container ușor zumzăitor suspendat undeva în spațiu. O moleșeală plăcută, adormitoare îi cuprinse pe cei patru care alergau cu peste o sută pe oră în întimpinarea unui miraj. Din când în când, se gindeau la râul acela în care sperau să-și spele osteneala, nervii și așteptările, mă rog, nu era un gând precis, am putea spune că tindeau spre acel râu cu ape de balsam, lăudat și răslăudat în inebunitoarele prospecte turistice colorate ca niște papagali. Existau și hărți, e drept, cam vagi, cam incomplete, dar asta adăuga o doză de mister și bărbații, da, desigur, bărbații visau așa cum visezi o femeie în bikini, disponibilă, una din acele femei extrem de frumoase care se întîlnesc pe toate plajele și cu care poți iniția la repezeală un flirt.

Oricum, turismul este o instituție binecuvîntată, o mană cerească nu numai pentru neurastenici. chiar babele și moșnegii senili se dau în vînt după călătorii, e acel „altceva” așteptat cu suflul la gură un an întreg, e suc de fructe și

popsi-cola, e plictiseala cotidiană înlocuită cu alta, inedită, totul se schimbă, chiar și ceea ce până ieri era incomod devine confortabil, e, dacă vrei, ceea ce dorim să se întâmple, lucruri mereu aminate pe care încercăm să le obținem rapid, obsesii cărora le prelungim scadența, speranța nedefinită că se va întâmpla ceva, e viitorul pe care-l palpăm, pe care încercăm să ni-l apropiem dezinvolti, comprimând timpul prin ignorarea orei, zilei și așa mai departe. Dar toate astea sună pretențios, fără îndoială că adevărul e, cum se spune, la mijloc, n-are nici o importanță pentru noi, pentru ei, pentru cei patru din mașina de un roșu aprins.

— Veronicaaaa... Veronicaaaa... aaa..., începu bărbatul să cînte dezvelindu-și dantura.

— Taci, taci odată! strigă șatena.

— Pam-param-pa-param-pam! mai cîntă bărbosul și frină. Gata! Pauză.

Cobori și alergă fluturîndu-și brațele spre lizieră. Ion tocmai găsisese o poziție convenabilă pentru miini și nu voi să se mai miște. Blonda căscă lung și apăsă pe claxon, apoi întrebă fără chei, așa, în general:

— N-ai o țigară?

Nimeni nu-i răspunse și se apucă să ronțăie un biscuit.

— De fapt, unde sîntem și de ce ne-am oprit? întrebă cu dușmănie Veronica, și Ion avu impresia că i se adresează.

— Probabil că nu departe de riu. Nu știu precis, dar bănuiesc că nu mai e mult. Sau poate, cine știe...

— La urma urmelor, nici nu mă interesează, înțelegi? îl intrerupse ea iritată.

— Mă rog, mă rog. Măi Bil, îi strigă bărbosului care apărură lingă mașină, ce vrea ființa asta de la mine? Ce dracu vrea?

Bil se mulțumi să scuipe într-o parte și să rinjească din nou. Ion se infundă în pernă și bombăni:

Nebuni, niște nebuni.

Bil porni mașina. Șoseaua trecea printre dealuri înțesate cu șpalieri de vie, nu era fantastic de frumos, cum speraseră.

Oi, doamne, ce timpenie să ies pe căldura asta... Acum aș fi... de fapt, trebuia să fac față, nu e o treabă chiar atît de ușoară. Cert e că n-au înțeles nimic. Nici la vernisaj și nici după aceea. Snobi! Ptiu! Paștele și dumnezeii mășii! Și paiața aia zbircilă cu ifose, sfinte Ilarie, măcar să fi tăcut. Cel puțin să nu-l fi auzit. Credea că-mi face plăcere, sau ce mama dracului? N-a priceput absolut nimic. Sclerozat complet. O să-l visez un an întreg în fiecare noapte... Aiurea! Nu mă interesează, să fie clar; nu mă in-te-re-sea-ză!... Basta!... Monica. O uit O uit sistematic. Cu metodă, adică. Ea nu poate fi jignită. Să n-o atingi c-o floare și tot felul de aiureli. În fond, putea să nu fie nimic. În fond, puteam să n-o cunosc. În fond, era o... ceva ușurel, un nimic, zero. Și, curios, tocmai Monica a înțeles... De ce curios? Monica s-a înțeles pe ea, era acolo numai ea, punct în univers, linii curbe, forme care mă exprimau prin ea și alte vorbe mari. Atunci, de ce?... De ce, dumnezeule?... Două săptămîni de uitare, la riu, acum o iau la dreapta... așaaa... Aștia doi o să se certe din nou. Și blonda... blonda...".

— Și pe urmă, eu sînt un artist, zise Bil, da, un artist autentic.

— Artist? Ești un artist? Ca Belmondo? Sau ca ăla care a jucat într-un film... așaaa... unul cu pectoralii sau bicepsii...

— Ai mai văzut și altceva în afară de... bicepsii? o zădări Ion. Bil, unde ai pus sticla aia?

Bil îi dădu sticla și Ion bău cu înghițituri mici licoarea de foc.

„O să se imbete din nou. E un fricos și un laș”, gândi Veronica.

— Ce, cee... te holbezi? Îți spui că ți-e greață de mine? Nimic mai normal. Fiecăruia trebuie să-i fie greață de ceva. Iar ție ți-e mai ușor să-ți fie greață de mine. Nu-i așa? Nu? Hai, spune!

— Bil, oprește! Oprește odată!

Mașina scrișni pe asfalt. Veronica ieși trintind portiera.

— Mofturi, făcu Ion. Mofturi de nevastă astenică.

— Ha, ha, ha, rise în cascade blonda. Nevastă, auzi, nevastă!

Veronica plingea în sughituri pe marginea șanțului. Ion se gândi că ar fi bine să se destindă și el un pic și vru să coboare. Dar pentru că nu știa ce să facă cu sticla, mai sorbi din ea de citeva ori și renunță. Bil cobori și se așeză lângă Veronica.

— De ce plingi? Tu ești ducasă de Parma sau așa ceva, sau violetă de Parma, în orice caz, o chestie de aia fragilă, iar eu sint un brutozaur. Huaaah! Hrrr! Și Ion e un brutozaur. Impăiat. Așa e el, împăiat. E un tip de muzeu, pe cuvântul meu, și-i place viața fără obligații. Uite, așa ca în concediul ăsta. El e mereu într-un fel de concediu. Și tu plingi, plingi ca o violetă de Parma... Eh, ducă-se dracului! Nu-l lua în serios. Doar ți-e bărbat!

— Bărbat, bărbat, sughită Veronica. Și eu sint femeie, da, asta e, sint femeie...

— Și blonda e femeie. E toată numai ovare.

— Oh, taci, taci!

— Il iubești pe Ion? Sau l-ai iubit?

— Da... nu știu... poate. Își șterse lacrimile cu dosul mîinii. Totul e așa de... cum să-ți spun... așa de inutil...

— Și tu, tu ce vrei? Știi ce vrei? Nu-ți mai face gânduri. Ești un pic nervoasă. Și Ion e timid. Și ție îți place să faci puțin teatru. Ia spune, n-ai vrut să fii actriță? Ei? Chiar niciodată nu te-a tentat să joci pe scenă? Așa, în niște tragedii? Sau în niște comedii triste? Da, mai degrabă în niște comedii triste.

Cîmpii, nesfîrșite cîmpii și numai departe, foarte departe, foarte departe, alb-albaștri, munții. Pustiu de sahară, iarbă uscată pe care o simți trosnind și frîngindu-se sec și nici un nor nicăieri, senzația aceea de nesfîrșit. Și undeva, cine știe unde, riul. Riuri de căldură, tremurătoare fața morgana într-un bărăgan cît o viață. Ar fi trebuit aici o muzică tărăgănată și dureroasă de stepă sau măcar un ciine clobănesc lăptos și indiferent, punct de viață pe suprafața galben-roșcată. Și nici nu mirosea a nimic-geamul era deschis — în afară de benzină, semn de civilizație, pe lângă ceasurile tabloului de bord, pe lângă toate obiectele de prost gust pe care blonda le avea pe mîini, pe piept, și cine mai știe unde.

Poate că era pe undeva o pădure, drumul ăsta trebuia să ducă undeva, harta era îngrozitor de prost întocmită, deși colorată, cum vă spuneam, în roșu, galben și alte culori.

Avantajele turismului, prieteni. Iată, ne aflăm afară de tot, iată-ne singuri, singuri de tot și nimic nu ne amintește că a fost cîndva altfel, că am trepidat mecanic în angrenajul citadin.

Undeva trebuie să fie o pădure. Și apoi, riul.

Hei, nu mai plecăm odată? strigă blonda, apoi se întoarse spre Ion. Ce tot sușotesc ăia? Nu ești gelos? Nu ți se pare suspect? Ha, ha, ha! Suspect!

— Ascultă, n-ai vrea să facem noi doi pe suspectii aici în mașină, cît discută ei? zise Ion. Uite, pot trage și perdelele.

— Oh, începi să devii un tip interesant. Nici n-am știut că poți fi atât de interesant. Veronica nu ți-e nevastă?

— Da... într-un fel. Mi-a fost. De fapt și acum... Și apoi nu văd de ce te-ar interesa. Ne cunoști de o zi și o noapte. Nu bei coniac? Ești a dracului de frumoasă.

— Imi plac. Ești un complexat? Adică unul din ăia cu tot felul de chestii? Am cunoscut unul ca tine. Dar nu era nimic de capul lui. Un slăbănog. Cînta la violoncel. Auzi, la violoncel!

— Ești a dracului de frumoasă!

— Ești beat.

— Nu, încă nu.

— Ascultă, e adevărat ce spuneai că ești arhitect?

— Nu-ți place?

— Eu știu? Nu m-am gândit. Trebuie să cîștigi o groază de parale.

— Da, probabil. Dar ce dracu fac ăia? Așa nu mai ajungem la riu. Ai mai fost vreodată acolo?

— Nu, niciodată. Nu m-a dus nimeni așa de departe. Și doar m-am plimbat destul vara asta. Dar pînă la riu nu m-au dus niciodată. Mergeam cu mașina numai pînă acasă. Drumuri scurte.

— Acasă la cine?

— Eeeh... Cum o fi la riu? Zici că nici tu n-ai fost pînă acolo? Este restaurant? Sau niște corturi, ceva? E foarte nostim în corturi.

Ion sorbi o dușcă, apoi strigă:

— Hai odată, Bil, dă-i drumul la hodorogă! Te-a lămurit sărmana martiră? Suferă, nu? Ea vede altfel viața, așa-i? Sau nu ți-a spus nimic?

— Ce-i cu voi? întrebă bărbosul virînd capul pe geam. Ce-i cu mascarada asta lactimogenă? Ofi, toți sințești niște artiști! Adică actori. Știți ceva? Hai să desființăm teatrul ăsta din lipsă de fonduri. Și, pe urmă, eu sînt prințul Rodolfo sau nu, sînt Harun-al-Rașid sau care dracu era cu un covor fermecat. Vă duc pe covorul fermecat. Pofțiți în vagoane! Stați, schimbăm locurile. Veronica în față, lingă mine.

— Ca-n filme, zise blonda făcîndu-i cu ochiul lui Ion. N-ai o țigară?

„Uite, blonda imi place din ce în ce mai mult. Are inocență, asta e! M-am îmbălat. Ca un porc m-am îmbălat. De fapt, nici nu merită să faci altceva. Poate, doar, o baie. Și un somn bun. Nu, mai întîi masa. Trebuie să fie ora mesei. Și nenorocitul ăsta de Bil gonește ca un diavol. Nici nu se gîndește că am și eu un stomac. M-am săturat de excursii. La servicii și acasă, iată totul, idealul dacă vrei. Nu-mi trebuia mie nici un riu. Mai demult imi plăcea să înot. Acum, nici măcar să prind pește... E bine construită fița. Și Veronica ar fi vrut ca totul să rămînă neschimbat. Am dezamăgit-o. Ar putea să plece. Probabil că nu știe unde. Și de asta plînge. Ah, mă agasează toată stupizenia asta! Și a fost o vreme cînd totul... totul... Cînd speram să salvez Veneția, totul părea să meargă. Acum, trag linii și unghiuri drepte. Pna! Ce mizerie!

Drumul bolovănos hurduca. O pată cenușie la orizont anunța schimbarea peisajului. Pădurea, neverosimilă parcă în apropierea pustiei prin care trecuseră, se arunca spre ei ca o reptilă planturoasă, neagră—albăstrui. O boare ușoară de vînt aducea mirosuri eterice, iar în stînga, departe, se ghicea un sat către care nu ducea de aici nici un drum.

Blonda fuma. Veronica își rodea unghiile. Bil fredona. După un timp, Ion întrebă:

— Mai e mult? M-am plictisit și mi-e foame.

— Prînzim în pădure, la iarbă verde, zise Bil. Trebuie să găsim o poienită.

— Ce fel de riu e ăsta ? mai întrebă Ion fără a lăsa să se înțeleagă că l-ar interesa intrucitva.

— Un riu, așa, foarte interesant, zise Bil. Un riu artistic.

— Ca Mississippi ? întrebă blonda. Am văzut într-o revistă.

— Nu, e altfel de riu. Ceva special. Vin mulți turiști. Așa ca noi. Vin să stea pe malul riului. E foarte frumos.

— Numai atât ? se bosumfilă blonda. Și pentru asta trebuie să faci un milion de kilometri ? Ascultă, Bil, e adevărat că Ion este arhitect ?

— Da' de unde ! E un vrăjitor fără autorizație de funcționare. Caută piatra filozofală. Și pentru că n-o găsește, pune una peste alta tot felul de pietre care nu sînt nici pe departe ceea ce caută el. Unii îl numesc arhitect. Arhitect ! In clasa a șaptea a șparl toate geamurile de pe o stradă întreagă. Dacă asta înseamnă că avea vocație de arhitect, atunci el este arhitect. Și Veronica a crezut că el este arhitect.

— Scuzați-mă, zise Veronica. Am impresia că am greșit drumul. Crezi că pe aici se ajunge la riu ?

— Toate drumurile duc la riu ! E un riu fantastic, e un riu nemaivăzut, dragi spectatori, veniți cu toții să-l priviți cum curge ! E drept, are ape cam tulburi, dar e un riu fenomenal, o raritate, o piesă de muzeu, un unicat ! Poțiți, luați loc, aici, pe iarbă ! Sînt spini ? Nu-i nimic, aveți în schimb o priveliște de o indescritibilă frumusețe. Din această apă au băut Burebista și Decebal, e o apă istorică. Priviți, luați, beți, inecați-vă, nu veți mai avea prilejul ! Inghesuiți-vă la riu, călcați unii peste alții, e hrana spiritului și stomacului dumneavoastră ! E bun pentru nervi, contra fumatului și bățăturilor ! Loc ideal pentru sinucideri. Gratuit ! Colosal ! Epocal !

— Bil, prietene, mormăi Ion, o enervezi pe dumneaei. Știi ce sensibilă e. Adică tu nu știi. Știu eu. Și, pe urmă, m-am cam săturat de riul ăsta. Am impresia că nu vom ajunge la el niciodată. Cine știe ce baltă murdară...

— N-auri că e riu ? Cum o să fie baltă ? observă blonda.

— Tot aia. Apă. Mersi de apă. Am baie acasă. Faianță. Hai frumoaso, să golim sticla asta.

Blonda zîmbi recunoscătoare și sorbi din sticlă.

— Sînteți niște tipi ciudați, zise ea. Dacă nu veneam la grădină atunci, nici n-aș fi știut că există.

— Nici noi.

— Ce „nici voi” ?

— Nici noi n-am fi știut că există tu. Și uite că acum știm. Și nu numai că știm, dar iată-ne mergînd împreună spre riul ăsta. Ești a dracului de frumoasă. Și nici măcar nu te interesează prea tare riul.

— Asta cam așa e. Nu prea mă interesează. Știi, eu m-am născut la țară și aveam acolo un riu. Și nu mi-a plăcut de loc, pe cuvîntul meu. E așa... o chestie să mergi la riu. Nici nu mi-am luat costumul de baie.

— Și cu toate astea ești foarte mulțumită.

— Nu-mi pasă. Ce, tu nu ești mulțumit ?

— Eu ? Hm.

„Vor zice invariabil : minor. Banal și fără valoare. Ore și hirtie de calc ıro-site. Minor. Atunci, viața unui om e nimic. Atunci, viața mea e nimic. Atunci...”.

Intraseră de cîteva minute în pădurea rară, rămasiță posibilă a unui vechi codru exploatat nerațional. Contrar așteptărilor, drumul prin pădure era mai puțin accidentat și se întindea destul de drept. Bărbosul conducea prudent și curînd copaci se îndepărtară într-un luminis larg. Mașina roșie se opri. Într-o parte, la cîteva metri de drum, se afla o casă, mai bine zis ceva ce semăna a fi fost odată o casă construită de un stupid proprietar într-un amalgam de stiluri, după cum se putea distinge sub imbicseala de vegetație agățătoare care-o acoperea în mare parte. Nimeni nu cred că poate descrie casa aceasta și sînt sigur că nici un pictor nu

s-ar incumeta s-o picteze și asta nu pentru că ar fi îngrozitor de dificil, ci pentru că ar fi ieșit ceva neverosimil, mai puțin adevărat decât clădirea însăși, un fel de monstru, un amestec de goluri și suprafețe, niște pete și iederă, tablă și porțiuni de colonade, grilaje ruginite, picioarele unei cariatide. Intrarea, ascunsă de vegetație, se putea ghici după frontonul de deasupra, pe jumătate căzut, dar, desigur, nu mai era folosită, se intra probabil pe undeva prin spate, călcând pe niște cărămizi așezate din loc în loc, un fel de trotuar întocmit în graba unei dimineți ploioase.

Ai fi spus că e o casă părăsită dacă n-ar fi fost cărarea bătută care pornea din drum și, mai ales, dacă la zgomotul mașinii nu și-ar fi făcut apariția un om cu pușcă, probabil pădurarul.

— Picnic, zise bărbosul deschizind portiera.

Coborîră. Pădurarul nu se mișcă și răspunse la bună ziua printr-un sunet gutural.

— Zici că putem să mincăm ceva pe aici? îl întreabă Bil peste umăr, scotocind în portbagaj.

— Turiști? catadacși să scoată o vorbă omul cu pușcă.

— Imhi, Turiști. Ei, ce zici, mincăm sau nu?

— Mîncați.

Ion își dezmoțî oasele, întinzindu-se. Veronica privea în jur, intrigată de aspectul casei. Blonda se apropie de pădurar.

— Asta e pușcă?

— Da e pușcă?

— Și ce împuști?

— Eu?

— Doar nu eu. Asta e casa ta?

— Casa? Da.

— Și stai singur aici? Nu te plictisești? Trebuie să fie îngrozitor.

Pădurarul își mută greutatea trupului uriaș pe alt picior, vădit incurcat. Părea un recrutar stingaci așa, cu pușca lui în bandulieră.

Intrară în clădire prin spate, pășind cu grijă pe cărămizile acelea împrăștiate. Erau niște camere înalte, întunecoase și destul de umede. În una dintre ele se instalara cu arme și bagaje. Mobilier țăranesc, plită, un ceaun mare, provizii orinduie pe etajere de scindură negeluită. Plafonul era în întregime din lambriuri sculptate iar pe un perete se distingea, prin locurile pe unde căzuse varul, o pictură murală de fină execuție. O masă din lemn masiv cu ornamentele roase de multele încercări ale lamelor de cuțit, scaune improvizate din butuci.

— Ne faci o mămăligă? îl abordă Bil pe negurosul pădurar.

— Cinci lei, mirii acesta.

— Niște ouă găsim pe aici?

— Or fi, veni răspunsul.

— Patru ori doi opt. Opt ochiuri. Ei, ce zici?

— Șaispe lei.

— Ceva vin?

— Cincispe lei.

— Clandestin? insinuă Bil.

— Hm... este bufet în sat... doispe kilometri... fără șosea.

— Trec mulți turiști pe aici?

— Mai trec... tot felul... și toate costă... trebuie plătite.

— Hai să lăsăm poveștile. Mi-e foame, întrerupse Ion conversația pe care Bil părea dispus s-o lungească, instalat pe un butuc în fața pădurarului care încă nu-și dădea seama dacă e vorba de clienți serioși sau pur și simplu își pierde vremea. Dar cînd îi văzu pe toți așezați la monumentală masă, hotărî să se urnească, și după ce-și puse pușca undeva la îndemină, începu să pregătească cele de cuvință.

„Să nu le mire nimic. Eu mi-am făcut scară la cer. Am trecut prin toate sentimentele și nu mai aștept nimic de la nimeni. A durat destul pînă să ajung la con-

cluzia asta, făcînd slalom printre mici meschinării cotidiene. Nu știu ce m-a legat de tine, poate pinzele tale albastre ale căror ciudățenii puțini le înțeleg, n-au în ei lenea necesară, au prea multe lucruri concrete și presante de făcut, n-au timp, au datorii, n-au cultură, au merite, n-au... au....

Ești un candid, asta ești prințule, ești prea candid și vrei prea multe. Te-am iubit prea mult și nu suport oscilațiile. Aș fi preferat o existență modestă, o viață roză sau copilăria pierdută în vecii vecilor amin. Iubește-mă și pierde-mă, jocul a fost cîștit. Fii înțelept și bun și iartă-mă, îți dăruiesc neliinștea pentru că te iubesc...".

Ploaia se dezlănțui firească, aproape din senin. Nu se mirară, priviră doar prin fereastra murdară bulbucii clocotitori de pe potecă. Ploaie de vară. Nu putea ține mult, dar drumul de pădure se desfundă ușor și deveni limpede că va trebui să-și prelungească popasul. Era destul de plăcut, destul de romantic. Visata rătăcire în pădure, doritul popas neprevăzut, misterios al temperamentelor melancolice.

Pădurarul nu mai apărură după masă, iar ei, sătui se împrăștiară prin casă. Erau multe de văzut în hardughia asta. Camere, ascunzișuri, cotloane, culoare. Neobișnuit de multe. Mobilierul vechi din unele încăperi era încă folosibil, se putea presupune că pădurarul știa să scoată un ban de la turiștii ce ar fi întîrziat aici cîțva timp. Cufere imense cu închizători grele, iradiînd un iz indescriptibil, împrăștiînd, se poate spune, un sentiment, tronau impasibile, ascunzîndu-și comorile.

Bil urcă o scară în spirală. Dădu la o parte o ușă masivă de stejar și pătrunse într-o mansardă semiobscură. Grinzii groase se încrucișau pe plafon. Aglomerare de praaf și vechituri. Raiul copilăriei. Setea de a cotrobăi prin lăzi și cutii uitate. Universuri reconstituite. Dădu la o parte cîteva fotolii cu stoaia ruptă, fără picioare și cu arcurile ieșind hidos din burțile hipertrofiate și putrede. Ridică o cadră îmbicsită de praaf și distinse chipul unei tinere doamne, cam exoftalmică și cu gîtul înecat în dantele. Pe spate, un scris elegant: „Avant de partir... Louise. 1901". Lumi trecute în împărății de tenebre. A fi sau a nu fi. Altceva. Un atlas geografic mare și greu. Il răsfoi la întimplare. Linii ondulate trasau cu roșu drumul legiunilor macedonene, drumul spre pămînturile făgăduinței. Linii albastre pentru Columb. Linii de toate culorile. Drumurile mirajului. Mai departe, păpușile. Caraghioasele păpuși ale unor copii care au murit demult. Naivele păpuși cu ochi de sticlă, încremenite aici de zeci de ani, cu viața lor imaginară scursă odată cu trecerea prin timp a micilor lor stăpîni.

Se așează pe un morman de reviste vechi și chemă imaginile copilăriei. Așteptă spiridușii să iasă din unghere. Spiridușii buni, spiridușii făcători de minuni. „Trebuie să se facă aici un palat de cleștar cu marmoră răcoroasă sub tălpi și să vină o broască vorbitoare cu totul și cu totul de smarald și să sune suneț de orgă înălțătoare și să vină cortegiu cu Făt-Frumos și Ileană Cosînzeană și cu un zmeu bilbiit și lălău și sperios și muma pădurii, bătrînă cu dinții de lină...".

Un fîșit ușor îl făcu să întoarcă privirea. În cadrul ușii stătea blondă. În lumina difuză, liniile trupului i se estompau, rămînînd contururi moi, rotunjimi și sinuoziități schițate.

— Ce faci? întrebă încet și se desprinse de ușă, apropiîndu-se, dibuînd printre grămezile de obiecte. Se opri în fața lui, nehotărîtă, acum lucrurile luau o altă întorsătură, plutea în aer ceva nedefinit, nu mai era loc pentru palavre.

— Așează-te aici, zise Bil.

Blonda se mișcă și el o luă de mînă și o așează alături, pe teaneul de reviste vechi. O simți caldă și respirînd sacadat.

— N-ai... n-ai o țigară? făcu ea, aproape șoptit.

Bil o privi și ea clipi des, cu o expresie de copil nițel speriat, apoi închise ochii și suspinînd îi alunecă încetîșor în brațe.

„N-am știut că o doresc atât”, gîndi Bil și degetele îi trecură peste umerii ei, pe piept și desfăcură nasturii rochiei pînă jos.

— Ești nebun, prințule, ești nebun, murmură blonda și-l cuprinse în brațe plină de dorință, nestăpinită, fremătătoare, dăruindu-i-se cu frenezie. Și el o voia așa, total și simplu și delirant și fu pentru ea bărbatul, iar ea pentru el femeia.

— Unde ești, scumpa mea Veronică? Uuu-unde ești?

Ion își ridică sprincenele cîl putu. Cu toate astea, o ceață persistentă îi tulbura funcțiunea normală a celor doi globi oculari, înțesați de vinișoare roșii și încadrați de cearcăne albastrii.

— Nu vrei să răspunzi? mirii el impleticindu-se prin încăpere, Ah, ah, te-am descoperit, in-îngrato! Iartă-l pe nevrednicul tău r-rob demn de toată scirba! Mă ierți? I? Mă ierți? Spune-mi că mă ierți!

Veronica stătea pe marginea patului cu miinile în poală. Nici nu-l privi. Il cunoștea prea bine. Ion, același Ion sentimental. Așa fusese întotdeauna. Și totdeauna stingaci. Un timid.

„Nu-s vinovată cu nimic. Asta ți-a fost destinul. Încă din genele cromozomiale. Ralat. Fără coloana vertebrală. Vierme”.

— Vierme!

— Ce spui? Ce spui? Mă ierți? Știu, știu că sînt nedemn de tine. Ce pot să fac? Ei? Ce pot eu să fac? Ce... pol...

Lacrimile izvorîră și începură să curgă pe fața bețivului. Pentru că, în ultimă instanță, Ion nu era decît un biet bețiv ordinar.

„Îubește pe aproapele tău”, se surprinse Veronica gîndind și cu două degete împinse fruntea celui ce stătea în genunchi în fața ei, îndepărtînd sărutul jilav pe care acesta i-l destina sughițînd.

„Îubește pe aproapele tău ca pe tine însuți... ca pe tine însuți...”.

Dezechilbrat, Ion se rostogoli pe dușumea. Brațele i se zbătură încercînd să se agațe de ceva, nu găsiră nimic și era aidoma unui crab mătăhălos întors pe spate. Ochi i se bulbucară și din cauza efortului, gura i se strimbă. Femeii i se făcu silă. O silă imensă amestecată cu milă.

„Nopțile. Zilele. Și așteptarea... Așteptarea asta în speranța că s-a comis o greșeală, că vina nu e a lui, ci a lor, a celor din spatele birourilor-fortărețe. Poate vor veni și vor spune: Am greșit, fără el nu se poate. Poate vor veni...”.

Ar fi dorit să-l ajute, dar nu reuși să-și desprindă miinile de pe tăblia patului. Făcu un efort, se ridică și trecînd pe lingă trupul bărbatului, acum nemișcat, se apropie de fereastră. Norii, fișii prelungi, alergau hăituiți de vînt. Ploaia înce-tase și rar, rafale de vînt sfichiuiau ferestrele. Cu pelerina lui neagră, aplecat, dintre copaci, apărură pădurarul.

După-amiaza trecu greu și seara se adunară în jurul mesei. Fu o cină tăcută. Încercau să se ignore. Dar după ce mîncară, stătură lenevoși mai departe, își făcură siesta și conversația se închegă pe nesimțite. Isprăvind-și datoria de gazdă, pădurarul se așeză într-un colț și curînd păru că face parte din mobilier.

— Plecăm dis-de-dimineață, zise Bil. Trebuie să recunoașteți, ploaia asta a picat la țanc. Nici că se putea mai bine. Cine n-are ploaie să-și cumpere și...

— Ascultă, prietene, îl întrerupse Ion iritat, nu ți se pare că pălăvrăgești prea mult? De unde dracu scoți toate timpennile astea? Îți cam place să te ascuți vorbind.

— Ooo, iată-te, așadar, ilustrisime, nervos! N-ar trebui. Ia vîrsta ta o emoție ca asta ți-ar putea fi fatală. Am înțeles: nu-ți plac schimbările de decor. Te-am silil să mă urmez într-o aventură care nu ți se potrivește. Aveai alte treburi, nu-i

— așa? Probleme capitale! Nu cumva trebuia să fii avansat? Ți s-a refuzat un proiect important?

— Bil, te rog, te rog mult, făcu Veronica.

— A, am ghicit! Am zgindărit rana! Sintem vanitos, domnule arhitect? Am dai de greutăți? Nu putem progresa? De ce? Ah, metehne omenеști? Și nevasta nu ne înțelege. Nu înțelege că trebuie să fie alături de noi și să ne sprijine cînd ni se înmoaie picioarele. Cîtă ingrătitudine! În India, femeia era arsă de vie alături de bărbatul defunct și cenușa împrăștiată în Gange. Iar nevestele noastre țin cu tot dinadinsul să moară de bătrînețe. Urit, foarte urit!

— Ion asculta aproape indiferent. De fapt, îl durea cumplit capul și se și plictisise.

— S-ar putea să ai dreptate. Eu, Bil, n-am trăit pe roze. Nu, n-am trăit pe roze. Și n-am știut să fiu pușlama.

— Dar ai vrut. Ai văzut pușlamalele cu fotolii moi sub șezut și ți-ai dorit un fotoliu moale. Și nu ți-a mers. Pușlamalele au nervii tari. Nu poți deveni pușlama, dacă nu ești făcut pentru asta. Iar tu ți-ai pierdut busola. Apoi, buletinul de identitate. Te dizolvi.

— Nu te știam cinic. Dar dacă-ți face plăcere, mă rog, fii cinic. Nu mă deranjează. E și asta un mod convenabil de a te elibera de propriile tale obsesii. Fii cinic dacă asta îți folosește.

— Mulțumesc pentru generozitate. Altfel, erai mai zgîrcit. Alte vremuri! Eram entuziaști, dar nu generoși. Entuziaști și egoiști.

— Ce plictiseală, zise blonda.

Bil dădu din mină a lehamite.

— Intr-adevăr, ce plictiseală! Ce-i de făcut? Prietenii mei doresc un joc de societate? Sau un spectacol oarecare? Doar dăm spectacole mereu. Stagiune deschisă. Veronica-cea-fără-de-grai nu ne poate distra un pic? Nu? A, uitasem, ea e un monument. Monumentul sacru al Sacrificiului și Suferinței. Hai să suferim! Ce spune inocența blondă? O porțioară de suferință, atît, o porțioară. Măcar din două în două zile. Utilă pentru echilibru.

— Ah, vorbești prea repede. Imi vijie capul. N-ai o țigară?

— Of, iar ticuri! Ce păsărică se zbate în căpșorul nostru platinat?

Veronica se ridică. Bărbia îi tremura și lacrimile stăteau undeva, sub pleoape, abia reținute.

— Pentru tine nu contează nimic, Bil? Pe cine vrei să lovești? Sau n-are nici o importanță. Vorbeai de busolă. Ai aflat cine pierde busolele? Pui placarde indicatoare de puncte cardinale? Deții secretul căsniciei perfecte? Ce fericiți trebuie să fii!

— Nu dețin nimic, zise Bil coborînd glasul. Știu un singur lucru. L-am învățat de la o broască țestoasă. O adusesem de la Dunăre și o închisesem într-o cușcă. După cîteva zile i-am dat drumul și s-a îndreptat spre fluviu. Am închis-o din nou și după o săptămînă a pornit în aceeași direcție, cu precizie și neînduplecare. Eu sînt o broască țestoasă care-și caută Dunărea. Asta e.

Din colțul lui, pădurarul se apropie tușind ușor.

— Eu mă duc să mă culc. Dacă ziceți că plecați dimineață...

Îi plătiră și el se strecură pe ușă, un uriaș cu priviri întunecate.

Nu se mișcă. Nu știau cum să rupă atmosfera asta, dacă se ridicau s-ar fi destrămat ceva, ar fi fost ca o despărțire și știau că nu se poate așa. Ei trebuiau să meargă mai departe împreună, aveau o țință oarecum și mofturile trebuiau lăsate la o parte.

Blonda stătea cu ochii aproape închiși, urmărindu-l pe Bil cu discreție. Din cînd în cînd, sorbea din pahar, fără convingere.

— Eh, la naiba! Ce mama dracului ne-am posomorit așa? strigă Bil deodată. Crișmare, umple paharele! Să cînte muzica! Ioane, nu mi-o lua în nume de rău. Pe dumnezeii mei, am un cap umplut cu cilți și fac alergie cînd mă gîndesc la timpizii ăia care au venit alaltăieri seara să mă tragă de gilci și să-și plimbe ifo-

sele printre tablourile mele. Mai bine mă făceam popă baptist sau crescător de albine.

— Nu-i nimic. Ai dreptate. Sînt slab. Și ca arhitect sînt o nulitate. Știu asta de mult. De fapt, sînt un mic funcționar ca atîția alții. Am și eu satisfacțiile mele. Și cu asta, basta. Subiectul începe să devină banal.

— Și Veronica ?

— Nu-ți face griji în privința mea, ripostă femeia.

— Măi, măi, ce suflet caritabil am ! Promit să nu mai spun nimic.

Discuția părea încheiată. Ion se ridică și mormăi un fel de salut trecînd în camera unde își amenajaseră dormitorul. Blonda își înăbuși un căscaț și deschise ușa camerei sale. Se opri în prag un moment, își puse un deget pe nas și întrebă :

— Ascultă, cum vine chestia aia cu broasca țestoasă ? E cam aiurită chestia asta.

Bil nu-i răspunse și blonda închise ușa încetișor.

Veronica părea că dormitează cu bărbia în palmă. Un timp nu scoaseră nici o vorbă. Părea că uitase fiecare de prezența celuilalt, chiar devenea jenant să mai stea multă vreme așa.

— Am fost stupid, zise Bil în sîrșit.

— Nu, nu cred. Partea proastă e că judeci superficial. Și mă obosește să te aud punînd întrebările astea. Nu vreau decît să-mi petrec concediul într-un fel. Fiecare are probleme mai mari sau mai mici. Le rezolvă fiecare după puterile sale. Te interesează chiar atît de mult măruntele mele necazuri ?

— Țin la tine foarte mult. Mi se pare că te iubesc.

— Nu-i asta. Nu mă iubești. Dorești să fii iubit. E cu totul altceva. Nu-ți consuma sentimentele în felul ăsta.

— Da, mi se pare că am spus o prostie. Cred că sînt în căutare de soluții. Am convingerea că există o mulțime de soluții. Între altele, călătoria asta. Spre riu.

— Spre riu ? A, da, spre riu.

Veronica îl găsi pe Ion treaz, cu privirile în tavan. Se culcă alături și simți că Ion ar vrea să-i spună ceva. Dar îi sesiză și renunțarea și se întoarseră spate în spate, într-o mișcare ce-i separa ireversibil. Două trupuri inerte, așteptînd, așteptînd somnul.

— În camera lui, Bil aștepta. Și curînd, în virful picioarelor, zîmbind complice..

Dimineața mincară grăbiți și după ce mai priviră o dată fațada curioasă a casei, urcară în mașina roșie odihniți și mulțumiți, gata să continue călătoria. Se pare că asta contează într-un concediu, călătoria, plecarea, locurile de popas devin repede neinteresante, chiar locul la care ajungi și spre care ai călătorit cu dorința de a-l vedea mai curînd se dovedește a fi pînă la urmă neinteresant, banal, și ești tentat să cauți altul și, deci, pleci, să călătorești mereu. Fără îndoială că natura umană are multe taine, iată o concluzie la care poți ajunge fără efort în asemenea situații.

Cei din mașina roșie voiau să ajungă, să se termine drumul, se cunoscuseră îndeajuns, nu mai voiau popasuri, nici peisaje, noi, acum ținta era totul. Deci ieșiră în drum și porniră cu viteză, abordînd după cîteva sute de metri o șosea lăsată larg în pădure. Calea era liberă și Bil apăsă acceleratorul pînă la refuz. Urlînd, mașina țîșni printre pereții de arbori.

O stare de euforie îi cuprinse, poate era de vină aparatul de radio care transmitea un fadô sau poate era o boală turistică manifestîndu-se astfel, efectul unui drog necunoscut care te lasă lucid și te îmbată în același timp. Oricum, era omeneste să fie așa, vacanța, mirajul și dorul lor imens de altceva îi catapulta înainte, închiși în monstruoasa alcătuire de fier, cauciuc și benzină. Și bariere — barierele apar totdeauna cînd nu te aștepti, șoferii au multe de spus în privința

aceasta — bariera, zic, veni către ei nefiresc de repede și nu mai fu decât un zgomot sinistru, scrișnet și bubuitură. Apoi, numai fadoul.

Singele se întindea pe pământ, negru. Numai carcasa mașinii contorsionată haotic, se încăpățina să rămână roșie, singerie în razele soarelui dogoritor.

Gemind, Bil încercă să se întoarcă pe o parte. Atunci o văzu pe Veronica în picioare, cu palmele pe față, ascunzând privirii spectacolul grotesc al morții.

— Veronica...

Femeia se lăsă în genunchi.

— La dracu! Nu sta așa! Vezi ce s-a întâmplat cu ei. Trebuie să treacă o mașină... Rupe ceva și fă bandaje... Auzi?

Spaima, monstruoasă pasăre neagră, pătrunse filfîind în trupul femeii. Din rana neagră ce se căsca în capul bărbatului ei, singele încetase să curgă.

— Un medic... medic..., biigui și privi în lungul șoselei pustii. Brusc, se ridică și începu să alerge.

— Nu pleca! Auzi, nu pleca! Veronicaaa!!

Goana bezmetică prin pădure, lăstarii biciindu-i obrazii, gustul pământului și iar goana printre fantasmеle negre ale copacilor care vor s-o cuprindă în brațele lor noduroase. Apoi, aproape, fața dementă a pădurarului, rinjind.

— Lasă-mă... un medic... lasă...

— Vă știu eu... vă... știu eu pe astea... Nu face nazuri..., vă știu eu...

Noaptea inconștienței.

Sirena mașinii albe îl trezi din toropeală. Pe urmă, nu mai auzi nimic și din nou voci și pași alergind. O întrebare, ca din fundul unei fîntîni. Și vocea lui, obosită, șovăitoare.

— La rîu. Acolo...

— Auziți? La rîu. Se duceau la rîu.

— Rîu? Nu e nici un rîu pe aici. Nu, nici vorbă de așa ceva. Nu, nici vorbă...

ANGELA TRAIAN

Peisaj cu vulturi

Pentru că
De-a lungul luminoasei noastre
Iubiri
S-a lăsat o noapte
De moarte
Și pentru că sîntem în sfîrșit
Foarte singuri
(Eu la un capăt de lume
Tu la alt capăt al ei)
Incep să slobod dintre șoapte
Pe acelea
Care poartă în pîntec
Numele tău
Și ele se prefac în vulturi de foc
Și în stoluri luminoase
De mii și de mii
Pornesc înspre tine
Să mi te aducă pe aripi
Dar la mijlocul drumului
Vulturii mei
Se întilnesc cu vulturii tăi
Și se încaieră
Și se ucid
Și se iubesc...

O, cît de noapte
Ar fi noaptea
Dacă noi nu ne-am iubi
Atît !

Toamnă adîncă

Iarba
Cînd simte că începe să fie
Amară
Se adîncește-n sine
Să răsară
La fel și frunzele și soarele și florile
Și privighetorile
Eu însă ce să fac
Cu singurătatea mea
Pe care-atît am desfătat-o
Sub sînul stîng
Ca pe o cătea
Cu pofte ascunse
Și care acum
Cînd simte că-i amară
Din adîncul adîncului
Nemaiavînd
Spre ce adînc
Să se-adîncească
Iese afară
Și-și zornăie lanțul
Și vrea să răsară
În locul frunzelor
În locul soarelui
În locul florilor
Și privighetorilor.

Peisaj cu sete mare

Cade o stea în gerul ochilor mei
Și nu se stinge
Și mai cade o stea
Și încă una
Și nu
Asta înseamnă
Că dintre golurile
Care alcătuiesc veșnicia
Ești gata să cazi
În gerul albastru
Chiar tu

Dar
Cade o stea în gerul ochilor mei
Și se stinge
Și mai cade o stea
Și încă una
Și nu

Cîntec

Piatra ca să-și nască piatra
Moare de durere
Piatra ca să-și nască piatra
Moare de plăcere
De-ar avea numai un cer
Să-i primească pruncul
De-ar avea numai un cer
Să-i înghită pruncul
De-ar avea numai un cer
Să-i ucidă pruncul

Vino lîngă ochii mei
Ca să nu mai am eu cer
Raze lungi de veșnicie
Ocolindu-ne cu grijă
Și bătînd
Numai în gol
Inflorînd
Vor tot pieri
Noi
O sferă muritoare
Mult albastră
În albastru
Pururi
Vom pluti.

GEORGE SIDOROVICI

MUNTELE CEL MARE

(reportaj)

1 Introducere in Călimani

De pe fundul căldării vulcanice contemplam clocotul impietrit al culmilor. Ne dinstalasem în ecoul geologic al spațiilor de piatră. Muntele cel mare, „tata munților” cum i se zice, ne strivea cu prezența sa copleșitoare, de aspră și zburlită vietate a timpului.

Doi munți sînt falnici și mari în Moldova, scrie undeva Mihail Sadoveanu: Ceahlăul și Călimanii. Închipuirea îi așează alături, într-o tainică înrudire. Și tot Sadoveanu mai spune:

„Aceeși amintire de basm leagă Călimanii de Ceahlău; șoapta amintirilor curge pe cetina codrilor venind din Călimani și din trecutul cel mai adînc”.

Despre Ceahlău, Dimitrie Cantemir povestește că, pe timp senin, la asfințitul soarelui, turele sale de piatră se zăresc tocmai de la țărmul mării. Era de bună seamă numai o iluzie a domnitorului cărturar, un sugestiv element de legendă. Dar am întîlnit aceeași fascinantă iluzie la unul din sonorii din Călimani, cățarat cu turla de metal dincolo de cota 1800 și care nu citise *Descriptio Moldaviae*.

— Știți, în zile cu soare, cînd nu există umbră de nor (sînt rare astfel de zile în Călimani), am văzut de cîteva ori marea. Era foarte aproape.

Sondorul vorbea ca despre o certitudine, deși era conștient peșemne că afirmația sa e primită cu oarecare rezerve. Apropierea mării de piscurile semețe și solitare mi s-a părut un vis frumos al muntelui.

În Călimani, trecutul cel mai adînc îmbrățișează orizonturi multiple. De la negurile istoriei, cu fantasme de zimbri urmăriți de aprigi vînători (ultimul a fost ucis aici în secolul XVII și cornul cu inscripția anului se mai afla la începutul evului nostru în casa unui pădurar), de la măgurile cu ciobani înveliți în pîcle și turme albe în milenare pribegii, de la toate acestea coborîm, ca într-un gigantic salt, spre zona dramatică a genezelor. Cel mai înalt masiv vulcanic din țară s-a format într-o noapte geologică de circa 55 milioane de ani. Cifra pare ireală, ține parcă de domeniul fanteziei. Fierberi și flăcări formidabile, topitură de lavă aprinsă în țîșniri succesive, i-au vestit apariția.

Pe fundul craterului principal, căptușit cu platoșe de piatră azi, cu întunecease păduri de molid, îmi reprimam anevoie nostalgia aceluia spectacol unic. I-am și mărturisit-o, de altfel, unui temerar peregrin al Călimanilor, care le cercetează de vreo nouă ani structura cu o neistovită pasiune.

Doctorul Traian Naum, conferențiar la Facultatea de geologie-geografie din București, a zîmbit cu o anume îngăduință:

— Imaginați-vă o erupție a Etnei, de pildă, și amplificați-o de vreo mie de ori... Stam în fața unei bărăci vărute, pașnică așezare de colonie ivită surprinzător în miezul singurătăților. De pe creasta zimțată a Rețițișului, de pe virful Pietricelului, cel mai tinăr „aparat vulcanic” din șirul de explozii năprasnice, lumina fragedă a zilei curgea acum spre noi în valuri line. Într-o latură, culmea turtită a Negoiului Românesc aducea cu o spinare antideluviană, gîrbovită, improșcată cu aglomerări de stînci haotice. Călimanul Cerbului și Călimanul Izvor își dezveleau spre dreapta profunzimile misterioase. Pe o masă înegrită de brad, doctorul Traian Naum deschisese un maldăr de hărți, mișgălos întocmite, marcînd marile cicluri în dezvoltarea Călimanilor, de la imensele mase de apă care au acoperit cîndva pămîntul, la începuturile terțiarului, la neogen, la glaciațiunile din cuaternar. I-am întrebat:

— Tovarășe profesor, ce vă îndeamnă să reveniți în fiecare an în Călimani?

— Complexitatea geologică, nesfîrșita varietate a formelor. E un munte sălbatec și măreț. Aproape virgin. Există în Călimani cîteva minuni unice în lume. Timpul a fost aici un mare meșter, a minuit o dalță inspirată. La peșterile Luanei, descoperite de un fost student de-al meu, geologul Emil Butnaru, (Luana e fetița sa, născută în Călimani). Sau la acea stranie horă de statui pe care păstorii de odinioară le-au numit „12 Apostoli”. Adevărate himere de piatră. Dar mai sînt atîtea în Călimani ...

Continuam o discuție, pentru mine întortocheată, asemeni unei ipotetice forări în necunoscut. Profesorul mă introducea în alcătuirea intimă a Călimanilor. Îl observasem cîteva dimineți la rînd, pornind spre vasta tălăzuire a culmilor, însoțit de un grup de studenți în practică. Fusesem informat că, în explorările sale zilnice, străbate adesea Călimanii pe o distanță de 50 de kilometri, că pentru dînsul muntele cel mare nu are ascunzișuri și secrete, s-a transformat într-un enorm laborator natural. În colaborare cu fostul său student, geologul Emil Butnaru, a scris o carte despre splendorile Călimanilor, un ghid entuziast în care pulsează, vie și puternică, patima înălțimilor. Și pregătesc amîndoi, despre același masiv fabulos, o amplă lucrare de sinteză.

Convorbirea noastră avea drept cadru un orizont contemporan al Călimanilor. În jur, se desfășurau secvențe dintr-o epopee patetică a muncii. Se auzea vuirea compresoarelor, pompînd în adîncul muntelui aer curat. Treceau tineri cu căști și lămpi electrice la sold: minerii. Pe coastele ultimului „aparat vulcanic”, aproape de virful Pietricelului, din încălcitura de jnepeni, răsăreau sondele. Un buldozer portocaliu suia, cu mandibula ridicată, pe o pantă amețitoare. Ca pe un relict de străveche baladă, înregistram și turma unei stîne rotindu-se domol în preajma coloniei de explorări miniere. Fundul craterului devenise iar un nucleu vital, de altă natură însă, ordonatoare, un nucleu de energii umane în plină acțiune.

Întuiam că ajunsesem cumva la capătul convorbirii. Profesorul era așteptat în ziua aceea de marile liniști din cupola de piatră a Pietrosului. Și obișnuia să fie punctual la întîlniri.

— Rețin din cartea dumneavoastră o formulare, i-am zis. Despre factorii modelatori actuali, care dau reliefului ultimele retușuri. Ia ce vă referiți?

— La torrente, desigur, la climă, mi-a răspuns. Dar și la puterea transformatoare a omului.

Factorii modelatori actuali investesc Călimanii cu efigia unor noi geneze, ale industrializării socialiste.

După un scurt răstimp, l-am zărit pe doctorul Traian Naum, cu micul său echipaj, antrenat într-o nouă expediție de escaladări montane. Îmi lansa binevoitor, din depărtare, o invitație spre înălțimi. I-am răspuns că-l însoțesc cu închipuirea. Fiindcă reporterul mai avea unele obligații esențiale în perimetrul căldării vulcanice. Să exploreze acel nucleu vital din Călimanii de azi: oamenii și faptele lor.

2 Veteranii

Muntele cel mare își are de acum veteranii și e, desigur, mindru de ei. Sint bărbați îndrăzneți care i-au înfruntat miniile și tăria, ploaia, vinturile, zloata. Cu mai bine de zece ani în urmă, cînd au sosit aici, Călimanii erau o sihăstrie uriașă. Doar creste încălărate și piatră învălmășită, numai prăpăstii adinci și păduri nesfîrșite.

„Aici și-a înfărcat de bună seamă dracul copiii”, ar fi putut să-și zică primii geologi, sondori și mineri, dar aveau probabil alte gînduri. Nu-i speria singurătatea.

La început au căutat fier. Și au găsit minereuri de sulf.

O mină de oameni neînfricați a prins să deslege tainele muntelui, să-l pipăie pe dinăuntru. Au mai venit apoi alții, unii s-au dus, se întîmplă atîtea într-un deceniu, numai clopotnițele Călimanilor rămin mereu aceleași sprijinind, ca pe-o oglindă convexă, o frîntură avară de cer.

Deși nu i-am aflat în inima muntelui, numele cîtorva bărbați erau rostite cu insistență. Mi se spunea :

„Butnaru pornea în zori cu ciocanul (arma geologului) și se înforcea odată cu noaptea. Cu buzunarele pline de pietre. S-a însurat în Călimani. A făcut nunta la Gura Haitei”.

Sau :

„Prișak își puna schiurile și zbura peste creste ca o nălucă”.

Am văzut o fotografie, cu două siluete călărate pe o stîncă, deasupra unui vid enorm, înfipte acolo ca niște semne de exclamare ale curajului. Erau cei doi geologi, Emil Butnaru și Cristian Prișak, încrustați în cele mai trainice amintiri ale Călimanilor.

Mi s-a zis iar :

„A fost unul Zamfir Paraschiv, maistru sondor, cel mai bătrîn dintre noi. Urca versantul abrupt, prin grohotișuri, spre sonde, ca un fecior. I-am dat și o poreclă : Moș Căliman. A venit c-un cățel de la Ploiești și cățelul a crescut dulău. A plecat acum doi ani și-a rămas porecla fără purtător. Nu ne-am hotărît cui s-o transmitem. E prea proaspătă încă amintirea lui Moș Căliman”.

Sînt stratificări tinere peste vîrsta de piatră a Călimanilor, amintiri de-o severă frumusețe umană.

Colonia de geologi și mineri s-a constituit în perimetrul căldării vulcanice, avanpost temerar, rampă de lansare spre viitor. Unul dintre întemeietorii este, fără indoială și Aurelian Maricari, avînd o complicată titulatură a profesiei : „Responsabilul laboratorului pentru colectarea și analiza fizico-chimică a aerului de mină”. I se spune însă mai pe scurt : „Răspunzător cu aerul”. A intrat în Călimani la 21 de ani. Azi are 32.

„Locuiam, cîți eram la început, într-un cort militar, povestește Maricari. Cite-odată, creștea zăpada deasupra noastră, pe cort, de-o jumătate de metru. Într-o iarnă, stam acum în bărăci, o viforniță cumplită ne-a zmulș acoperișul. Ne-am trezit înveliți numai cu cerul. Un cer mohorit, dușmănos. O vreme, aduceam aparatele, combustibilul, pe măgari. Aveam vreo zece exemplare. Porneau urechiații, încărcați, de la Gura Haitei și nu se opreau pînă la stația de compresoare. Asta a fost la început. Zilele trecute a ajuns la noi o Volgă...”.

Înregistrasem și eu, pe o terasă, la cota 1550, prezența aparent neverosimilă a unui autoturism. Aveam impresia că fusese adus acolo pentru a delimita două etape distincte în existența Călimanilor.

Cînd vorbește despre munți, cu anume duioșie, în ochii lui Maricari se aprinde o lumină ciudată, odihnitoare. „Răspunzătorul cu aerul”, bărbatul care intră în galerii înaintea minerilor pentru a preveni orișice surpriză a gazelor toxice, e un turist pătimaș. Împreună cu profesorul Naum, cu geologul Butnaru, a cutreierat toate înălțimile, toate văile masivului vulcanic, stabilind trasee, efectuînd marcaje,

— acțiuni de pionerat în dezvoltarea unor frumuseți inedite. (Socot că ar merita, cu prisosință, tustrei, mulțumiri din partea Oficiului național de turism).

„Nu cred să mă satur vreodată de munți”, afirmă Maricari.

Răspunzătorul cu aerul își petrece concediile tot în munți. I-a luat la rind, an de an: Bucegii, Făgărașii, Apusenii”.

„Nu se compară cu Călimanul, zice. Sint prea uzați, cum să vă explic, față de dinșii Călimanul nostru-i feciorelnic” ...

Șeful sectorului de explorări, inginerul minier Constantin Breazu, nu se consideră printre veterani. A fost transferat aici abia în 1967, iar Călimanii l-au adoptat.

„N-am avut dificultăți cu aclimatizarea”, zîmbește inginerul și-mi arată făptura convulsionată a Negoilului Românesc, informîndu-mă că radiografia sa e efectuată în cele mai mici amănunte. Îmi arată apoi conul solitar, însoțit, al Pietricelului, unde lucrările sînt într-o fază avansată.

„O să devansăm documentația geologică cu cîteva luni”.

Dacă nu e unul dintre veterani, Constantin Breazu se poate mîndri în schimb cu profesiunea-i migratoare. Sint atitea șantiere și exploatare miniere din țară care și l-ar putea revendica, pe drept cuvînt, unde a făcut operă de înainte-mergător, traversat de acel puternic sentiment al căutătorilor de noi zăcăminte. La Moldova Nouă și pe Ineu, la Rovinari, Moneasa, Polovragi, Arieș, Rodna Veche Rășinari și acum în Călimani.

Astea nu mi le-a spus inginerul, ci soția sa, Ana, profesoară de matematică și fizică.

„Fetița noastră, are acum 12 ani, s-a născut la Rovinari. Băiatul, în vîrstă de 2 ani, e un fiu al Călimanilor”.

Aveam în față un nobil destin uman, desfișurat după o logică ghidată de viața secretă a adîncimilor. Și fiindcă nu există deocamdată o școală în peșimertul căldării vulcanice, profesoara de matematică și fizică lucrează la contabilitate, ținînd evidența acestor adîncimi.

3 Dincolo de cota 1800

Urcam și mi se părea că n-o să mai ajung. Ceilalți nu încercau acest sentiment. Erau oameni ai muntelui, obișnuiți cu asprimile. Le învidiam dexteritatea, mersul firesc. Erau: un geolog cărunt (cam de-o vîrstă cu reporterul), un tînăr tehnician, în mînă cu nelipsita unealtă a profesiei și alături de ei, un pui de cioban, cu desaga și bită, de la o stîină de dincolo, din Transilvania. (Adusese urdă dulce în colonie).

Gîfîiam, plămîinii, inima, își făceau de cap, nu voiau să asculte de legea înălțimilor și mi-era rușine, o profundă rușine față de oamenii ce mă însoțeau.

Urcam printre pietre și arbori răsuciți straniu, izbucniți parcă din magma incremenită a adîncurilor. Geologul cărunt discuta cu puilul de cioban:

— Măi, voi aveți prea mulți dulăi acolo. O să vi-i puște.

— Nu-i pușcă nime, zicea ciobanul. Le-am pus juguri.

Lacrima unui izvor, subțire și rece, țîșnea din stînci sonore, rostogolindu-se spre dreapta, într-o prăpastie. Geologul urma:

— Nu știi tu un ciine priceput la mistreți? Mi-ar trebui unul.

— Are un pădurar, de dincolo, o potaie vitează ștrașnic.

— Spune-i că vin, peste o săptămînă. s-o vād.

Cu inima suită în tîmple, transformată-n ciocan, mi-am dat și eu cu părerea:

— Tovarășe Aldea, de-ar fi potaie de aur, din unghii pină în dinți, nu mă mai vede virful Pietrosului a doua oară.

Muntele își sporea semeția verticală, se arăta tot mai înverșunat. Incepeau să apară fantome vegetale, arborii aceia asemănători unor candelabre, cu lemn

bine mirositor, pinus cembra, relicve din epoca glaciațiunilor. În Călimani li se spune zîmbrul, probabil în amintirea fiarelor de demult. Intrasem apoi printre jnepeni tiritori și perfizi, coplesind muntele ca o năvală incurcată de șerpi. Cărarea se zvircolea pieptiș, zvîcnind prin ierburi, din stîncă în stîncă, reptilă și ea, bătătorită, de lut.

— E cărarea sonzorilor, mi s-a spus. Urcă pe aici în fiecare zi. Urcă și noaptea, cînd sînt în schimb.

Mai tirziu am înțeles că pe astfel de cărări, la vreme de iarnă, sonzorii își croiesc calea prin zăpada uneori pînă la briu, biciuți de vinturi. Sînt cărări ale curajului, gindeam.

Mă apropiasem, așadar, cu sfiala cuvenită, de uriașa schelărie a sonzelor, înălțate din jnepeni și stînci, dincolo de cota 1.800.

Geologul își continuă drumul spre creastă, să contemple de acolo o privești îndulcită, blînda năruire a muntelui în terase, contururile moi în comparație cu versantul sudic abrupt („De-acolo de sus se vede Pietrosul ca o cetate”) și să aleagă, din niște insule invăpăiate, un mănunchi de bujori de munte (rododendroni), cărora în alte părți li se mai zice smirdar. („Știi, soția e profesoară de naturale”).

Între timp, tînărul tehnician, Ion Mocioiu („Sînt din Zimnicea, povestea, nu-mi place la cîmpie, de asta am venit în Călimani”), a prins să cerceteze probele scoase din inima muntelui, „carotele” culcate ca niște luminări în lădițe de lemn. Mă informa că, totalizînd toate aceste carote extrase din Călimani, într-o proiecție verticală, s-ar forma o coloană imensă, o luminare de peste 30 de kilometri.

Pe o enormă și spectaculoasă etajeră alpină, sondele erau dispuse în linie, se vedeau din fundul craterului, trei la număr, ca niște obeliscuri. Știam că mai e una, în spatele Pietricelului, cea de a patra, „sonda ascunsă”. Ca să ajungă aici aita metal, prăjini, motoare, țevărie rotundă, s-a cheltuit o impresionantă cantitate de energie umană, în ceasuri de greu istov, de aprigă încheștare cu muntele.

Măsuram turla lui Iosif Ferenzi, care vibra puternic, din toate încheieturile, dansînd parcă în loc. La gura unei fîntini înguste, sîredeliță în piatră, bolborosea noroiul. Cățărat în virful turlei, prins într-o plasă de oțel, un tînăr, Marcel Malinescu, podarul, agăța și desagăța „pașii”, garnitura de foraj. Alți doi, Vasile Cobilă și Mihai Aftanache, se agitau cu gesturi sprintene, exacte, la baza schelăriei, pe un podium de scînduri.

— Sîntem la peste două sute, spunea Ferenzi, marcînd adîncimea fîntinii. Azi e o zi sucită. Am nimerit în extradură.

Asta înseamnă că acolo, la peste 200 de metri adîncime, s-a ivit iar un străt de andezite piroxenice, de rocă virtuoasă ca fierul în care sapa scormonește trudnic, nu cu mai mult de un sfert de metru pe schimb. Cîteodată cu și mai puțin.

Tehnica forărilor în munți e asemănătoare cumva cu cea din petrol, dar Simion Sajenev, sonzor cu 20 de ani vechime, — a cutreierat cu turla o bună parte din munții țării, — ține să precizeze:

— E mai complicată lucrarea noastră. Și parcă mai gingașă.

Nu numai din cauza înălțimilor, dădea a înțelege sonzorul, ori a iernilor cu vînturi cumplite, cînd îți îngheață mina pe unelte, ci fiindcă îți solicită atenția și îndeminarea într-o măsură deosebită. Trebuie să prinzi zăcămintul sută la sută. Sonda de referință e un fel de lunetă miraculoasă, cu care vezi cum arată muntele pe dinăuntru.

Între jnepeni și rododendroni, la cea de a treia turlă înfiptă pe enorma etajeră alpină, am mai cunoscut un bărbat care sfredește munții de vreo nouă ani. Roman Iacobuț, de loc din Liteni („Am nevastă și copii acolo”), s-a calificat în armată și a fost decorat, în Călimani, cu „Medalia Muncii”. Mi-a vorbit despre neprevăzutul și frumusețile meseriei:

— Te bucuri cînd apare zăcămintul înainte de vreme.

Și trecînd spre alt registru, mai sentimental:

— Cînd urcăm muntele, ne întîlnim uneori cu cerbii. Odată, un băiat venit din Bărgan, a zărit într-un tîrș un animal ciudat. „O pisică maro”, zicea. Pisica era jder.

Imaginea cerbilor călcind piscuri dure, adusă în huruțul metalic al sondei, se constituia într-o clipă de reverie suavă.

Dintr-o noapte a Călimanilor, cu stele puține, mi-a rămas o a doua imagine revelatoare, cu bătaie lungă în amintire. Cele trei sonde erau luminate ca niște lampadare la o fabuloasă premieră montană. Acolo sus se lucra.

4 Flăcări înghețate

Tovarășul Aurică, „răspunzătorul cu aerul”, se afla mult în fața noastră, sorbit de întunericul acela dens, contopit cu roca dură. Îi zăream lumina lămpii electrice, flăcără migratoare, mărunță și calmă. Purtam fiecare o astfel de flăcără egală în interiorul Călimanilor. Pășeam într-un grup de mineri, peste traverse, pe linia vagonetelor, simțind într-un fel povara uriașă a muntelui, milioanele de tone de piatră apăsând cărarea subțire a galeriei de cercetare.

Înfiptă în temeliiile Pietricelului, galeria nouăsprezece părea să nu aibă sfârșit. Senzația necunoscutului se schimba în obsesie copleșitoare. Șerpii groși și liniari ai instalației de aeraj vuiau constant. Se ivea uneori, șiroind din tavan, băltind sub cizmele noastre de cauciuc, prezența aproape neverosimilă a apei.

„Apleacă-te!” mi se porunceă, din când în când, și-mi îndoiam spinarea, îmi trăgeam capul între umeri, fiindcă muntele își cobora amenințător tavanul, pe distanțe destul de lungi, încercând să umilească nepriceperea reporterului. Și a izbucnit în citeva rinduri.

Pierdusem noțiunea timpului, aveam impresia că străbătusem așa, ghemuit, zeci de kilometri, deși știam că galeria are numai vreo mie de metri și ceva. Șocoteam că ajung, când am auzit:

„Sintem la 480!” Adică, nu făcusem nici jumătate de cale. Luminile evoluau lin în bezna unei geologii fantastice. Minerii care mă însoțeau aveau un impresionant simț al orientării, păseau cu abilitate ca pe un bulevard.

Departe, în fața noastră, ca o certitudine, era tovarășul Aurică cu aparatele de detectare. Poate că rupea tocmai una din fiolele acele subțiri ce devin albastre, negre sau maro, după natura toxicității. Dar atita vreme cât mergea, cât lumina mișcătoare și calmă nu se oprea în loc, nu da înapoi, însemna că toate sînt în ordine.

Careva și-a apropiat lampa electrică de peretele negru. Ca sub lentila unui microscop s-a smuls din întuneric un straniu desen al mileniilor, o risipă de aștri scintilietori, sau cum zicea un miner avînd nostalgia cîmpilor: „parcă-s grăunțe de porumb virite în piatră”. Pe alocuri creșteau flăcări lungi, înghețate, care își pierduseră dogoarea din timpuri imemorabile, păstrîndu-și doar lumina rece. Treceam pe lîngă focuri încremenite, secționate transversal prin galeria de cercetare. Se arăta sulful în diferite grade de mineralizație și zăboveam în fața oazelor în stare nativă, limpezi ca ceara de albine. Pereții ăiași în interiorul Călimanilor ru-lau fascinant și bizar, făcîndu-te să uiți itinerarul diificultos.

„E bine, totul e în ordine”, s-a auzit într-un tîrziu vocea tovarășului Aurică. Aparatele sale permiteau accesul spre frontul de lucru.

Depășind o răspintie subpămînteană, ajunsesem la locul de atac. Retezată brusc, galeria se oprea într-o colosală năruire de stînci.

În inima muntelui, minerii își porniră munca, gravi, concentrați, cu mișcări încordate. Prima lor operațiune consta din restabilirea instalației de aeraj, demontată de schimbul precedent, înainte de declanșarea exploziei. În zăcămintele cu minereuri de sulf, sulful exploziei are o putere formidabilă, mi s-a spus, arătîndu-mi-se bolovanii aruncați la zeci de metri de-a lungul galeriei. De asta se demontează instalația. După „copturirea” frontului, a dislocării blocurilor din locul unde se efectuase atacul, începu evacuarea materialului cu vagonetele. Huruțul lor metalic se rostogolea în ecouri, monoton, pînă departe.

La lumina difuză a lămpilor electrice mi-am notat, cu slove tremurate, numele oamenilor care acționează în interioarele Călimanilor. Minerii din echipele lui Gheorghe Isache și Ion Grigoraș străpung muntele de ani de zile, dezvăluind din misterioasa sa geologie mereu alte flăcări înghețate.

„De șase ani scormonesc Călimanii, afirmă Ion Grigoraș. Am fost înainte muncitor forestier, am urcat și-am coborât munții pe dinafară, transportind cu tractorul bușteni”.

Și ceilalți au doborât înainte arbori pe creste înalte. Cei alți se numesc Constantin Lostun, Ion Hunea, Vasile Roșu, Vasile Bujeniță, Petre și Gheorghe Danea, azi mineri curajoși și încercați, sculptați parcă, cu gesturi generoase, din blocurile de umbră și de lumină ale Călimanilor.

Păstrez din labirinturile subpământene (s-au săpat în Călimani peste zece kilometri galerii de cercetare) imaginea unei încăperi contradictorii, pe care nu mă așteptam s-o întâlnesc acolo, apărută fără de veste în acel fund de lume. Artificierul Gheorghe Zurba imi făcuse o invitație:

„Să stăm de vorbă la mine în birou”.

Biroul artificierului era scobit în peretele galeriei ca o peșteră fabuloasă. Se aflau acolo o laită și o masă de brad. Pe masă, un „registru de captivitate a frontului de lucru și de dispoziții”, un fel de jurnal al galeriei, alcătuit din formulări laconice și severe, cuprinzând pe zile istoria bătăliilor subterane.

Ne-am așezat lămpile pe masa de brad. Și mi-am notat răspunsurile lui Gheorghe Zurba, desprinse și ele dintr-o istorie, nescrisă încă, a munților.

„Sint de cincisprezece ani miner. Am sosit în Călimani la început, în 1959. N-a fost ușor. Aici m-am calificat ca artificier. Declanșez de cinci ani exploziile”.

Artificierul e personajul principal al galeriei. Veghează ca toate lucrările să se desfășoare normal, umple găurile perforate cu dinamită și părăsește ultimul galeria, pentru a dezlănțui apoi, de afară, năprasnica zguduire a adincurilor. Gheorghe Zurba continuă:

„Am cinci copii. Cel mare e în clasa a VII-a. Mezinul a implinit trei ani. În colonie mi se spune Gigi...”.

Realizăm, în interioarele Călimanilor, unul din cele mai emoționante interviuri. Iar plecarea artificierului spre locul de atac, unde aveau să izbucnească curind flăcări vii, puternice, mi s-a părut un ultim și concludent răspuns.

5 Deschideri spre viitor

Tot ce se întâmplă azi, cite s-au petrecut în adincuri și pe înălțimi au sensul unei deschideri spre viitor. Masivul întreg, cu „aparatele vulcanice” stinse în urmă cu milioane de ani, a intrat într-un uriaș proces de întinerire, de umanizare, așa zice. Din singurătățile sale arhaice, muntele cel mare coboară spre oameni.

Prospecțiunile geologilor, zecile de kilometri de foraje, miile de metri de galerii făcute în piatra virtuoasă, prin coloane înalte de flăcări nemiscate și reci, au fost un preludiu necesar, prefigurarea unui destin.

Fantasmele bourilor de odinioară se strecoară prin ceața vinătă spre adincuri nestiute. În locul lor apar tractoarele și basculantele, buldozerele, escavatoarele, o masivă artilerie a munților.

Colonia geologilor, adăpostită pe fundul craterului principal, alcătuită din bărci prefabricate, e desigur o așezare vremelnică. Nu mai e departe vremea cind va rămâne doar o frumoasă amintire. Și lucrul acesta se știe, se simte.

Într-o seară învăpăiată, una din splendidele seri de răcoare și senin ale Călimanilor, am asistat la o scenă hazlie. Un bărbat tinăr își urcase băiatul pe acoperișul bărcii și-l învăța să meargă la înălțime. Era un băiat de un an și jumătate, cu pași mărunți și sfioși. Un grup de sondori, ieșiți din schimb, îl priveau cu uimire. Zimbeau.

„Ce-ai să te faci, Costache, cînd n-o să mai fie baraca? Înveți copilul să se cațere pe blocuri?

Nu există încă blocuri în Călimani, dar ele se vestesc totuși, profilate într-un timp imediat. Un prim eșalon de constructori așează azi cele dintîi fundații. Buldozerul portocaliu, minuit de Dumitru Rusu, rupe fișli largi din pieptul muntelui, repezindu-se în el cu o minie calculată, surpind maluri de piatră și lut. Cîndva, la începutul deceniului trecut, l-am întîlnit pe Rusu în munți la Ostra. Executa acolo aceeași operațiune de imblinzire a muntelui. Pe terasa nivelată atunci s-a înălțat, monumentală, uzina de preparare. Îl întreb cum merge treaba acum.

„Bine, mulțumesc. Se învață cu noi și Călimanul”.

Viitorul s-a instalat într-un buldozer portocaliu și răspunde la comenzi precise. Iar mecanicul acela tinăr are mină bună. Îmi arată platforma blocurilor, a incintei industriale, a centralei termice, unde se mai zăresc rădăcini de arbori. În apropiere, se toarnă însă altele, de beton.

Intr-una din zile, înregistrasem o controversă aprinsă în legătură cu acest viitor. Un inginer de la exploatarea minieră din Vatra Dornei („preluăm, mi-a zis, Călimanii din mina geologilor”) îl apostrofa pe unul din proiectanți:

„Sala de mese e mult prea mică. Cu două sute de locuri. V-ați gîndit ce îngheșuală o să fie?” Nu sîntem de acord”.

Disputa avea loc în cantina modestă de azi unde încăp abia vreo treizeci de inși.

Am văzut, citeva dimineți la rînd, o echipă de muncitori forestieri urcînd, cu terăstraie mecanice și securi, să despoaie de păduri Negoiul Românesc. Spre culmea girbovită ca o spinare antideluviană, improscată cu stînci galbene, se vor construi drumuri și terase, se vor desfășura, pentru descoperirea minereului, explozii la lumina zilei. Muncitorii forestieri efectuau acum o primă operațiune de limpezire.

Muntele cel mare coboară spre oameni, aspru încă și zburlit, cu darurile și cu flăcările sale. În perspectivă se prelinină o producție anuală de circa un milion de tone. Milioanele acestea le-au visat, mai bine de un deceniu, geologii, în căutarea lor neobosită.

A fost un vis dinamic.

Din el se conturează azi o nouă valtră de civilizație industrială care atrage privirile ca un magnet. Pe o distanță de sute de kilometri, în gări, în trenuri și-n autobuze, aud adesea vorbindu-se despre Călimani. Oameni care cunosc Călimanii numai din auzite visează să lucreze acolo.

Sîntem martorii acestui început.

GEORGE DAMIAN

Vară fierbinte

E ca de aur țara și vara e fierbinte
În miezu-acestui an întinerit.
Ca un torent, din marele șuvoi,
Ni-s gândurile spre tinere de minte
Pentru acum, pentru apoi !
Pe-aici, pe-aceste plaiuri românești
Pe unde fiecare loc, răscolitor
Ne amintește de străbuni,
Cetățile de-un alb scinteietor
Își reazemă de stele fruntea !
Rodim în puritatea marilor idei
În drumul nostru bărbătesc și drept
Și, de aceea, lângă tine, părinte înțelept
Pulsează-o inimă și-o singură suflare !
E ca de aur țara și vara e fierbinte
În miezu-acestui an hotărîtor.
Sub steagul tău biruitor
Ca un torent, din marele șuvoi
Rodim, neconținut, pentru acum, pentru apoi.

ION IANCU LEFTER

Pădurile de sticlă

Pădurile de sticlă surpate în delirul
ninsorilor sfîrșite pe sînii și pe cai
se-aud sunînd departe, le-aud sunînd aici,
curgînd în umbre stînte le aud.

Și-i albă roata singelui în vis
cu spițele rănite de rugină...
Pădurile de sticlă plîng în noi
înconștiența fiecărei clipe...

Sonet

Ți-am cerut, iubite, apă din fintină,
Mugurii să vadă stea, adevărată,
Și-a țipat de moarte seva în tulpină
Iar de-atunci, din floare, fruct nu se arată.

S-or fi spart în pietre bolți către pustiu ?
Clopotul albastru numără secunda,
Cine mă tot strigă din nesomn nu știu,
S-a crispat la față, de durere, unda.

Timpu-și face lacom din ecou fuioare,
Norii urcă negri către munți pleșuvi,
Vîntul și-a ucis corul de heruvi...

Dorm incerte oase lângă vechi ulcioare
Ruga Desdemonei murmură în toamne :
„Doamne-s fără vină, fără vină-s, doamne !”

LIVIU PENDEFUNDA

Ochi de lumini

Deschide-ți ochii albaștri.
Norii sînt pleoapele tale,
Ce-mi ascund viața.

Stelele scîlpesc de dincolo de Univers.
Deschide-ți ochii să le-acoperi strălucirea

Dar...
E noapte.

ARMĂȘARUL LUI TRAIAN

Crescuse frumos și se făcuse rău, încit abia mai putea să-l scoată din grajd. Și cind reușea să-l plimbe se minuna toată suflarea satului. Galopul și nechezatul său stîrneau liniștea luncii, invidia ochilor care nu mai văzuseră așa minune de armăsar.

— Tată, cind i-l ia?

— De ce să-l ia?

— Așa. Nouă cum ne-au luat doi?

— Da. Dar ai noștri nu erau așa mindri și erau învățați să tragă.

— Da'ce, soldații nu știu să-l învețe la ham?

— Știu ei. Numai că nu l-au văzut încă.

— Da' să-i trimitem cițiva la casa lui?

— Nu. Ii păcat să facem una ca asta.

— Păcat, nepăcat. Ar trebui să i-l ia că prea se fudulește cu armăsarul ăsta.

Nu s-a încumetat nimeni să-i trimită la Traian al lui Luca. Nici chiar oficialitățile. Din contră, primarul a dat strașnică poruncă să nu se atingă cineva de asemenea frumusețe. „Eu o să-l scap, de-ar fi să trec prin foc și sabie”, se lăuda capul comunei. Cind a plecat în refugiu, l-a luat cu dinsul. Cu forța l-a smuls din miinile omului care era în stare să facă omor numai să nu-l dea.

Traian a prins dușmănie mare. Dușmănie s-a iscat și în inimile megieșilor cu judecată mai îngustă. Blestemul și afurisenia erau pe buzele tuturor.

— Mai lăsați naibii armăsarul, zicea tata cind se întimpla să caute sămință de cislă cu oamenii care se adunau pe la porți. Poate dă domnul și-l scapă din ghiarele armatei. El îi primar și are putere și mințe multă.

— Tu să taci, măi George. Nu-ți apăra neamul. De era om, nu trebuia să-l ieie.

— Dacă spunei voi așa...

Se apropia frontul și soldații roiau pe la case, căutînd cai să aibă cu ce fugi. La puține familii mai rămăsese cite o gloabă bătrînă și schiloadă. Cind a sosit ordin de evacuare a întregului sat, oamenii au trebuit să pună vitele la jug.

— Bine că i-a luat armăsarul!

— De nu i-l lua atunci, încăpea acum pe mina armatei.

— Tăceți, să nu vă audă!... ne apostrofă tata.

Apoi se adresa lui Traian care ieșise cu carul în uliță înaintea noastră:

— Merg și vitele, bade Traian. De-am scăpa noi cu zile...

— Merg, merg, incuviință omul cu destulă minie și le plesni cu varga să grăbească pasul pentru a se depărta de noi, de ceilalți vecini porniți spre pădure în inserarea aceea de primăvară.

— Ei! De aveam armăsarul mergeam ca sfîntul Ilie înaintea ploii.

— Lasă, bărbate! Gindește-te mai bine la Dumnezeu. Uite că a trebuit să lăsăm masa și casa...

— Ce știi tu, femeie?! Mai bine ai tăcea, adăugă Traian și, ridicîndu-și capul spre cer, ochii îi rămăseră pironiți pe cimpurile strălucitoare ale lunii. Și, uitîndu-se, i se părea că umbrele negre se schimbă din clipă în clipă, luînd înfățișarea armăsarului. Auzise parcă tropotul copitelor și nechezatul lui dureros și prelung. De-

odată, l-am văzut cum se ridică în picioare. Sărind apoi din car, strigă sfișietor: „Nea, minzul tatii ... neeaaa“! și prinse a fugi peste livezi cu mina întinsă spre lună.

OSPĂȚUL

Lui FLORIN MIHAI PETRESCU

Musafirii se simțeau strașnic. Masa era împărătească; fiecare servea ce-i poftea inima. Băuturile scoase din cramele adinci, cu brumă pe pereți, având aromele florilor și tăria ursului, deslegaseră limbile.

— Așa ospăț nu s-a prea pomenit prin părțile noastre, aprecie soarelele, dându-i cu cotul și hlizindu-se la mișă. Ce-o să te mai joc acuș, cumătră dragă!

— Vezi-ți mai bine de stafide...

— Hi, hi, hi! Și te-am ofensat?!

— Muzica! Să cinte! strigă ea poruncitor, sărind de la masă și începînd a se învîrți în pas de vals, sub privirile jinduitoare ale prizăritului rozător.

— Bravo, bravo! o încurajară comesenii bătînd din palme.

Inconjurînd de cîteva ori salonul, pisica se lăsă păgubașă și se retrase lingă porumbel. Acesta își umflă gușa și, rotindu-și coada voivodală, se apucă să-i facă curte, s-o ciupească de mustăți, dezmlerdînd-o.

— Muzica! privighetoarea! S-auzim ghersul ei!

— Iertați-mă, vă rog. Zorile și asfințitul sînt ascultătorii mei. Nu mă-ncumet să vă cînt. Noaptea, vîersul meu îi șters.

— Ii divin. Cîntă-ne, regină! cereau cu insistență cîteva înaripate, în afară de cioară și cucuvaie. Rugămintii lor se alăturară și oaspeții greoi și îmblăniți, poruncind: „Cîntă-ne, surato, cîntă-ne!“ Nemaiputînd da înapoi, privighetoarea și-a dres glasul, dînd apoi drumul unor melodii dumnezeiești.

— Să ne trăiești, jupine iepure! Grozav ospăț ai pus la cale! spuse ursul tunător, ne luînd în seamă pasărea cîntătoare; așezîndu-se pe labe, întinse grumazul și se cufundă în somn. Zgîndărit la corzile simțirii și afumat fiind de băutură, urecheatul se ridică din capul mesei și punînd mina pe scripcă, se apropie de privighetoare. Șoptîndu-i ceva la ureche, ea încetă cîntecul și se retrase încet luîndu-și locul pe scaun între cioară și cucuvaie.

— Bravo, bravo! făcu ursul întorcîndu-se pe partea cealaltă, mormăind. Jupînul nostru îi plin de talent...

— Genial! încuviință și cioara.

— Ha, ha, ha! izbucni cucuvaia. Vocea lupului întrece scripca măriei-sale iepurile.

— A vulpe-i mai grozavă! strigă din jilțul de lingă arici, țarca.

— S-o auzim! S-o auzim! țipă și păunul sărînd pe masă; bătînd din picior și rotîndu-și coada, răsturnă cupele și farfurile vecinilor.

— În seara asta nu mă mai pun rău cu cumătrul, șopti vulpea chicotînd către vecinul din dreapta, bursucul. Ce, să-mi pun mîntea cu așa pocitanie? Să-l lăsăm să se grozăvească, zgîriîndu-ne auzul cu scîrșîitul lui de vioară.

— Că bine zici, domnișă. Să ciocnim mai bine din licoarea asta cu scîlpăt de stea. Și ridicînd cupa, bursucul își aținti boldiții în privirile visătoare ale coda-tei; dînd de dușcă băutura, își linse buzele cu jînd, clătînînd din cap...

— Da'mîndră mai ești! Ce-o să-ți fac în noaptea asta cu lună, cînd te-oi însoți spre castel!

— Hi, hi, hi ! Ha, ha, ha ! izbucni vulpea și, căutînd să se descotorosească de curtezan, îl împinse la locul lui, pe fotoliu.

„Spune mîndră și ghicește.
de ce codru-ngălbeneste
și voinicu-îmbătrinește ?
Of, of, of !
Codru-ngălbeneste de vînt
și voinicu de uril...
Of, of, of !”

Pe cînd iepurele ridica în plafon, cu glasul lui țîvîlit, melodia cîntecului, acompaniindu-se cu scripca, lupul își pierdu răbdarea și, impleticindu-și picioarele îngreunate de chei, se apropie de dinsul. Smulgîndu-i instrumentul din mînă, îi trase cu el în scăfirle, turtîndu-i urechile țanțoșe. Îvirtîndu-se de cîteva ori ca un titirez, iepurele strigă în gura mare că este atacat în propria casă și se rătoi la dugleșul de lup. Sburătoarele se repeziră asupra lor ; țîpînd speriate și vălcărîndu-se, încercau să-i despartă din încăierare.

— Să nu se bage nimeni ! porunci urecheatul. Avem noi o socoteală mai veche... Și apucîndu-l de piept îl tîri afară, spre îngrijorarea oaspeților, care, strîngîndu-se grupuri, grupuri așteptau să vadă ce se va întîmpla.

— Precis îi pune pielea pe băț, spuse cu teamă veverița. Săracu iepuraș...

— Nu-și pune el acum mîntea cu speriosul ăsta, încercă să liniștească spiritele jderul. Nu i-ar ajunge nici de-o îmbucătură.

În timp ce se ciorovăiau între dinșii dîndu-și cu presupusul fiecare de ceea ce pățește urechiatul, acesta apărui triumfător în cadrul ușii zicînd :

— Na-vă ! Darul acesta-i al domniilor voastre, și depuse blana lupului la picioarele musafirilor încremeniți de uimire, de spaimă.

— Cine mai are curajul să se măsoare cu mine ? se oțări gazda, călcînd furios cu pași mari prin fața liotei care stătea gata să șteargă putina.

— Eu ! răspunde ursul, ridicîndu-se în două picioare și pocnîndu-i iepurelui o pereche de palme, de era să-l lipească de perete. Căutînd loc de scăpare fricosul o tîli pe ușă strigînd :

— Las'că te aranjez eu, matahală ce ești ! Vino tu aici, în ogradă, la larg...

Scos din sărite, ursul se luă pe urmele fugarului.

— Și-a găsit nașul, afirmă țarca.

— Așa-i trebuie ! Ce-a căutat, aia a găsit, adăuga cioara.

— Ce asasin mîrșav ! Să ne cheme la ospăț și să...

— Și-a dat în petec, scîrnăvia.

— Tacă-vă pliscul ! le apostrofă mița îngrijorată. Să ne rugăm mai bine pentru păcatele lui.

— Da'cine l-a pus să înceapă scandalul ?! se burzului șoarecele, cățărîndu-se pe pîntecele unei oale cu sarmale.

— Să mergem, cumătră vulpe, o invită bursucul, făcînd temenele în fața codanei.

— Mai ai un pic de răbdare. Pe mine mă distrează, zău.

— Cine mai îndrăznește să-mi supere prietenul ? se auzi un glas poruncitor parcă de tunet. Întorcînd capetele spre ușă îl văzură pe urechiat înaintînd țanțos, tirînd blana ursului după el. În spatele lui leul, mînjit de sînge pe bot și pe labe, venea răcnînd...

Întreaga adunare petrecăreață încremenise.

— Să fugim că ne sfîșie, șopti unul mai îndrăzneț. Ieșînd din panica ce le paraliza mișcările, judecata, oaspeții se năpustiră prin ferestrele deschise, dispărînd în noapte.

PETRU ZADNIPRU

(R. S. S. Moldovenească)

Lemn

Din lemn se fac viori,
Din lemn se fac sicrie,
Din lemn e foaia albă
Pe care mintea scrie.
Din lemn se fac creioane,
Din lemn se fac ciomege
Și leagăne și juguri —
Tribune pentru lege.
Din lemn se fac fotolii
Pentru mai mari sus-pușii,
Pe grinzi de lemn adesea
Se spinzură supușii.
O, lemnul, țineți minte
Ne poartă veșnic semnul;
La cel deștept, cuminte,
Deștept și bun e lemnul
La cel netot în viață
Și lemnul e netot
La suflet și la față
Îi seamănă-ntru tot.
Doar pentru cel ce are
Înaltul sens de Om
În orice-nîmplare,
Rămîne lemnul Pom.

Ultima noapte de toamnă

Și-a pierdut pădurea
Haina pe poteci.
Cum o să îndure
Vinturile reci ?

Au slăbit gorunii
Și perechi-perechi
În lumina lunii
Stau ca la priveghi.

Svelți ca niște șoapte
Funigei tirzii
Scriu pe foi de noapte
Albe poezii.

Negurile ude
S-au culcat în lunci,
Jur de jur se-aude
Zvon de liniști lungi.

Ca la o vecerne
Ramurile pling.
Iarnă, hai așterne,
Neaua peste cring.

Fulgi din țara lunii
Au pornit mărunți...
Pe la zori gorunii
S-au trezit cărunți.

AUBIN PASQUE

(Belgia)

Solstițiu

Teama discerne zilnicul
Ea trăiește Pământul
extazul în clarul nopților toate
negura, ploaia fascinează inima
gindurile mele acolo navighează
când ea năzuiește la cer
o coloană de ilăcări o ocrolește
pământul soarbe pină la refuz
și trupul său se desfășoară fericit
în caldă umezeală
a unei păduri care-și desface frunză.

în românește de GEORGE POPA

MIHAI TATULICI

Eugenio Montale—poezia lucrurilor

La apariția primului volum (*Oase de sepie*, Gobetti, Torino, 1925) E. Montale nu era un poet prea cunoscut, dar în orice caz era unul remarcant. Debutase în „Primo Tempo”, încurajat de G. Debendetti și Sergio Solmi, publicase apoi la diferite periodice ale vremii (rar, cu largi întreruperi între aparițiile sale), cu preferință pentru „Solaria”.

Volumul de debut a fost, fără îndoială, un succes; s-a vorbit chiar despre un moment de „derută” în critica literară italiană cu privire la încercările acesteia de a defini și de a încadra poezia montaliană. „Echivocul planează asupra tuturor încercărilor criticii de a analiza poezia de început a lui Montale”, remarca sintetizând Gianfranco Contini (*Esercizi di lettura*, Ed. Feltrinelli Parenti, f.a.)

Volumele care au urmat debutului („La casa dei doganieri e altre poesie”, Firenze, 1932; „Le occasioni”, Torino, 1939; „Finisterre”, 1943, „La bufera e altro”, 1956) au închis cercul poeziei montaliene (cel puțin dintr-o perspectivă exterioară, a criticii) aducând determinări noi, aproape necesare pentru momentele de confuzie reluate de-a lungul acestei întregi perioade.

Teme au fost reluate, au apărut altele noi, perspective s-au lărgit ori s-au îngustat), aproape de nebanuit în aria vechilor dezbateri, răsturnări radicale au înlocuit pendulări și tatonări dureroase — iată, pe scurt, viața reală, ascensiunea (evidentă) în timp, dar și în sine, a poeziei lui E. Montale.

Mai ales excesul de analiză a determinat descoperirea unor izvoare (sau cel puțin a unor similitudini) ale poeziei montaliene la predecesori. Încercările nu au rămas infructuoase, concurate și de registrul vast, foarte divers, pe care Montale evoluează. S-a vorbit astfel despre o influență de formă (formală) a „dulcelui stil nou” („dar în așteptare e bucuria mai împlinită”), de aici s-a ajuns la Dante („și plouă în suflet o îngrijorată dulceță”), apoi, înaintind în timp, la Leopardi (aici relațiile sînt și de altă natură, de profunzime) și chiar la D'Annunzio. Nu este vorba decît de niște reminiscențe de lectură apropiate spiritual poetului; încît, încercînd o explicație causală a acestora, trebuie să ne oprim la *ocazionalitatea ritmurilor*.

Primele impresii pozitive ale criticii au fost însoțite (frecvent) și de evidențierea pasajelor „dure și cenușii” ale poeziei montaliene. Mai mult, s-a mers pînă acolo încît impresia de ariditate (rezidînd în așa-numita „descriere” a lucrurilor) a fost ridicată la rangul de *sentiment*. Există, evident, două aspecte ale problemei, dacă conjugăm originalitatea poetului cu acest „sentiment al aridității”, mai ales pentru motivul că numita originalitate suportă mare parte din ceea ce Contini numea, cu un termen fericit ales, „cusur interpretativ”.

Sentimentul (sau impresia) aridității despre care se spune că domină primul volum este tocmai consecința acestei „nevoi de a descrie lucrurile”, de a substitui prezența umană prin descrierea statică sau dinamică a acestora. Faptul izvorăște și dintr-o realitate temperamentală. Montale este fiul Liguriei, al regiunii aceleia stîlcoase, accidentate, care dintotdeauna a fost mai mult „nordică” decît „meri-

dională", a creat mai ales oameni interiorizați, reținuți, fără efuziuni sentimentale și izbucniri verbale.

Acest meridional taciturn, ironist, malițios și nostalgic este o ciudățenie printre meridionali: singularitatea poziției lui îi dă, poate, tocmai de aceea, posibilitatea unei perspective diferite de a celorlalți.

(Este această reținere temperamentală și o explicație a expansiunii poeziei lui Montale în mediile germanice și anglo-saxone).

Situat în contextul existenței introspective a poetului (în care biografia se amplifică pînă la dimensiuni neobișnuite ca și lucrurile), deci în alte circumstanțe decît cele obișnuite, acest „cusur interpretativ” este mult diminuat. Devine — din punctul de vedere al creației — aproape o necesitate. Montale pornește în a reface drumul său spre realitate de la o viziune fundamentală, concretă și materială; există la el, în acest sens, un „simț aproape fascinant al lucrurilor”. (D. Vrinceanu — Prefață la *Poezii* de E. Montale, Ed. bilingvă). Gargiulo vorbește în prefața la ed. italiană (*Oase de sepie*) despre „simpatie per sensazione” (simpatie pentru senzație), P. Pancrazi (*Poeta fisico e metafisico*) disociază între o „inspirație afectivă” și una abstractă, Alfonso Gatto recunoaște și el primatul senzației (*Poesia di Montale*).

Poezia și lucrurile sînt la Montale două realități existînd (sau coexistînd) într-o simbioză care favorizează ambele elemente, neutralizarea unuia scăzînd valoarea celuilalt și invers, încît se poate vorbi de o poezie montaliană a lucrurilor.

Între Montale și lume există „zidul” (il muro), acea pînză stranie de lucruri și substanțe surprinse în esența lor materială și animată.

„Oase de sepie” este tocmai un imn adus lucrurilor, este consemnarea lor magică și reală, ca semne sigure și, în aceeași măsură, efemere ale lumii.

(Merită, pentru clarificări, o discuție aparte termenul „lucruri”, folosit aici: este vorba, evident, de echivalentul italian „la cosa, le cose”, cu o sferă semantică mult mai largă decît cuvîntul românesc).

Într-o manieră care amintește de Proust (rememorarea), Montale evocă copilăria și adolescența pornind de la lucruri. Acest refuzat de la viață găsește singurele certitudini, prin intermediul lucrurilor și, pornind de la ele, în copilărie: „Eu iubesc drumurile / sfîrșite-n gropi ierboase / unde prin bălți pe jumătate seci / copiii prind cite-un țipar subțire”. În această lume descrisă necăutat, aproape cu infantilism, totul este iluzie, „zidul” o desparte de realitatea inaccesibilă, care l-a refuzat pe poet și din care s-a refuzat. În acest sens viața nu poate fi decît „acest mers de-a lungul unor ziduri / ce au pe creastă cioburi verzi de sticlă”.

Să nu ne înșelăm, totul rămîne iluzie (o lume reamintită, reconstituită, re-trăită), niciodată nu vom putea pătrunde în străfundul acestui univers al lucrurilor. Ele sînt ceea ce sînt și dacă uneori magia lor ne farmecă, să păstrăm măcar (nostalgic) frumusețea momentului: „Dar vezi în liniștea asta / cînd lucrurile în voia lor par gata / să-și scape ultimul secret / ne așteptăm adesea să descoperim eroarea / Naturii, punctul mort al lumii, / veriga ce ne ține, firul / nedescurcat care în cele din urmă ne împinge / în inima unui adevăr...” și apoi: „Iluzia se curmă și timpul ne aduce în orașe / pline de zgomot unde albastrul / se arată în fărîme printre streșini (*Lămîii*).

Discursul lui Montale, în această perspectivă a copilăriei retrăiește, este unul de ton și timbru „familiar” (Ascultă-mă, poezii laureate...; „Eu, pentru mine, iubesc străzile...”) care presupune, de obicei, foarte aproape, un interlocutor („vezi”; „ai dreptate, tu”).

Înaintînd în acest relief descriptiv populat cu obiecte, vom observa că discursul se colorează ușor de toate dispozițiile temperamentale ale poetului: reînțoarcerea amintirilor, afirmațiile (aproape naive) cu caracter universal, activitatea metaforică, exclamațiile (rare), îndemnurile stăruitoare.

Orice lucru este validat încît să se încheie într-un ritm, dar un ritm care se transformă mereu, trece în altul, modelîndu-se perpetuu.

În același sens lucrurile sînt investite cu proprietatea fantastică de a se transfigura („zidul ce arde al grădinii”) pentru a ilustra o atmosferă, o stare sufletească.

Îndărățul „zidului cu scrijelări” al copilăriei, obsesia rămîne aceeași, e o neputință („sistro di cicale nel torpore” — „îrîit de greieri în amorteală, „Egloga”), o căutare a obiectelor, a lucrurilor, singura punte (posibilă) spre esență. Și aceasta, efemeră.

Cu tot acest negativism al poetului, cu toată această neputință, viața nu este absentă; rămîne ca să se vadă cum obiectele se întorc spre a o înfățișa prin virtuți poetice:

„Îmi dădeam seama cum piatra / vroia să se smulgă, / întinsă / către nevăzuta îmbrățișare; / materia dură simțea / vîltoarea apropiată și palpita; / buchete de trestii lacome / măturiseară apelor ascunse, prăbușindu-se, un consimțămînt” (ciclul „Mediterraneo”).

„Riviere” (Riuri) este însă ciclul care reconstituie cea mai adevărată (și mai autobiografică) imagine a copilăriei.

Aici (mai ales) poezia lucrurilor se compensează prin apariția celorlalte două elemente care compun universul esențial italian și autobiografic al poetului: apa (marea și riurile) și soarele (lumina).

Amintirea riurilor copilăriei se asociază cu reîntoarcerea în acel univers de neuitat și contopirea profundă, aproape neverosimilă, cu lucrurile se oficiază în lumina crudă a soarelui și în vuietul apelor:

„Dulce robie de astăzi a celui / ce se predă aproape / spre a trăi din nou un vechi joc / niciodată uitat / Îmi vine-n minte filtrul întins adolescentului fără de cîrmă / în limpezile dimineți cînd se topeau / spinări de dealuri și de cer; în nisipul / tărîmului venea, un virtej amplu, / o pulsare egală de vieți, / o febră a lumii, și fiecare lucru / se mistuia în sine / ca oasele de sepie izbiți atunci / de valuri, pe încet să dispărem, / să devenim / un arbore ori o piatră / de mare șlefuită /, și în culoarea / apusurilor să ne topim / și să ne spulberăm ca timp, / ca să țîșnim asemenea izvorului / de soare beat și devorat de soare...”.

Ciclul „Mediterraneo” instaurează în primul volum cea mai sigură și mai specifică atmosferă italiană: marea și soarele, stîncă și văzduhul, algele și valurile sînt topite într-o poezie scrisă pentru sine însuși, pentru regăsirea poetului. Spiritul său în mutații diverse apare mereu ca aceeași superbă metaforă a mării care trăiește: „Bătrîn, mă îmbată vocea / ieșind din gurile tale cînd se deschid / ca niște clopote verzi și sînt aruncate / înapoi, topindu-se...” și „Aș fi vrut să mă simt sec și esențial / ca trunchiurile pe care le răstorni / mîncate de săruri; / așchie în afara timpului, martor / al unei voințe reci ce nu se curmă”.

Lirismul lui Montale rămîne același întotdeauna, în mutații, în repetări, în imobilități, invocații. Din toată această mișcare se naște și rămîne peremptorie mai ales „nostalgia”, sentimentul imposibilității gestului, iluzia semnelor de salvare.

Volumele ulterioare nu vor renunța la aceste bunuri cîștigate din „Oase de sepie”, vor insista însă și asupra altor teme.

„Le occasioni” (*Prilejurile*) aduc pentru prima oară, distinctă, problematica iubirii, poetul justificîndu-și complexitatea în tonurile cunoscute nouă de clarobscur, de seninătate, de tristețe.

Montale evoluează aici pe un registru neutru, departe de fericire sau de durere, lucrurile populează universul din care a dispărut ființa iubită, orice comunicare este tardivă, imposibilă: „... coliviile acoperite, vatra / unde pocnesc castanele, direle / de salpetru nu de mușcăi sînt tabloul / în curînd rupt de tine. Viața / povestindu-te încă nu e prea scurtă / dacă te conține! Își arată icoana ta / zugrăveala luminoasă. Afară plouă” (*Vești din Amiata*).

Deși volumul se deschide cu poezia „Il balcone” (Balconul), în intenție consemnînd apropierea de viață și de oameni („Viața cînd dă lumină / e singura care nu se arată / . Spre ea mă întorc de la această / fereastră ce rămîne-ntunecată”) totuși situația poetului nu se schimbă esențial. Rămîne mai departe (și în „La bufera e altro”) un izolat, poetul neputînd oficia nici măcar prin cuvinte apropierea: „... cuvintele / prea ușor cad între noi”, și mai apoi: „Te privesc / într-o reverberație blîndă. Nu știu / dacă te cunosc. Niciodată n-am fost / departe ca în această lîrzie întoarcere. / Au ars cîteva clipe între noi totul „(*Doi în Amurg*).

Rămîne, aşadar, a se vedea că „Oase de sepie” reprezintă tărîmul complex al poeziei montaliene, aria de confluenţă a temelor majore, volumul în care se demonstrează aproape totul despre non existenţă, despre perisabilitatea clipei, despre frumuseţea de a vedea lumea prin lucrurile sale.

Ultimul ciclu din „La buféra e altro”, anume „Concluzii provizorii”, vine să reamintescă faptul că dincolo de momentele fragile de seninătate, de elan, de acceptare a existenţei în frumuseţea ei reală, Montale rămîne un negativist.

Şi numai „realismul său perceptiv”, puterea de a reliefa lucrurile în mişcarea lor dureroasă sau în mişcarea lor senină, dar zguduită de o seismică specifică poetului (simbolul furtunii, bubuitul), salvează viziunea finală.

Ideea metafizică — de fapt năzuinţă ultrasensibilă şi supraumană — nefiind accesibilă, Montale este continuu un retras în sine, într-o tăcere a refuzului, a tristeţii, a renunţării la acţiune.

Revenind asupra acelei discutate faţete a poeziei montaliene (obsesia lucrurilor) ni se par convingătoare elementele care compensează ariditatea datorată celui „cusur interpretativ”.

Subînţelesul (subtextul) întregii poezii a lui Montale (sau măcar a aceleia în în discuţie) e o luptă dramatică a poetului cu obiectele (cu lucrurile) pentru a găsi, aproape, o *justificare a observaţiei*.

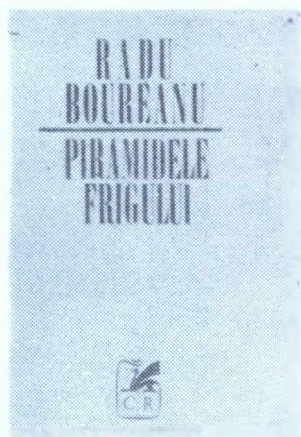
Realitatea rămîne de aceea absolut exterioară intereselor poetului şi orice efort lingvistic îndreptat spre recunoaşterea voluntară a existenţei conferă poeziei o transcendţă iremediabilă. În acest context lucrurile rămîn pentru a fi (sau pentru a ilustra) natura interioară a poetului, o lume de taine construită ca o punte (fragilă) spre realitate. În lipsa (şi în afara) acesteia, lucrurile capătă de aceea caractere magice, o concreteţe şi o profunzime de nebănuit, alcătuind un univers fundamental şi real.

CRONICA LITERARĂ

HARALAMBIE ȚUGUI

Radu Boureanu

PIRAMIDELE FRIGULUI

Ceea ce trebuie remarcat din capul locului și în acest nou volum semnat de Radu Boureanu este sporita sa grijă pentru esențializarea lirismului prin debarasarea de încărcăturile imagistice, renunțare nu tocmai ușoară la un poet căruija pasteale dense și puternic colorate i-au fost temperamental o permanentă tentatie. Foarte posibil ca acest considerent să-și fi spus cuvintul și în stabilirea titlului culegerii, metafora „Piramidele frigului” sugerind cu precădere și desulă precizie viziunea unui sunet cristalizat, singurul rezistent la marea glaciațiune a timpului: „Acolo, printre nisipuri stelare / peste dunele nebuloaselor / e fără ecou ciocnetul oaselor / în oarbele cavouri onorare (...) Aduce timpul lovind în platoșa digului / luntrea lui Caron tot mai aproape; / mumificarea o să ne-o-ngroape / sub Orion piramidele frigului”. (*Piramidele frigului*).

Sub această zodie a infinitei tăceri a nonexistenței exprimată prin noțiunea de frig (oponentă celei de viață) ideea își pierde materialitatea, purificându-se pînă la esență, așa după cum în matematică s-a ajuns la concepția numerelor luate ca

valori absolute. Acest sentiment al liniștii cosmice (același cu eminescianul „mi-e sete de repaos”, dar trăit la o dimensiune modernă) devine un adevărat mobil al reculegerii în fața neantului înspăimîntător, prin el negindu-se însăși oboseala formelor de exprimare a eului uman: „Redați-ne tăcerile! / Prea mult, prea mult ați vorbit; / de-ar fi măsurată lungimea cuvintelor / de-ar fi însumată procesiunea cuvintelor / s-ar crea un mic infinit”. (*Redați-ne tăcerile*).

Tragicul condiției umane își găsește o expresie din cele mai elevate în versurile din poemul „Deleatur”, ecou al durerii ruperii din țărnul existenței, simbol al aneantuzării, al spaimei de marile vid: „Din tot ce-ai izbutit îți faci zadarnic grafic; / e lîrziu, e absurd, e prematur, / cînd totul va fi șters cu semnul tipografic / deleatur. / Ce vom mai lua, ce vom mai lua? // Tare mă tem că ni se va mai cere, / ne va-nsoți, ecoul vocalelor: u...a! / lung geamăt. Apoi, deleatur. Necuprinsa tăcere”.

O predilecție deosebită pentru meditația rece, în care rațiunea este dominantă, căutînd parcă a exclude orice posibilitate de interpretare subiectiv sentimentală a existenței, îi prilejuiește lui Radu Boureanu o suită de anti-elegii, în

care poezia se constituie mai mult din ciocnirea dramatică a ideilor decât din înregistrarea unor stări de suflet. Folosind mai ales simbolul ca mijloc de sugerare a unor sensuri greu de definit pe calea obișnuită a asocierii de termeni metaforici, Radu Bourceanu abordează cu succes, în planul comunicării, dezbaterea etică. Este o inițiere în cunoaștere, nu lipsită de sfîșieri dureroase, chiar dacă aparent dimensiunea prometeică se vrea negată: „Palmă spre răsărit, palmă către apus; / larg deschise brațe, nu crucificate, / arc destinsă fără coardă, / larg deschise brațe către imaginea lumii, / deznădăjduite, a întrebare, / palme lipite de peretele fără laturi al lumii; / vezi? nu vezi stigmatele, / le-a prinit numai unul, / palmele noastre au doar pete de sînge; / cînd le vom privi vom vedea pe fiecare / trei stropi de sînge / ca-n basmul cu năframa prevestitoare”. (*Întîia anti-elegie*).

Ideii de limită a cunoașterii poetul îi opune pe cea a descătușării pe calea actului volitiv ca singură posibilitate de izbăvire a omului din coșmarul conștiinței de sine, generatoarea suferinței: „Adună toate coliviile, Oreste! / adună toate coliviile! / deschide-le! să-nlemnițăm Eriniiile, / să zboare din tragicul vieții Eumenidele, / binevoitoare, cîntătoare / lumii aceste; / adună toate coliviile, / de trestii, de umbră, de ceață de cuvinte; / colivii, corăbii fără cîrmă / leșănate-n eter / cu glasul unei singure păsări în ele, / cu cîntecul păsării morții; / colivia inimii fierbinte / în care oarba ciocnitoare / bate cu ciocul pînă moare, / bate cu umbra ritmată pe cer; / caută colivia nădejdi fără culoare” (*A doua anti-elegie*). Dar existența privită ca entitate în sine rămîne mai departe inexorabilă și impenetrabilă asalturilor date de gîndirea noastră. O viziune funambulescă interferează întregul flux al universului guvernat de „evanescența evoluție geologică”. Ne recunoaștem doar în umbrele trecerii noastre, pare a spune poetul atunci cînd încearcă un excurs pe această temă: „Nu știu ce fel de arbori se alinază / acestui drum de ape revolute / e vadul plin de curgătoare timpuri / și arborii au capete drept fructe / și oglindite-n răsuciri de spații / apar ca-n orologii medievale / evoluînd în cerc — apar, dispar / și ciclul încheind, alaiul biblic / se integrează umbrei măsurate / care ne pierde — noi ne depărtăm / și capetele fructe ne asteaptă / în dubla lor imagine tăcînd;” (*A cincea anti-elegie*).

Și iată că un element mai puțin cunoscut pînă acum, cel al lucidității ironice, vine să lărgescă gama lirismului din poezia lui Radu Bourceanu. Dacă în poezia „Ucenicii vrăjitori” persiflarea datului preconcept și a dogmelor apare abia ghicită de sub vălul inocenței, în „Testament la naufragiu” ironia devine lucidă, pură, cristalizată și totuși purtînd în ea senzația durerii, regretul neîmplinirii: „Pe umăr am un papagal. / Spune alit: „sînt conștiința... / spre tîrm pustiu, val după val / îmi preludează neființa”. Urmărind această dimensiune nouă a liricii lui Radu Bourceanu, nu este prea greu să-i descifrezi prezența în majoritatea poeziilor din volum, evoluînd de la simpla înregistrare a umorului bonom pînă la șarja directă, necrutătoare: „Nici poezii nu se mai citesc între ei / doar mușcă din volume cu dinții plictiselii / am ajuns la starea fără teme / nu mai pulsează-n artere nici singele cernelii” (*Starea fără teme*).

Față în față cu puternicul sentiment al angoasei existențiale, prezent în cele mai semnificative piese ale volumului („Cine?”, „Horor vacui”, „Călătoresc în pielea ta”, „Restituire”, „Somn, foame, sete și dor” — spre a cita doar cîteva) ironia devine soluție filozofică, act de luciditate supremă și de sfidare a tragismului. Dacă uneori în cutele ei intîme se poate citi o poziție de resemnare stoică, dureroasă, cu efect sensibilizator în planul lirismului, alteori ea se preschimbă în diatribă prin care se polemizează direct cu concepția filozofiei abisale aplicată în artă: „De la o vreme ne invadează straniile turme: / Neliniști, spaime, presimțiri, / Trecînd prin noi cu urlete vag ipotetice, cum misterioșii Cabiri / Slăviți în Lemnos au plecat din mit fără urme. // Ah, făpturi ale visului, regiuni ale vagului, / Închegați-vă o clipă să vă vadă / oamenii zilei, ai luminii; / Cernute prin sicloasa zăpadă / Arătați-vă în fața pragului. // Pe mine ferii-mă orbului spectacol, / lăsați-mi masca nealterată. Întoarceți-vă-n golul mințitului oracol. / Nu vreau să-mi fie fruntea de nori opaci pudrată”. (*Imprecație oniricului*).

Sub aceeași egidă a viziunilor rigurose epurate de orice poză convențională se înscriu și poemele: „Joc de cuvinte cu implicații grave”, (șarjă antirăzboinică deghizată sub masca unor acorduri de cîntec naiv), „Ciudați indivizi” (satiră la

adresa impostorilor în artă), „Fermecător de incert” (cu îndemnul patetic la lăciditate: „lăsați biiguieile, e veacul XX”), „Marele spărgător de nuci” (pledoarie pentru pacea lumii amenințată de aventurierii disperării) și altele. La acestea se adaugă pătrunzătoarea apostrofă din „Restituire”, amintind parcă, prin final, de rilkeana „Muntele măslinilor”: „Ce ne-ai lăsat atât de nevolnici, de răi și de singuri? / Tu, bănuitele de care-s icoanele pline. / Împărțășania ta e amară în linguri. / Nu mă minți, nu mă-ncurca / Lasă-mă numai cu mine”.

La aceste trăsături esențiale privind viziunea de ansamblu a culegerii „Piramidele frigului” se impunea în mod firesc o adaptare cât mai riguroasă a limbajului poetic. Fără a-și trăda valențele native ale talentului în această direcție, precum și predispoziția spre livresc (încă prezentă într-o serie de poezii ca „Fîntînile plînsului”, „Cumplita toamnă bahică” etc.), Radu Boureanu reușește să se păstreze la limita intelectualizării discursului poetic, prin aceasta evitînd riscul aridității, care amenință adeseori poezia de idei. Imaginile se contrag sistematic în forme sublimite, implicînd în permanență o alternare de elemente concrete și abstracte. Note de discursivitate și descriptivism se mai resimt în unele poezii precum: „Gheare”, „Este o dimensiune”, „Neîmplinire”, „Primăvară” etc. Dar nu acestea dau tonul de adîncime al volumului.

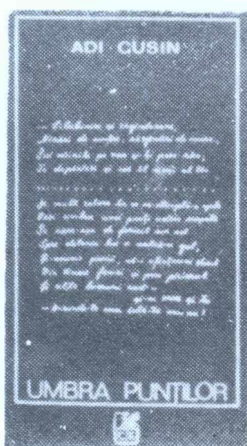
Cu un filon liric mai cald, poeziile de atmosferă și incantație se disting prin varietatea de sonori, prin fluentă și candoare, cu accent deosebit pe valențele cuvîntului. („Pan”, „Inutila invocare”, „Amiraba”).

Trăgîndu-și sevele dintr-o autentică vibrație lirică, din idei și viziuni modelate în perspectiva timpului (și deci a modernității), versurile din volumul „Piramidele frigului” aduc, prin ceea ce au mai rezistent, un spor de altitudine în vigoarea și diversificata poezie a lui Radu Boureanu. Debarasarea de încărcăturile imagistice de care aminteam la început aduce cu sine eliberarea lirismului din sfera convenționalului, deschizînd porți nebănuite spre zonele inefabilului, prin care emoția se comunică în stare pură, cu deplină și elevată simplitate ca în această „A șasea anti-elegie”: „Ce rău și ce bine de voi / dulgheri de azur, zidari de lumină / că nu vă mai cuprind nici ziua, nici noaptea / că nu mai mușcați jîmbra aurie a vieții / că s-a uscat prea mult că a secat prea plina / carafă de apă vie, / că îmbrăcați, culcați, sînteți goi / acolo, în oarba împărăție / fără umilinte...”

AL. CĂLINESCU

Adi Cusin

UMBRA PUNȚILOR

Semnul cel viu al mirării" (pag. 29). Ieșirea din această stare ar însemna ruperea pânzelor misterului, distrugerea poeziei: „Nu spune tot, mi-e teamă c-ai să năruie / Lasă puțină ceață unde treci" (pag. 48). De unde o cultivare — cu efecte poetice remarcabile — a vagului, a echivocului, a clar-obscurului (cf. poemele *Depinde*, *Accent păgîn*, *Amurg*); poetul nu se dezvăluie cu totul, se distanțează de cul său (pînă la dedublare, ca în *Ecce homo*, poem asupra căruia voi reveni), își „regizează” elanurile și căderile, renunțările și aspirațiile, nu ezită să-și recunoască eșecurile: „Nu vezi cum mă surp din cuvinte / Fără putînță să ard?" (pag. 14) sau își declină, prea ceremonios pentru a fi sincer, orice pricepere și responsabilitate: „Doamnă, lăsați-mă, doamnă, măcar un ceas repetent — / Mai sînt cîteva tufisuri, nu-mi mai cereți să scriu, / Ați îmbătrînit într-o clipă, doamnă / V-am mai spus că nu știu!" (pag. 16).

Ceea ce caracterizează toate poemele din *Umbra punților* este permanenta stare de tensiune; poezia vrea să fie o eliberare, o exorcizare a neliniștilor și suferințelor, dar această eliberare este fie iluzorie, fie provizorie. Poezia supraviețuiește tocmai fiindcă este o aventură infinit repetabilă, o căutare sortită eșecului dar care va fi mereu reluată, superioritatea poetului constînd în faptul că este pe deplin lucid, conștient de acest eșec: „...cu niciodată, dar niciodată / Nu voi reuși să ating / Marginea-aceea de lume / Pentru care mă sting" (*Știi tu*). Actul poetic e un act sisific: „Ai fost ales să duci această stîncă..." (pag. 48), act sublim și gratuit în același timp, mai bine spus-sublim deoarece poetul e cel dintîi care a recunoscut și acceptat această gratuitate, asumîndu-și toate riscurile și umilințele ce decurg de aici: „Sînt cel mai sincer țap ispășitor, / Iubite domnule..." (pag. 60). Aș spune, așadar, parafrazîndu-l pe Camus: „Trebuie să ni-l imaginăm pe poet fericit..."

Poetul întreține, cu bună știință starea de tensiune, de încordare, de „suspense", atribuindu-și, drept coordonate sufletești definitorii, uimirea și îndoiala: „Singur pe plajă mă-ndrept / Pașnic supus de-gradării. / Sînt cum se-asează în piept /

De unde provine această tendință de disimulare, această încercare febrilă, desperată uneori, de a-și ascunde adevăratele sentimente, de a-și confecționa o mască menită să înșele, să deruteze? Cred că din conflictul fundamental și, cel puțin pentru moment, iremediabil, dintre Poet și Ceilalți. Prezența Celorlalți e obsedantă, apăsătoare, poetul se simte în permanentă cercetat, urmărit de mii de ochi, ca în simbolicul *Marele mecî*, al cărui unic judecător e el însuși și pentru care „s-a zvîrlit o miză/Pe care nici cu gîndul n-o întreci” (pag. 23). „Vina” sa e de a nu fi ca ceilalți, de unde teama de a fi ostracizat, denunțat, stigmatizat: „Vor aprinde lanterne, vor aprinde idei/Și-au să vadă prin iarbă că nu semăn cu ei” (pag. 16). Spaima ia forme paroxistice: „Ei sînt aproape. Le și vezi pantofii./Formatul spaimei l-au împrumutat./Atît de-aproape-s că te asurzește/Veacul pe care nu l-ai respirat” (pag. 34). Agresivi și intransigenți, „Ceilalți” îi reproșează neparticiparea, izolarea; „În timp ce porți măști de nebul, / Glorii pe steaguri noi coasem” / (pag. 29). Respins, privit cu suspiciune, ridiculizat, suspectat, poetul s-a văzut obligat să trăiască „en marge” („O Doamne, lasă-mă-n păcat / Și-ndepărtează-mă de turmă” (pag. 63) și și-a regăsit rațiunea de a fi în afirmarea unei adevărate vocații a suferinței și a contestării; splendidul poem *Ceas de poet* rezolvă acest conflict în termenii cei mai limpezi și mai edificatori cu putință: „În lumea voastră de minuni și dacă/Eu nu voi izbui să trec prin cerc?/Cu lei dresați și nobile pantere/Spre-ndepărtate cîmpuri să alerg. // Și de-ati trimite soli să mă recheme, / De precaredința lor să mă-ndoiesc. / Îmi veți străpunge hotărîți aripa / Sub care-aș murmura că vă iubesc? // Și dacă toți vor lăuda pășunea, / Eu să-mi preumblu tălpile prin spini. / Voi fi un monstru cînd mă voi întoarce, / Ori îmi veți șterge singele în crini? / S-arunce umbra mea în inserare / Alt ceas decît acel îndreptățit. / O, iată trec armatele blajine / Ce-l lasă pe poet nepedepsit!”

Punțile comunicării fiind rupte, poezia se transformă într-un monolog dramatic, întretăiat, crispat: „Deodat-așa... cine sînt... / Nu c-aș fi apă, nu că pămînt / Dar așa... cine sînt...” (pag. 11) E, de fapt, un fel de dialog aparent, cu un interlocutor imaginar, sau cu alter ego-ul poetului: „Ți s-a-nîmplat (fără să-ți fie sete) / De transparența apei să te-atingi? Sau uneori, oprit de mari incendii, / Adînc privindu-le să nu le stingi? (pag. 68) „Nu spune tot mai las’ o punte ruptă, / Mai lasă-un drum de taină răstignit...” (pag. 47). Cea mai pregnantă manifestare a efortului de a da solilocviului aparența dialogului este poemul *Ecce homo*, reluare, într-o manieră originală, a celebrului motiv al dublului: poetul este în același timp actor și spectator, jucîndu-și drama vieții și a creației și contemplînd-o ironic și dezabuzat, exteriorizîndu-și sfîșierea lăuntrică într-un spectacol al cuvintelor, Narcis străpungîndu-și imaginea pe care și-a creat-o și care i-a devenit o a doua natură: „Uram actorul și iubeam poetul, / Uniți în rol ca numărul impar! / Jucam în mina candidă stiletul / Prin care-aș fi putut să îi separ. / (...) Demn ridicat, în dreaptă cumpănire, / Lama stiletului am azvîrlit. / Pacă cerînd un timp pentru gîndire / Actorul din lumină m-a privit. // Ridea încet, căzut adînc pe spate, / De bucuria singelui cuprins. / Din loja mea, cu mîini înmănușate / Aplaudam subțire și distins. „Iar cînd existența poetului nu este spectacol (contemplat de ceilalți sau doar de el însuși) ea își pierde orice sens, eșuează în solitudine: „Sînt regele cel mai pustiu / Al unei țări pustiite”. (pag. 29).

Așadar, una din dimensiunile majore ale volumului *Umbra punților* e dată de meditația asupra condiției poetului, asupra măreției și mizeriei ei; poeme întregi (*Marele mecî*, *Pentru o mai dreaptă folosire a metalorei*, *Nu spune, Traversînd, Ceas de poet*, *Iluminări*, *Ecce homo* etc.) sînt adevărate arte poetice, poezia devine meditație asupra ei însăși, reflectînd, în plan poetic, dubla natură a autorului: actor și spectator, creator și cenzor al propriei sale creații. Un articol programatic al lui Adi Cusin: *Dubla existență* (cf. „Argeș”, ianuarie 1971) vine în sprijinul afirmațiilor mele; regăsim acolo cîteva din ideile care traversează, obsedant, întregul volum: Poetul e „un unicat”. abstras din regn, „un privilegiat într-o lume contradictorie sau, poate, un osîndit”, detestînd rinocerizarea, uniformizarea, spiritul comun, el este o ființă aleasă, damnată („va intra în mulțime cu pas anonim, dar cu zîmbetul unui conquistador”), sfîșiată de contradicții, tinzînd — structural — către dedublare: „înger și demon, prestidigitator și filosof, egoist și larg umanist, tunînd împotriva unui imperiu și îmbujorîndu-se în fața unei fecioare”. Adesca respins de cetate, poe-

tul visează totuși la o posibilă reconciliere, și, din Dumnezeu, tinde să redevină Om : „Gîndul poetului este să se vindece de nemurire”.

Oprindu-mă cu mai multă insistență asupra acestor aspecte ale volumului lui Adi Cusin (aspecte care, cred, certifică maturitatea și seriozitatea poeziei sale) am neglijat, în chip fatal, altele. Ar trebui măcar semnalate ironia sarcastică din *Veni un poet sau Elită*, umorul negru, fantezia delirantă, exercițiile „absurdiste” din *Marele meci*, *Amintiri din septembrie*, simțul rafinat al nuanțelor, delicatețea și discreția tonului elegiac din *Tirziu*, *Accent păgîn* — care atestă disponibilitățile remarcabile ale autorului. Ar trebui, în fine, puse în evidență preocupările de ordin formal, Adi Cusin fiind unul dintre acei poeți care, rămînînd „moderni”, își găsesc un refugiu în constrîngerile formale, în respectarea regulilor versificației clasice. Echilibrat, unitar, selectînd sever o producție poetică și așa foarte parcimonios risipită prin reviste, trădînd un spirit înclinat să abordeze problemele grave și adînci ale existenței, volumul *Umbra punților* confirmă un poet.

DEZBATERI

DANIEL DIMITRIU

Patriotism și angajare în literatura actuală

O imagine de ansamblu a literaturii noastre actuale permite concluzii dintre cele mai variate. Varietatea lor e datorată tocmai aspectelor multiple dezvăluite de viață, de o problematică a omului și a ambianței sale. Lumea contemporană, în general și societatea românească de azi, în special, oferă la fiecare pas obiecte și cimpuri de investigație inedite, ceea ce impune o receptivitate ascuțită în asimilarea și evaluarea faptelor. De la acest nivel al unei reflexivități necesare, literatura nu va putea ocoli itinerariile și reperele realității, va căuta printr-un prelungit efort să le reprezinte și să le asume.

Artă rămâne întotdeauna, chiar și în manifestările ei „detașate”, într-un contact permanent (contact cu circuite adesea extrem de întortochiate și greu de urmărit) atât cu timpul și cu oamenii săi, cât și cu anumite trăsături caracteristice tuturor timpurilor și oamenilor dintotdeauna. Artistul român, anonim sau cult, are dezvoltat simțul unei dependențe care, departe de a-i limita aspirațiile și posibilitățile de expresie, îi oferă un perimetru optim de evoluție și de manifestare. Apartenența la un popor cu existență în timp frământată, cu vitalitate și spirit de discernămint, cu profunzimi sufletești, inteligență și bogăție spirituală, apartenența la un popor anume dă artei garanția exprimării complexe, sentimentul împlinirii, al aspirației nestinjenite și justificate spre împliniri.

Problema relației patriotism-literatură a fost, cum este și firesc, deseori abordată și, dincolo de varietatea argumentării, a aspectelor puse în lumină, compatibilitatea celor două noțiuni nu a putut fi infirmată. La noi, nașterea literaturii moderne a coincis, după cum se știe, cu evenimente de mare răsunet pe plan național și social. Elanul patriotic al scriitorilor pașoptiști răzbate la fiecare pagină, frământările revoluționare își găsesc imediat ecou în operă, așa cum opera are întot-

de-auna acoperire în acțiune. Acum se impune scriitorul militant, cărturar, filozof, lingvist ori istoric. Pentru Bălcescu, Russo, Bolliac, Alecsandri, Gr. Alexandrescu, Bolintineanu, Cîrlova etc. responsabilitatea scrisului se conjugă cu cea a acțiunii, fiind considerată drept una din laturile dominante ale talentului și ale menirii artistice. Nu este cazul a cîta în continuare nume sau opere ilustrative. Marii clasici, toate figurile proeminente ale literelor românești din secolul trecut și din secolul nostru par a fi făcut sacru legămint cu poporul de la care adună, pentru ca apoi să i le restituie, comori neprețuite. Vitalitatea literaturii române apare drept consecință a acestui schimb de valori, simțit, cultivat, ridicat la grad de necesitate imperioasă. Într-un articol din „*Timpul*” (nr. 69—1882), Eminescu, vorbind despre *Novelele din popor* ale lui Slavici, nota:

„Poate nu e o idee nouă dacă spunem că orice lucrare literară însemnată cuprinde, pe lingă, actul intelectual al observațiilor și conceperei, o lucrare de resumiune a unor elemente preexistente în viața poporului. Sînt scriitori — și numărul lor e legiune — cari sugîndu-și condeiul în gură, scornesc fel de fel de cai verzi, creațiuni ale fanteziei pure fără corelațiune cu realitatea, creațiuni ce, prin natura lor, atrag poate citva timp publicul și sînt la modă. Descriind situații factice sau manierate, sentimente neadevărate sau simulate, umplînd cu un sentimentalism bolnav volume întregi, acești autori — numărul lor în străinătate e foarte mare — au un public mai numeros de cum ar merita și primejdiesc în mare grad gustul, sentimentul adevărului și bunului simț.

Credem că nici o literatură puternică și sănătoasă, capabilă să determine spiritul unui popor, nu poate exista decît determinată ea însăși la rîndul ei de spiritul aceluia popor, întemeiată adevă pe baza largă a geniului național”.

Implicit, Eminescu sintetizează teoria specificului național, încercînd în paralel să arate cît de multe sînt căile falsului și ale sterilității. Legătura dintre scriitor și poporul său, apare clar, este de natură axiomatică, nefiind impusă ci immanentă produsului artistic. Vrînd, nevrînd, arta stabilește acest circuit, îl alimentează, îl desăvîrșește. Desigur, între patriotismul și specificul național al unei literaturi nu poate fi pus semnul egalității. Scriitorul patriot este acela care, conștient de legătura sa cu neamul din care face parte, acționează în sensul acestei legături, o perfecționează neconținut, o asimilează eului creator. Într-un cuvînt, atitudinea scriitorului este *activă* și *lucidă* deopotrivă. Talentul nu este despărțit de faptele realității social-istorice, ci este implicat în ele, se îmbogățește, se solidarizează cu ele.

Sentimentul patriotic este omniprezent în literatura înaintașilor. Ca atare, în acest sens, literatura actuală resimte mereu contaminarea tradiției. E vorba, știm cu toții, de o tradiție extrem de exigentă. Patriotismul scriitorilor de azi este, așadar, o pornire firească, determinată de urmărirea unui drum, de continuarea unei evoluții, normale. Simultan, coordonatele noii societăți, esența ei impun raporturi cu alît mai strînse, cu cît ele sînt urmare a unui perpetuu efort de adîncire.

Curiozitatea, nevoia de cunoaștere și de înțelegere a faptelor, acuitatea observației, meditația asupra datelor furnizate de observație antrenează o perforare a dinamicii vieții, ceea ce face din scriitor nu numai un martor și ci un pîrtăș. Întîia dovadă de patriotism este munca și, ca atare, încă din primele momente ale edificării noii societăți, scriitorul și-a concentrat atenția spre efortul eroic al țării. Entuziasmul anilor dintîi a fost absorbit de literatură, în totalitatea lui, într-o patetică expresie. Treptat, pe măsura aprofundării sensurilor date în vileag de noile prefaceri, literatura a cucerit definitiv acel sentiment al angajării la destinele țării, acea gravitate a manifestării plene și responsabile. Complexitatea lumii în care trăiește impune artistului o observație atentă, o percepție extrem de subtilă și un nealterat spirit de discernămint. Dificultatea se amplifică îndeosebi datorită faptului că literatura va aborda reflectarea noilor transformări în conștiința umană, felul în care aceasta răspunde datelor primite, felul în care le prelucurează și le califică. Angajarea înseamnă pentru scriitorul de azi refuzul oricărei mistificări. Raporturile conștiinței umane cu societatea nu pot fi trecute cu vederea sau superficial tratate. Cunoașterea profundă a realității a devenit o problemă de etică profesională.

S-a confundat adesea patriotismul cu fraza emfatică sau cu gestul larg, patetic. Ignorarea aspectelor intime ale vieții, aspecte nu arareori camuflerate, greu de prins, a făcut, desigur un mare deserviciu ideii de angajare. Se omitea, în primul rând, faptul că artistului adevărat i se cere efort, căutare neîntreruptă, dorință permanentă ca vocația să germineze în soluri fertile. Odată terminată și predată tiparului, opera nu mai interesează în exclusivitate pe scriitori, ea devine bunul celorlalți. Și, se știe, sensibil la noile probleme ale vieții, publicul cititor cere ca și literatura, de nivelul ei, să fie la fel de receptivă.

Patriotismul și angajarea nu au exclus niciodată și nu pot exclude nici acum diversitatea formelor de expresie. Meditând asupra vieții, arta meditează simultan asupra ei însăși. Descoperind noi unghiuri de percepție, primind întrebări și răspunzând mereu la ele, artistul suprapune peste acțiunea de explorare a faptelor reale meditația neîntreruptă asupra artei sale. Din această osmoză s-au născut de altfel scrierile reprezentative ale literaturii contemporane.

Poezia, cea mai sensibilă la mutații, a cunoscut metamorfoze discrete și spectaculoase, fecunde și sterile, deopotrivă. Ca o permanență a proceselor intime se detașează efortul de adaptare a coordonatelor sale la sensibilitatea modernă. Dincolo de o experiență personală, poezia s-a oprit întotdeauna asupra raporturilor eului cu lumea, înregistrând la nivelul specificității ei relația om-lume, a încercat să surprindă într-o sinteză profundă sensul major al acestei relații. Lirica patriotică s-a plasat nemijlocit în sfera prefacerilor. Explicarea sentimentelor se face simțită ca o necesitate imperioasă, capabilă să răspundă amplitudinii acestor prefaceri. Exigențele unei astfel de poezii sînt, desigur, cunoscute. Dată fiind înalta tensiune motivică ce trebuie a fi atinsă, cuvintele au nevoie de forță, este necesar ca ele să cadă, fiecare, la locul lor. Aici pericolul falsei vocalize și impresia producției de serie pîndesc la tot pasul. Să nu uităm că în secolul nostru au scris poezie patriotică Maiakovski, Garcia-Lorca, Eluard etc.

La noi, alături de Mihai Beniuc, Radu Boureanu, Eugen Jebeleanu, George Lesnea, Miron Radu Paraschivescu, Tiberiu Uta și alții, poezia mai tinără, aceea care a lărgit simțitor perspectiva viziunilor poetice, și-a asumat dreptul legitim de a exprima faptele și căutările omului contemporan. Mesajul emoționant al poeziei lui Labiș s-a amplificat în timp, devenind simbol al talentului erupt din pămîntul țării și arzînd neconținut. Labiș continuă să exemplifice plenar puterea de iradiere a talentului angajat, setea nepotolită de a exista în și prin timp, de a-l exprima cu generozitate și frenezie.

Proza actuală, în reprezentările ei de prim rang se situează pe treapta superioară a angajării, a complicității inevitabile cu epoca. Se știe ce semnificație are pămîntul românesc la Sadoveanu sau Rebreanu (pentru a nu da decît două nume), după cum se știe în ce chip același pămînt românesc este integrat viziunii creatoare a lui Zaharia Stancu sau Marin Preda. Covârșitoare este în literatura de după război capacitatea de pătrundere a universului uman în dimensiunile sale esențiale. Mediul rural și cel citadin solicită în egală măsură (egalitatea se referă în primul rând la forța de atracție), se caută o apropiere de eveniment în toate sensurile și din toate punctele, astfel încît impresia generală este aceea de căutare încordată, de muncă tenace. Asistăm la o adevărată ceremonie a descinderii în profunzimi, a „pîndei” și a surprinderii elementului caracteristic, apt de a se contura într-o expresie artistică durabilă. În ultimul deceniu și-a făcut puternic simțită prezența o pleiadă impresionantă de prozatori asupra cărora critica se oprește adesea, urmărindu-le atentă evoluția. Prin Fănuș Neagu ori D.R. Popescu, prin Ștefan Bănuțescu ori Nicolae Breban, proza românească a cîștigat în acumulări fundamentale, și-a făurit o tipologie neconfundabilă. În general, s-au impus tocmai acele cărți care au operat secțiuni adînci în problematica timpului prezent, sesizîndu-i elementele viabile și definitorii, dînd faptului de viață statut de adevăr artistic.

Omul zilelor de azi este pilonul central al construcțiilor narative, analiza destinului uman implicând un proces de acoperire a unei problematice de neîndoioasă stringență. Tehnica prospecțiilor tipologice cunoaște varii reprezentări, important rămînd gradul de apropiere a scriitorului de personajul său. Faptele văzute de la nivelul conștiinței mereu frămîntate, din interiorul prefacerilor sufletești și intelectuale capătă dintr-odată valoare de repere existențiale, firești, profund umane, relevatorii. Romanele lui Al. Ivăsiuc, spre exemplu, încearcă o minuțioasă desfacere a mecanismului conștiinței și o evaluare atentă a fiecărei piese. A existat la unii prozatori români din perioada interbelică tendința de a crea individualități complet inadaptabile din punct de vedere social, individualități care în urma unor puternice crize morale încearcă o ostentativă și dureroasă înstrăinare. Revenind la prezent, se poate remarca faptul că romanele cu tematică citadină ale lui Marin Preda, densele meditații epice ale lui Al. Ivăsiuc, de o dată mai recentă — romanele lui Corneliu Ștefanache sînt argumente indiscutabile în sensul manifestării unei tendințe complet opuse: acum apare conturat personajul neputincios de a trăi dincolo de pulsul existenței, criza, avînd amplitudine mare, se manifestă ca urmare a senzației de alunecare de pe orbita realității. Tăierea punților provoacă panică, dereglează mecanismul psihologic și afectiv, se întesc întrebările, îndoielile, răspunsurile edificatoare nu mai vin. Urmărirea cu precădere a destinelor individuale este departe de a marca un act de izolare a lor. Apartenența la un mediu social determinat, relațiile personajului cu acest mediu sînt neîndoios implicate. Autorul dă relief personajului pe fundalul lumii în care evoluează, nu încearcă să-l desprindă, să-l decupeze și să-l contemple detașat. Opierea asupra faptului de conștiință restituie de fapt o realitate prelucrată și nu una absentă. Scriitorul are nevoie de un punct de sprijin capabil să înregistreze totul cu maximă fidelitate.

În dramaturgie, dezbateră în jurul poziției pe care omul o are astăzi printre ceilalți oameni a devenit un bun stabil, o achiziție definitivă, fecundă și aptă de a capta atenția generală. Horia Lovinescu, Aurel Baranga, Paul Everac, Al. Mirodan s-au impus prin acea prestanță a talentului lor, au creat în dramaturgia actuală un fel de tradiție greu de clintit — tradiția teatrului — tribună de dezbateri a sensurilor, a izbînzilor sau a eșecurilor. Mai apoi, Ion Băieșu, Teodor Mazilu, D.R. Popescu și alții s-au afirmat tocmai pentru că au știut să fie contemporani. Astăzi, a fi contemporan, înseamnă, înainte de toate luarea unei poziții, înseamnă apropierea necesară de viață, de prezentul vieții, de acea latură a prezentului întoarsă spre viitor. Chiar și atunci cînd dramaturgul își îndreaptă căutările înspre trecut, în dorința de a-l reînchea în momentele esențiale, receptarea faptelor se face de la nivelul sensibilității moderne, capabilă să înțeleagă timpul și să se adapteze lui. Piese istorice cum sînt cele ale lui Ion Luca (în perioada de după război) sau, mai recent ale lui Ion Omesu, atestă tocmai preocuparea de a răscoli vremurile vechi spre a le găsi semnificație majoră ca etape ale unei istorii, de a le proiecta ca purtătoare a destinelor acestui popor.

Este scriitor angajat nu acela care vrea să fie astfel, ci acela care nu poate fi altfel. Între opera de artă și angajare nu există un raport de determinare, ci unul de implicație. În acest sens confuzia dintre apreciere și etichetare, dintre imbold lăuntric și mimetism are consecințe grave. Stridența epitetelor poate aduce mari deservicii cauzelor înalte. Responsabilitatea față de litera scrisă rămîne singurul adevăr demn de luat în considerație și, în fond, ea definește în chipul cel mai sintetic ideea de angajare. Impostura nu are acces pentru simplu motiv că nu simpla profesiune de credință a zămislit arta adevărată, ci arta adevărată a dat profesiunilor de credință garanția viabilității.

Într-un articol din „România literară” (nr. 5/1971), Demostene Botez arată că operele din ultimii ani „constituie în ansamblu lor, cît și prin numărul unor lucrări excepționale, o definire a concepției estetice și sociale a acestei literaturi o nouă literatură care poartă specificul național al acestei epoci din istoria noastră, din istoria culturii noastre”. Și, mai departe: „Perioada cincinalului 1966—1970 mi se pare a fi perioada cea mai vulcanică a literaturii noastre, aceea care, după atîtea experiențe și etape, a marcat caracterul specific al literaturii românești, corespunzător așezării noastre sociale. Acest timp, a fost,

fără îndoială, epoca de afirmare a valorii literaturii noastre nu numai în țară, dar și peste hotare. Nu este întâmplător, ca un rezultat necesar al acesui fenomen, — faptul că numai în acest an, trei premii internaționale importante de literatură au fost decernate în trei țări deosebite la trei scriitori români: în Austria prozatorului Zaharia Stancu, în Italia poetului Eugen Jebeleanu, în Belgia poetului Radu Boureanu. Literatura română din acest cincinal a devenit competitivă, și cu succes, în cultura internațională".

Observația de mai sus vine să consolideze cu date clare impresia generală despre dimensiunile literaturii actuale. Și nu se poate să nu vedem în faptul că ea găsește ecou dincolo de hotarele țării o netăgăduită dovadă a conștiinței patriotice în expresia ei cea mai înaltă.

VALERIU NEȘTIAN

DE LA ANALIZĂ LA SINTEZĂ

Prin studiul literaturii în școală, tineretul trebuie să capete nu numai un cunoscător de cunoștințe literare, ci, mai ales, repere sigure pentru a putea reacționa în fața unei opere literare cu spontaneitate și în chip justificabil, printr-o argumentație care țină seama de criterii bine întemeiate. Astfel predarea literaturii dobîndește o cu totul altă semnificație decît aceea de a transmite informații istorico-literare, anume formarea și dezvoltarea la elevi a judecăților de valoare, a discernămintului critic, propriu viitorului consumator matur de literatură și artă. În deosebi în liceu, analiza literară se cere practică curent la lecții, într-o modalitate care să solicite și să cultive gîndirea artistică a elevilor.

Imperioasa necesitate a analizei literare e de ordin didactic, instructiv-educativ, întrucît urmărește aprofundarea creației, înlesnind sinteza, privirea generală caracterizatoare a poeziei, prozei sau dramaturgiei. Tînrul trebuie să iasă din școală cu idei clare, exacte despre arta literară, despre dezvoltarea literaturii naționale și să posede un gust literar bine conturat, un mod personal de a discerne și opți în materie de literatură, bazat pe un anumit sistem — deocamdată elementar, dar cu perspective de dezvoltare — al unor principii estetice și critice. O asemenea analiză literară *de perspectivă formativă* își propune un scop mai „circumstanțial” — acela de a pregăti calificat pe lectorul activ de cărți bune. Analiza trebuie să faciliteze elevului receptivitatea în fața unor lucrări beletristice citite singur, însă și înțelegerea adecvată a unei piese de teatru, a unui film, a unei picturi ori a unei opere muzicale pe teme literare. Sinteza literară poate îndeplini sarcina de a deveni sursă de generalizare și de sistematizare a materialului literar și de satisfacții estetice. Or, tocmai lecții și lucrări de sinteză nu prea sînt la îndemîna tineretului studios.

Recompunerea elementelor într-o ordine simultană are misiunea să restructureze într-un plan sintetic principalele opere ale literaturii noastre, corespunzător unui principiu central (tematică, specie, curente literare, direcții de orientare, măiestrie artistică, mijloace expresive) și, evident, particularităților individuale și de pregătire ale elevilor. Pentru a orienta mintea și sensibilitatea tinerilor spre abordarea din perspectivă educativă a faptelor literare, trebuie să se realizeze, prin procedee specific-didactice, lecții de sinteză în care esteticul (realitate prin definiție complexă și „împură”) include în articulațiile lui vitale un apreciabil coeficient (și tim-

bru) ideologic. Părăsind vechea dihotomie fond-formă și considerind opera un *tot* dialectic, subiectele pentru posibilele ore de sinteză ar trebui polarizate în jurul unei problematici de anvergură, al unor idei concrete și cu o incontestabilă valoare formativă: „Folclorul, izvor de inspirație pentru marii noștri scriitori”, „Coordonate ale liricii patriotice și cetățenești”, „Formarea și dezvoltarea limbii noastre literare (cu privire specială asupra limbii literaturii artistice)”, „Ogîndirea realistă a vieții satului la marii noștri prozatori”, „Lupta dintre nou și vechi în conștiința unor eroi ai literaturii contemporane”, „Direcții și orientări în poezia modernă”, „Activitatea criticilor noștri de prestigiu pentru promovarea unei literaturi înaintate, profund originale” etc. Editurile de resort n-ar putea oare introduce în planul tematic și obligația tipăririi unor asemenea lucrări de sinteză literară (datorate unor autori prestigioși), care să orienteze tînăra generație în problemele mari, de ansamblu ale literaturii? După cum, credem, în programul cercurilor literare din școli, dezbaterile de sinteză — cu participarea competentă a unor invitați din lumea literelor și-ar îndeplini mai bine rolul formativ decît anostele discuții, repetate, pe teme de așa-zisă analiză literară, „auxiliare” programei analitice.

Studiul literaturii — socotim — trebuie să conducă în mod firesc și obligatoriu la sinteză. Descompunem și totodată recompunem. Partea ne trimite spre întreg, întregul spre parte. Cercul preocupărilor oscilează deci între fragment și tot, multiplicitate și unitate, prin decupaj și aranjament. Analiza se reface în sinteză. Imaginea globală despre Odobescu sau Marin Preda, de exemplu, o dată constituită la orele de analiză literară, provoacă apreciere, o obligă să se pronunțe, precizează sentimentul (incipient) de valoare al elevilor, numai dacă, cu ajutorul sintezei, creația literară e privită în unitatea ei intrinsecă, organică, multilaterală.

Grație sintezei, toate metodele didactice pot colabora la explorarea acestei polivalențe literare. Sinteza îi obligă pe tineri să devină — la scară redusă — critici și istorici literari, comparațiști, tematologi, istorici literari, psihologi, sociologi, esteticieni, filozofi... De unde trebuința înglobării în programe a unor ore și activități de sinteză literară.

Structurarea orei de sinteză dă posibilitatea de a se stăvili tendința unor tineri de a „încărca” însușirea noțiunilor literare cu fel de fel de reproduceri și amănunte nesemnificative, de a îneca ideile și sentimentele fundamentale într-o serie de aspecte adiacente, derivate. Ea oferă, în același timp, un bun prilej de asociații și disociații fine între specificul artei literare și condiționările sale sociale. Se evită, de asemenea, raportarea operei la principii, dogme literare și diverse alte standarde, analogii, „corespondențe”, afinități artificiale de genul: viața scriitorului — operă (tipică biografismului mecanic), operă (copie) — mediu (tipică sociologismului vulgar). În schimb comparația graduală, între diferite arte, bunăoară, între poezie și pictură, literatură și muzică ș.a. se dovedește deosebit de fecundă, deschizătoare de mari perspective instructiv-educative. Coeficientul de personalitate al operei trebuie să le apară elevilor la întretărirea unei abscise (elementele tradiționale: temă, personaje, situații tip ș.c.l.) și a ordonatei (individualitatea creatoare a autorului). Numai prin referire la ceea ce precede și ceea ce urmează sînt tinerii în măsură să identifice actualitatea și perenitatea unor producții literare.

Practicată cu insistență în anii școlarității, sinteza ar trebui să urmărească ca elevii să găsească și să interpreteze singuri firele conducătoare ale operelor analizate anterior, argumentînd și exemplificînd afirmațiile cu citate, pasaje din critica și istoriografia literară, material bibliografic de orientare estetică și de teorie literară, lecturi particulare. Prin intermediul sintezei se subliniază mai convingător ceea ce aduce *nou* fiecare scriitor, se poate face mai bine asocierea progresivă între faptul istoric și o atitudine existențială proprie, elementul de interiorizare de natură să marcheze o anumită temă într-un chip original. Sinteza încadrează fenomenul literar românesc în cultura națională și mondială, demonstrează valențele universale ale geniului nostru național.

Asemenea considerente ne determină să pledăm și în favoarea efectuării de lucrări de sinteză — adevărate lucrări de creație — de către elevii înșiși (cu deosebire cei de la secțiile umaniste), potrivit unui plan propus: „Poezia

naturii și a iubirii la Alecsandri, Eminescu, Coșbuc", „Evoluția romanului social de-a lungul unor etape ale istoriei literare". „Trăsăturile caracteristice ale unor curente literare (pe bază de exemple ilustrative)", „Clasic și romantic în poezia de azi". Lucrările redactate pe grupe de elevi, ar constitui un fructuos exercițiu de „critică literară" iar discutarea lor în clasă o verificare a posibilităților, a forțelor elevilor, dându-le curajul susținerii unor opinii și confruntării de idei.

Prin sintezele literare pornite de la un unghi de vedere formativ, tînărul învață — odată mai mult — cum să citească o carte și să știe că trebuie să înceapă cu sine educația, în accepția cea mai largă, adică acordul armonios al tuturor laturilor personalității. Aceasta îi întărește convingerea că studiul literaturii are un rost bine determinat, întrucît fără literatură și artă nu se poate vorbi, în viața omului contemporan, de progres, de gîndire înaintată, de cultură și civilizație.

LUMEA ARTELOR

ARTIȘTI
PLASTICI IEȘENI
LA BIENALA '70

RADU NEGRU

Filiala cea mai amplu reprezentată la ediția națională de pictură și sculptură 1970 a fost, fără doar și poate, cea ieșeană. În sala centrală, a marelui luminator de la Dalles, unde se întâlnesc compozițiile vaste, necesitând perspectivă și unghiuri de vedere diferite pentru a fi contemplate, sînt prezenți patru pictori ieșeni: Dan Hatmanu, Nicolae Matyus, Gheorghe Maștei și Corneliu Ionescu, distincți prin stilul individual și calitățile plastice ale lucrărilor care-i reprezintă. Alți zece pictori și cinci sculptori ieșeni sînt panotați în sălile laterale, sau la primul etaj, după criterii valorice și tematice greu de sesizat, uneori în vecinătatea unor lucrări care nu-i avantajează.

Juriul a fost confruntat desigur cu probleme multiple în fața unei mari varietăți de lucrări. Ar fi fost bine să stabilească, totuși, anumite criterii de grupare, după școli, după stilul propriu, diferitelor generații nefiindu-le caracteristice aceleași înclinații, preocupări tematice sau finalități formale comune. Poate că au tronat totuși, anumite principii geografice, localiste, sau criterii de valoare necunoscută nouă, dat fiind că cei cincizeci de artiști ieșeni bine apreciați la ultima plenară a U.A.P. și avînd o prezență semnificativă în cadrul expoziției, n-au fost, totuși, reprezentați în juriu.

Vom respecta, deocamdată, ordinea stabilită de juriu, dat fiind că el rămîne, oricum, suveran în admiterea și pontarea lucrărilor din expoziție.

Dan Hatmanu realizează un efect programatic parodiat în compoziția *Pictori ieșeni contemporani*, care apare notată, din greșeală, „Pictori ieșeni” — permițînd astfel o interpretare exclusivistă, de minimalizare a unei grupări mult mai ample decît cea cuprinsă în alegoria celor un-

sprezece fizionomii — o sinteză a ultimei sale expoziții ieșene. Schițele de portret disparate capătă acum un sens de ierarhizare și de grupare spirituală, ele par să-i cuprindă pe novatorii figurativi ai școlii de pictură ieșeană. Coloritul reținut, în game calde, pămînturi, brunul predominant, valoarea adecvată, dar mai ales pertiniența psihologică, pregnanța caracterizărilor dezvăluie din nou un talent dublat de spiritualitatea unui umor eliberator în raport cu convenționalismul.

Nicolae Matyus își desfășoară vast capacitatea decorativă în compoziția simbolică *Victorie*, unde roșurile obișnuite se convertesc în aur vechi, galbenurile în brun, albul vibraj face o comuniune a întregului foarte bine armonizat, reliefind figura centrală. Distanța nu anulează ci reliefează calitățile cromatice de o reală noblete ale lucrării. Pe un perete opus, compoziția tematică *Sărbătoarea recoltei*, strict figurativă, cuprinzînd sute de personaje, ritmate în cercuri succesive, toate scăldate în lumina de miere a toamnei, îl relevă pe pictorul Gheorghe Maștei ca pe un bun cunoscător al tradiției străvechi și al regulilor genului. Arhaismul lui voit, simplitatea notației puerile accentuează nota de sinceritate, de bucurie deplină a sărbătorii. Este o sărbătoare de culoare și lumină monocrom armonizată, prin care verdele, brunul, albastrul străbat doar ca nuanțare. În același spirit sărbătoresc, dar

făcînd apel la o policromie exuberantă, abstractă ca formă și foarte concretă doar ca sugestie psihologică, Corneliu Ionescu prezintă două din ultimele sale lucrări: *Aniversare*, în tonalități calde, și *Peisaj fantastic*, în tonalități aparent reci, de fapt suprapuse unui fond luminos, de un auriu incandescent. Părăsind pentru un moment figurația simbolică, prin care se caracteriza gîndirea sa artistică, tînărul artist a pierdut mult din capacitatea de a exprima o idee amplă, filozofică, dar a cîștigat ceva în latura expresivității coloristice. Poate o nouă sinteză ni-l va reda mai viguros ca în ambele ipostaze anterioare.

Într-o sală onorată de maiștri consacrați, de simbolişti și arhaiști din generația mijlocie, Dimitrie Gavrillean expune portretul de o amplă poetică folclorică *Mireasă din Oaș* și alegoria *Înălțare*, ale căror virtuți de fantezie și stil le-am comentat la prima prezentare publică, reliefindu-le mai ales capacitatea narativă, calitatea picturală a unui ansamblu compus din miniaturale amănunte semnificative. Într-un vîrtej cu spațialitate armonioasă, Nicolae Constantin cuprinde un grup de ciobani fluierari, întitulînd euritmia verticalelor, a muntelui și căciulilor, ca niște cupole pentru instrumentele de suflat, *Cîntătorii cîntecului popular*. Lucrarea se distinge mai degrabă prin dinamica pe care o sugerează, decît prin monumentalitatea pe care o pretinde titlul.

La etajul superior, într-o eteronomie pentru care orice clasificare poate părea un act de curaj, se disting mai întîi elegantele lucrări semnate de Ion Gînju, *Urâtorii*, Val Gheorghiu, *Zbor*, și Fr. Bartok, *Anton Pann*. Deși se despart prin modalități componistice și coloristice distincte, mergînd de la o figurare simbolică pînă la abstract, de la impresia de culoare dominantă pînă la rafinamente savant coloristice, cele trei lucrări reprezintă în comun, bunul gust al unui grup de inspirație modernă, incontestabila adecvare la teme specifice a unor probleme de limbaj pictural care preocupă lumea contemporană. *Peisajul extatic* al lui Adrian Podoleanu, pare să ridice rădăcinile mai îndepărtate ale acestei preocupări picturale, sau poate o concluzie a înaltei măiestrii dobîndite în decursul a două decenii de experimentări succesive. Virtuozitatea uleiului ajunge aici să sugereze jocul subtil fluid al aquarelei, scop pe care pictorul, propunîndu-și-l de mai mulți ani, a reușit să-l obiectiveze într-o distincție rară a stilului. Aplicat și în compoziții tematice, acest procedeu și-a dovedit efectul inedit.

O altă grupare întîmplătoare de la acest nivel reunește pictura de mare calitate a culorii, *Interior albastru* cu peisajul tern *Liniiște*, semnate amîndouă de Petru Hirtopeanu, pictor dezavantajat alît de panotare cît și de surse de lumină fluorescentă. Știința adîncă a minuirii penelului, meșteșugul înalt se cer examinate în condiții potrivite cu finețea pensulației. După criteriul grupării figurativului, în ordinea fidelității față de real-obiectivul, au fost grupate în aceeași incintă lucrările suave ale Mariei Lăzăreanu, „Leagănul satului” și energicul „Portret” a lui Vasile Istrate.

Sculptorii sînt mai puțin reprezentativi pentru Iași, mai ales că sînt și incomplet reprezentați ca nume și lucrări. De remarcat este *Elegia* lui Iftimie Birleanu, lucrare melodică, aflată la a nu știu cîta variantă, deci la un înalt grad de stilizare, a acelei atitudini demne, verticale, care-l preocupă pe artist. Trei portrete *Labiș în lemn*, *Bălcescu* sugerînd monumentalitatea bronzului și un generic *Pescar* atestă preocupările lui Ion Buzdugan, Dumitru Căileanu și respectiv Dan Covătaru pentru aprofundarea fizionomiei umane în ipostaza eroică-monumentală. Foarte interesantă este participarea tînărului sculptor Nicolae Păduraru, care, dînd replici în lemn la o tematică brîncușiană, se reîntoarce spre un mod figurativ-popular al simbolurilor, *Portret* și *Așteptare* întrunind multe aprecieri, chiar cu privire la tehnica ciopliturii și șlefuirii lor.

Sînt semne ale valorii pe care le dorim reeditate ori amplificate în mod reprezentativ la expozițiile anului jubiliar 1971, an care se anunță a fi fructuos în sinteze.

Arta scrisului nostru artistic în contextul literaturii universale postbelice

Recenta investitură internațională a academicianului Zaharia Stancu cu prestigiosul premiu Herder al Universității din Viena, ca și distincția poetului Eugen Jebeleanu, cărui i s-a conferit în Italia premiul „Etna-Taormina”, atestă, împreună cu laurii pe care i-au primit, de-așemenea, Tudor Arghezi, Al. Philipide, Zoltán Franyó, Radu Boureanu ș.a., împreună cu audiența clasicilor noștri la cîlitorii de pe alte meridiane ale globului, ca și cu atîtea însemnate lucrări beletristice românești cîte au apărut sau au să apară în traduceri și peste hotare, tot atîtea recunoașteri oficiale ale calităților poporului nostru, al talentului și vocației umanistice al literaților noștri, ale capacității literaturii noastre de a contribui la dezvoltarea gîndirii umane, la izbînda în lume a ideilor de progres și pace.

Vorbînd despre locul și despre rezonanța ce și le cîștigă scrisul nostru artistic în contextul literaturii europene și universale postbelice, aceste succese literare, ca și cele care privesc cultura noastră în ansamblul ei, ne umplu inimile de satisfacție ca unele care dau viață și intensifică prezența noastră activă în viața spirituală a contemporaneității și care, totdeauna, transmit, și mult dincolo de fruntariile țării, expresia vieții și aspirațiilor națiunii noastre socialiste, a gîndirii și sensibilității sale. Sub acest aspect, se impune a fi scoasă în relief concluzia că primăvara apropiatăului 8 mai 1971, cînd se vor împlini 50 de ani de la înființarea Partidului Comunist Român, găsește, încă de pe acum, scriitorimea noastră nu numai situată pe treapta înaltă a unor bogate experiențe

acumulate într-un sfert de veac și mai bine cît a trecut de la Eliberare încoace, ci și demnă în a se mîndri cu o seamă de opere literare din cele mai valoroase, care se sprijină evident pe autentica ei capacitate creatoare de a exprima artistic ideile și sentimentele obștei românești contemporane.

Fără îndoială că cei aproape 26 de ani cîți se vor împlini în curînd de la încetarea celui de-al doilea război mondial reprezintă un interval de timp scurt, dar îndeajuns totuși de edificator prin fapte de glorie și de eroism și prin acumulări caracteristice pentru a putea delimita un capitol distinct din istoria politică a poporului nostru și, mai ales, al culturii sale. După cum bine se știe, nu am parcurs o epocă de calm social dintre acelea în care, profitînd de relativa stabilizare a structurilor societății, literatura și, în genere, artele propășesc în mod armonios, în dezvoltări organice, ocrotite firesc de contextul de liniște absolut necesar sedimentării și exploziei valorilor. Am trăit, precum s-a mai spus nu odată, în special în perioada imediat postbelică, un deceniu plin de convulsioni și aproape unic prin amploarea și radicalismul dizlocațiilor înregistrate vreodată în spațiul nostru românesc, — o perioadă, desigur, complexă și dramatică ce a antrenat într-o vastă și adîncă prefacere fiecare domeniu al vieții naționale. E, așadar, de reținut faptul concludent că toate etapele acestui proces înnoitor au fost marcate de spiritul revoluției socialiste și nobilele țeluri de regenerare și construcție care au devenit un însuflețitor program de rodnică acțiune îmbrățișat de întregul popor.

Dacă totuși pe parcurs, „s-au ivit și unele fenomene nefaste, unele răsfringeri profunde stînjenitoare în sfera culturii, unele practici improprii și chiar unele anomalii în înțelegerea specificului faptelor de suprastructură fiecare dintre acestea generînd nu puține neajunsuri sau erori cu efecte”, astăzi definitiv îndepărtate din calea liniei firești de înaintare a literaturii, se cuvine, de asemeni, de subliniat că energiile de creație s-au încordat cu luciditate și treptat astfel confuziile și dezechilibrările au fost apoi înlăturate. Trăgîndu-și substanța lor generatoare din chiar împrejurările dramatice ale acelei epoci și așezîndu-se în consens cu marii curenți ai revoluției sociale, cu tot ceea ce era viu și generos în realitatea imediată, aceste energii de creație au conferit literaturii noastre impulsul necesar, înzestrînd-o, printr-un deosebit reviriment, cu cîteva dintre operele sale durabile, nediminuate de scurgerea timpului. Ne gîndim, din acest punct de vedere, la scrieri fundamentale ca **Desculț, Nicoară Potcoavă, Moromeții, Bietul Ioanide, Un om între oameni** ș.a., concepute și tipărite în chiar epoca anilor 1950, în plin context nefavorabil, ceea ce confirmă nebiruita forță de creație a talentelor noastre puse cu franchețe și energie în slujba afirmării cu consecvență a ideii continuității necesare în cultura românească.

Sînt, de bună seamă, ani de-atunci, de cînd s-au scris și s-au impus aceste cărți, după cum, trebuie de adăugat că emanciparea din toate domeniile de activitate trăită de poporul nostru în ultimii zece ani, dar, mai ales, în perioada care a urmat Congreselor al IX-lea și al X-lea ale Partidului, a oferit literaturii un cadru de afirmare prielnic valorificării resurselor sale reale, talentelor venite din toate direcțiile și indiferent de apartenența lor la o generație sau alta, tuturor energiilor latente și explozive.

Sub acest raport, perioada de timp care s-a consumat înainte de ultima Adunare generală a scriitorilor din România, ca și intervalul de atunci încoace, s-au caracterizat prin ample și rodnice discuții, întreaga presă literară și majoritatea cititorilor acestora conchizînd de pildă, că anii 1968—1970 s-au impus ca ani literari deosebiți de fecund, în special, foarte bogați în creații beletristice de mare și incontestabil prestigiu artistic, ca și în importante realizări în domeniul criticii literare. Dezbaterile critice adesea aprinse și comentariile cu privire la fenomenul lite-

rar s-au aplecat în tot acest răstimp asupra problemelor actuale ale literaturii române și compensînd unele absențe sau numai carențe nejustificate în orientarea cititorilor sau unele dispute artificiale, pe alocuri excesive, asupra conceputului modernității, au acordat un interes mult sporit față de actul de creație. Acesta a fost și este considerat modern în sensul că urmărește dezvoltarea diverselor genuri literare, căuînd să surprindă și să justifice noul dincolo de anecdotică și dincolo de reprezentarea „tale quale” a realităților imediate, relația literatură-viață fiind văzută în intimitatea specifică a procesului creator și considerată mult mai nuanțată, într-o adecvare proprie definirii unității și unicității operei de artă. Progresele reale înregistrate, din acest unghi de vedere, în exegeza fenomenului literar, sînt evidente, ele subliniînd necesitatea comunicării limpezii în arta care este și rămîne o dominantă specific umană și respingînd, ca atare, modernitatea înțeleasă doar ca simplă performanță exterioară, ca o expresie desprinsă de orice conținut, de comunicabilitate și pledînd, cu argumente demne de luat în seamă, pentru acordul organic și deplin al creației literare cu epoca socialistă în care opera capătă întrupare artistică. Departe de a-și fi epuizat forța lor stimulativă, aceste dezbateri continuă și în prezent, cîștigînd amploare și adîncime și promovînd un foarte util schimb public de opinii în jurul cărților apărute anul trecut sau asupra celor proaspăt intrate în librării. În acest cadru de preocupări, premiile literare decernate de către Uniunea Scriitorilor din R. S. România, ca și de revistele literare editate de Uniunea Scriitorilor și care apar în București și în celelalte mari centre ale țării, au devenit un prilej de mărturisire nobilă a stimei și aprecierii față de cei mai valoroși scriitori ai noștri și față de cărțile lor. Pregătită cu grijă prin discutarea prealabilă în presă a lucrărilor apărute și prin constituirea unor jurii alcătuite din poeți, prozatori, dramaturgi, critici și istorici literari de certă notorietate, care, de regulă, au procedat cu înalt simț de răspundere și cu discernămint artistic la colocvii pregătitoare și, de la caz la caz, la trieri succesive operate prin vot secret, acordarea premiilor a fost astfel, smulsă din tăcerea păgubitoare care o înconjură altădată, marcînd așadar o schimbare substanțială a multor date importante în legătură cu viața literară și cu viața cîrții.

S-a afirmat, în diferite articole și cronici literare apărute, că anul 1968 poate fi numit un an al romanului, 1969 cel al poeziei, 1970 al criticii literare, acesta angajând modalități și personalități scriitoricești dintre cele mai diferite, din generații diferite, unde se întilnesc cărțile celor mai tineri romancieri cu acelea ale prozatorilor care deschisera, îndată după 1948, seria romanului nou despre trecut. Într-adevăr, două ample și substanțiale romane apărute în anii din urmă sub semnătura lui Zaharia Stancu (**Ce mult te-am iubit** și **Șatra**) certifică magistral, împreună, desigur, cu alte scrieri ale altor prozatori ca Marin Preda, Eugen Barbu, Titus Popovici, Laurențiu Fulga, Const. Chiriță, Fănuș Neagu, D. R. Popescu, Nicolae Breban, Al. Ivasiuc, N. Jianu, Remus Luca, Dragoș Vicol, Șt. Bănulescu, Alecu Ivan Ghilia, Traian Coșovei, Mircea Șerbănescu, V. Rebreanu, C. Ștefanache, Mircea Horia-Simionescu, Petru Vintilă, G. Bălăiță, Petru Popescu, Mircea Radu Iacoban, Sorin Titel revirimentele literare pe care le trăiesc în prezent literele române.

Nu încapă îndoială că la fel de reprezentativi pentru literatura noastră actuală și făcând parte integrantă din prima linie a frontului scriitoricesc sînt alții poeți, dramaturgi și critici, unii de mult consacrați, alții tineri sau foarte tineri, dar deja intrați în stima și conștiința cititorilor și ale căror nume sînt pe buzele noastre ale tuturor.

Sînt dovezi destule care certifică faptul că, de pildă, împreună cu scriitorii din generația vîrstnică, promoția care, să zicem, acum zece ani abia intrase în arena literară, își dă astăzi scrierile ce o reprezintă fidel și care sînt produse ale epocii de maturizare a harului ei artistic. Într-o emulație permanentă de experimentări, chiar dacă unele ceva mai hazardate sau discutabile, dar, oricum, caracteristice vîrstei, de autori dramatici și critici contribuie constructiv la diversificarea continuă a peisajului nostru literar, recomandînd și chiar autorizînd talente dintre care cel puțin citeva se vestesc ca veritabile și pline de cert interes, ca unele care, pe cît se pare, au ajuns sau sînt pe punctul de a ajunge la soluții obiective noi și poate chiar viabile mai ales pentru ascendența literaturii anilor ce vin.

În orice caz, spectacolul acesta prime-nitor și competitiv care se manifestă în mai toate genurile și speciile literare și care, bineînțeles, nu ignoră experiențele utile și căstigurile reale ale altor litera-

turi, este și continuă să fie pluriform și multilateral, în ciuda inegalităților sau a notelor de involuție sau cu totul ar fi de pus la socoteală și în pofida fenomenelor de involuție sau cu totul pasageră dezorientare —, toate prezentîndu-se drept aspecte cît se poate, de explicabile și de acceptat într-o mișcare literară vie ca a noastră în care valorile și-au cucerit accesul la competiția liberă.

Evaluată din acest unghi de vedere și care nu și-a propus să efectueze o recapitulare, un bilanț sau o retrospectivă minuțioasă, cu toate citările de rigoare, literatura noastră românească de după ultima conflagrație mondială vădește, așadar, o seamă de direcții, de tendințe și de rezultate care, confruntate cu căile străbătute de alte literaturi și apreciate din perspectiva actualității, invederează ideea de continuitate în cultura română de astăzi, ca și izvoarele înepuizabile și mereu proaspete ale beletristicii actuale, precum și unele din reperele sale de dezvoltare viitoare.

Fără să supraestimăm avuția noastră literară de pînă acum și considerînd că, de fapt, literatura cu adevărat scrisă cu cerneală nepieritoare depășește în cele din urmă, propriile ei granițe naționale, devenind un bun al întregii umanități, avem convingerea că nu exagerăm absolut de loc cînd afirmăm că, prin creațiile lor postbelice care au atins o înaltă cotă valorică, scriitorii noștri și, în primul rînd, cei mai buni dintre ei, participă la impulsionearea întregii mișcări literare din lume. De altfel, continuînd exemplele tradițiilor lor înaintate, îndată după război, în țările socialiste și chiar în majoritatea statelor cu sistem capitalist, literatura a căpătat un tot mai accentuat caracter progresist, iar legătura ei cu masele populare a devenit tot mai profundă și mai influentă, după cum aportul ei la cauza luptei pentru apărarea păcii și pentru un viitor mai bun al popoarelor s-a făcut tot mai simțit și mai însemnat. E de observat fenomenul că, atenți la prefacerile adînci și înnoitoare de ordin structural intervenite după 1945 în țările socialiste, din ce în ce mai mulți scriitori occidentali sau, în genere, trăind în aria sistemului capitalist, chiar și acei care erau mai mult sau mai puțin departe de orice activitate progresistă, asistînd pasiv, de pe poziții neutrale, la ceea ce se pretece în lume, au început treptat să devină activi, intrînd în rîndurile frontului literaturii pro-

gresiste, pe toți apropiindu-i, indiferent de concepția lor în materie de artă sau de politică, năzuința comună de a contribui la cauza păcii. În acest sens, se știe că, din ce în ce mai numeroși sînt poezii, prozatorii și dramaturgii din țările capitaliste care și-au legat și-și leagă viața și activitatea lor creatoare de slujirea cu devoțiune a luptei pentru pace, pentru independență națională, pentru progres social, fiind călăuziți în scrierea operelor lor de noi principii ideologico-estetice privind zugrăvirea realității.

E de la sine înțeles că succesele literare ale tuturor acestora ne bucură și ne apropie unii de alții, prilejuindu-ne inițierea și consolidarea între noi și ei a unor tot mai strînse, mai puternice relații de colaborare și de prietenie, capabile să ducă la acțiuni comune pe linia contribuției noastre la salvagardarea păcii și a libertății popoarelor. În același timp, cunoscîndu-se mai bine unii pe alții și stabilind contacte creatoare, citindu-ne și traducîndu-ne reciproc lucrările, multe din creațiile cele mai izbutite ale literaturilor străine sînt studiate în școlile noastre, devenind obiect de cercetare științifică și stîrnind un viu interes în rîndurile cititorilor, așa după cum, la rîndul lor, cărțile românești de literatură ajunse la îndemîna specialiștilor și a publicului cititor de peste hotare, vorbesc, în mod tot mai elocvent, despre zestrea spirituală a poporului nos-

tru despre capacitatea sa de muncă și pricipere în construirea vieții noi, socialiste. În plus, în efortul comun pentru o cît mai înaltă măiestrie artistică și în fireasca noastră tendință de sincronizare cu cuceririle contemporane la care au ajuns nu puțini dintre scriitorii altor popoare, cultivarea principală de către scriitorii noștri și întărirea legăturilor lor de rodnică colaborare și sinceră prietenie cu toți aceștia, sînt de natură să ducă nu numai la o mai intimă cunoaștere, ci, mai ales, la perfecționarea continuă a propriilor noastre metode de creație și, în ultimă instanță, la îmbogățirea reciprocă a literaturilor respective, ca și la sporirea contribuției lor la dezvoltarea artei progresiste, avansate.

Mergînd cu tradițiile ei istorice, pe acest drum, împreună cu detașamentul de frunte al scriitorilor din toată lumea care sînt hotărîți să-și îndeplinească cu cinste nobila lor sarcină pe care le-au încredințat-o popoarele ce luptă pentru pace, independență și libertate, pentru o viață înfloritoare, strălucită, literatura noastră postbelică, fundamentată de estetica marxist-leninistă, și slujitorii ei de talent, repurtează astfel din ce în ce mai multe victorii ca acele la care ne-am referit la început și ca multe altele asemeni, înscriindu-ne, cu nota noastră proprie, originală și demnă de stimă în marele concert al literelor universale.

MARCEL GH. MORĂRAȘU
CONSTANTIN ACOSTOAIIE

P. C. R. –
forța conducătoare
în societatea
noastră socialistă

Glorios continuator al secularelor lupte de eliberare ale poporului român, al eforturilor și jertfelor sale pentru nealiniarea țării, preluând cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră, Partidul Comunist Român s-a făcut și dezvoltat ca forță social-politică înaintată, cu rădăcinile adânc implantate în solul realităților naționale, exponent fidel al intereselor clasei muncitoare și ale întregului popor român.

Filele istoriei arată că P.C.R. și-a cucerit printr-o angajare revoluționară totală și permanentă, timp de o jumătate de veac, poziția de forță politică conducătoare în patria noastră.

În anii în care se accentua primejdia expansiunii Germaniei hitleriste, a fascizării vieții politice, P.C.R. a militat, cu fermitate împotriva fascismului, dezvăluind în întreaga sa gravitate pericolul pe care acesta îl reprezenta pentru poporul român ca și pentru alte popoare. Când în țară a fost instaurată dictatura fascistă, iar România a fost ținută, contra voinței poporului, în războiul antisovietic, P.C.R. s-a ridicat cu hotărâre împotriva acestui război, împotriva dominației Germaniei hitleriste, organizând rezistența forțelor antifasciste.

Partidul Comunist Român a fost cel care, în colaborare cu toate forțele politice antifasciste, a organizat și a condus insurecția armată din august 1944, care a deschis poporului român calea eliberării naționale, a înfăptuirii înaltelor sale idealuri de libertate și dreptate socială, a victoriei revoluției populare și trecerii la construirea orânduirii socialiste.

În cursul luptelor revoluționare și ale activității desfășurate pentru făurirea orânduirii socialiste, Partidul Comunist Român s-a aflat în fruntea maselor, a aplicat creator adevărurile generale ale marxism-leninismului la condițiile concrete ale țării noastre, a devenit organizatorul și mobilizatorul tuturor energiilor și capacităților creatoare ale națiunii în slujba înfloririi României socialiste. Grație politicii sale, strategiei și tacticii elaborate corespunzător condițiilor și particularităților fiecărei etape, consecvenței și fermității cu care a tradus în viață, pas cu pas, programul său, partidul se bucură de recunoștința întregului popor, îndeplinind cu cinste rolul de conducător politic al destinului țării.

Perioada marcată de Congresele al IX-lea și al X-lea ale P.C.R. a constituit cea mai fecundă etapă din istoria edificării socialismului pe pământul României. A fost o perioadă de un impetuos avânt în toate domeniile vieții sociale. Dimensiunile și semnificația realizărilor pe care planul cincinal 1966 — 1970 le înscrie în istoria patriei sînt remarcabile. În perioada 1966 — 1970, producția industrială a crescut cu 74%, cu un ritm mediu anual de creștere de 11,7%. Potențialul industrial al țării din 1970 este de 11 ori mai mare decît în 1950 și de 17 ori mai mare decît în 1938. Comparativ cu anul 1950, amploarea dezvoltării economiei naționale a României este oglindită sintetic și de faptul că venitul național a crescut de 6 ori.

Elaborînd programul partidului și al întregului popor român, Congresul al X-lea al P.C.R. a stabilit ca obiectiv social-economic și politic fundamental — făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, care va pune baze trainice trecerii treptate a țării noastre spre comunism¹. Societatea socialistă multilateral dezvoltată se va caracteriza printr-o creștere intensă a forțelor de producție, printr-un nivel ridicat de dezvoltare a științei, culturii și învățămîntului, prin perfecționarea continuă a relațiilor de producție și a organizării societății, prin adîncirea democrației, prin ridicarea bunăstării tuturor oamenilor muncii.

Directivele celui de al X-lea Congres al P.C.R. cu privire la planul cincinal 1971 — 1975, redimensionate de o serie de documente ulterioare², liniile de dezvoltare a economiei naționale pînă în 1980 au fost concepute astfel încît să contribuie la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Producția industrială globală va spori în viitorul plan cincinal cu un ritm mediu anual de 10—11%, producția globală agricolă cu 6—7%, venitul național cu 10—11%.

Realizarea unui program de o asemenea complexitate necesită în primul rînd mobilizarea tuturor energiilor poporului, o valorificare superioară a patrimoniului național, a experienței, a talentelor și a spiritului creator al maselor, a avantajelor organizării socialiste a societății. Garanția principală a îndeplinirii acestor sarcini, factorul hotărîtor al edificării societății socialiste multilateral dezvoltate este conducerea societății de către Partidul Comunist Român.

Înaintarea României pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate atrage după sine accentuarea rolului partidului comunist ca forță motrice a dezvoltării construcției socialiste. Propria experiență a țării noastre, practica dezvoltării sociale demonstrează că rolul conducător al partidului și adîncirea continuă a acestui rol constituie în condițiile socialismului, o cerință obiectivă, o legitate social-politică, întemeiată pe natura socială a orînduirii, pe legitățile generale ale nașterii și evoluției acestei societăți.

În lumina teoriei marxiste și a practicii sociale putem deduce un șir de factori obiectivi care determină manifestarea logică a conducerii unitare a întregului proces de dezvoltare socialistă și anume: necesitatea corelației dialectice dintre obiectiv și subiectiv, preponderența conștientului asupra spontanului, cerințele reflectării adecvate a relațiilor în teoria politică și implicit în practică, amploarea sarcinilor construcției economice și social-culturale, dezvoltarea independentă și suverană a fiecărui stat socialist concomitent cu creșterea răspunderii sale internaționale, complexitatea relațiilor mondiale în contextul cărora are loc, în zilele noastre, evoluția societății socialiste.

Definirea temeiurilor, a conținutului și a scopurilor comune ale unei activități sociale conștiente care să antreneze masa imensă a poporului nu poate fi rezultatul unei evoluții spontane. Ea se realizează pe baza convergenței obiective, de interese, aspirații, moduri de gîndire, însă prin intervenția activă a unui nucleu social — partidul comunist, — care constituie punctul de concentrare al celor mai înalte conștiințe și energii, motorul întregii acțiuni de conștientizare a imperativelor sociale și de realizare practică a telurilor propuse. În raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de al X-lea Congres al P.C.R. se arată plastic că „partidul comunist reprezintă nucleul în jurul căruia gravitează întreaga societate și de la care radiază energia și lumina ce pun în mișcare și asigură funcționarea întregului angrenaj al orînduirii socialiste”³.

Fiind o societate care se făurește în mod conștient, socialismului îi este propriu un înalt grad de organizare socială, îndeosebi pe treptele sale superioare de evoluție. Etapa construcției societății socialiste multilateral dezvoltate aduce cu sine o diversificare progresivă a vieții economice, științifice, culturale, o creștere a complexității vieții sociale. Calitatea de partid de guvernămînt implică răspunderea Partidului Comunist Român pentru tot ce se înfăptuiește în țara noastră, pentru tot ce angajează viitorul poporului. Ca o consecință a acestor cerințe sociale, crește impor-

¹ Rezoluția Congresului al X-lea al P.C.R., Buc. Ed. Politică, 1969, p. 9.

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Ședința Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. și Guvernului* — 25 nov. 1970, Buc. Ed. Pol., 1970.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*. Vol. IV, Buc. Ed. Politică, 1970, p. 314.

lanța activității de reglementare, a extinderii și adîncirii rolului partidului comunist în toate sferele vieții sociale.

În realizarea misiunii sociale ce-i revine, partidul se bizuie, sintetic exprimat, pe faptul că, prin compoziția socială, prin programul și activitatea sa practică, el este un partid revoluționar, promotor consecvent al noului în economie, cultură și știință, în relațiile sociale în genere. Rolul partidului de generator și promotor al noului este indisolubil legat de lupte împotriva vechiului, a tot ceea ce frînează progresul social. Lupta dintre nou și vechi — lege universală a dezvoltării este și în societatea socialistă o puternică forță motrice a mersului hotărît înaintea, a perfecționării și funcționării întregului mecanism social. Trebuie avut în vedere că socialismul nu este un act, decretat la un anumit moment, ci reprezintă un proces complex și dinamic în continuă perfecționare, asupra căruia își pun amprenta numeroase împrejurări istorice, politice, economice. Oricît de înaintat și amplu îmbrățișate ar fi ideile sau soluțiile preconizate de partid în diferite sectoare de activitate, vechiul există sub cele mai variate forme și nu dispăre de la sine — caracterul conștient și organizat al luptei împotriva vechiului este un indiciu al maturizării societății, un aspect al creșterii rolului conducător al partidului în societatea socialistă. Tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia în articolul despre „Rolul conducător al partidului în etapa desăvîrșirii construcției socialismului” că „lupta împotriva tuturor elementelor vechiului care încearcă să frîneze sau să stînjenească noua operă socială, împotriva a tot ceea ce este perimat, depășit, anchilozat în societate și care nu dispăre peste noapte, nu pierde de la sine, constituie una din laturile principale ale rolului conducător al partidului comunist, în societatea socialistă”⁴.

Rolul partidului comunist are în țara noastră și o consacrare juridică, în constituția țării definindu-se faptul că toate organismele și instituțiile economice și sociale ale statului se află sub conducerea sa politică și acționează în mod unitar în direcția edificării orînduirii socialiste. Dar a concepe întărirea rolului conducător al partidului în societate ca rezultatul unei prevederi de ordin administrativ, ceva decretat, ar fi o eroare dogmatică cu consecințe dăunătoare. Rolul conducător al partidului se exercită prin justetea confirmată de viață a politicii sale, prin elaborarea celei mai corespunzătoare soluții menite să asigure progresul neconținut al societății noastre, prin capacitatea sa de a aplica creator teoria marxist-leninistă. Poporul nostru urmează partidul comunist pentru că s-a convins, prin propria sa experiență, că el este cu adevărat o forță revoluționară capabilă să-l conducă spre îndeplinirea năzuințelor lui de libertate și viață mai bună, o forță cu adevărat națională în sensul de reprezentant autentic al intereselor întregii națiuni.

Partidul Comunist Român conduce o vastă rețea de organizații de stat și obștești, dar aceasta nu înseamnă că li se substituie în activitatea practică ori le dublează în executarea sarcinilor, ci, dimpotrivă, el coordonează eforturile, orientează activitatea acestor organizații. Partidul urmărește participarea corespunzătoare a organizațiilor de stat și obștești la soluționarea în cunoștință de cauză a problemelor, la îndeplinirea obiectivelor politicii partidului de edificare a orînduirii socialiste.

Creșterea rolului conducător al partidului asigură, în același timp, procesul de ridicare a conștiinței socialiste a poporului, a nivelului de gîndire politico-socială a maselor către nivelul de conștiință comunistă a partidului, realizîndu-se astfel înaintarea continuă a întregii societăți.

Amploarea crescîndă a participării conștiente a maselor la viața economică, politică și socială, procesul neîntrerupt de dezvoltare a democrației socialiste constituie expresia cea mai pregnantă a orientării consecvente a partidului nostru spre ridicarea întregului popor la opera de creație istorică conștientă.

Rolul conducător al partidului este cu atît mai puternic cu cît sînt mai largi masele antrenate activ la viața politică, în dezvoltarea și soluționarea tuturor problemelor vieții sociale, care fac astfel din politica partidului politica lor proprie, trezul acțiunii lor sociale⁵. Or, aceasta este de fapt obiectivul, rezultanta socialmente

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Buc., Ed. Politică, 1968, p. 275.

⁵ *Rezoluția Congresului al X-lea al P.C.R.*, Buc., Ed. Pol. 1969, p. 19.

eficientă a democrației socialiste. Democrația se vedește astfel nu exterioră și cu atât mai puțin opusă, rolului conducător al partidului, ci o premisă și rezultantă organică, firească a exercitării și adâncirii acestui rol.

Apare evident că creșterea rolului conducător al partidului este de neconceput fără funcționarea normală și adâncirea democrației în societate. Perfecționarea și dezvoltarea continuă a democrației sporesc prestigiul și autoritatea partidului, capacitatea sa de a soluționa problemele, de a antrena masele. Rolul conducător al partidului comunist, ca exponent al interesului întregului popor, nu poate fi contrapus caracterului democratic al societății; dimpotrivă, conducerea de către partid este condiția fundamentală a dezvoltării democrației socialiste și orice slăbire a rolului partidului ar putea periclita însăși evoluția democratică a societății.

Creșterea rolului conducător al partidului în societate este legată și de lărgirea democrației în viața internă a partidului: „În condițiile societății socialiste, democrația internă de partid izvorăște din scopurile și idealurile pentru care luptă comuniștii, este legată de democrația socialistă și influențată de esența democratică a noii orinduirii. În același timp, democrația vieții interne de partid ocupă un rol deosebit în realizarea și adâncirea continuă a democratismului orinduirii socialiste”⁶⁾.

Democratizarea vieții interne pornește de la considerentul că, în ultima instanță, conducerea societății socialiste trebuie să fie executată de către întregul partid, de către toate organizațiile și de toți membrii, pe calea participării nemijlocite la elaborarea politicii, la aplicarea, fiecare în sectorul său, a hotărârilor adoptate. Sarcinile și răspunderile sporite ce revin partidului în perioada construcției societății socialiste multilateral dezvoltate nu ar putea fi realizate dacă partidul însuși nu s-ar dezvolta ca un organism dinamic.

Partidul ca fenomen social este și el supus legilor dezvoltării și devenirii, în interiorul său producându-se procese specifice care îi sporesc omogenitatea, coeziunea, maturitatea și forța de acțiune. Afirmându-se ca promotor al noului în societate, el însuși își perfecționează activitatea, structura organizatorică, metodele de lucru, ceea ce are drept rezultat creșterea capacității sale de mobilizare a maselor. Relația dialectică dintre partid și societate nu este univocă. Partidul reprezintă nucleul în jurul căruia gravitează întreaga societate. Totodată, „partidul se regenerează continuu sub impulsul puternicelor fascicule de energie și lumină ce se îndreaptă continuu spre el din rîndul națiunii noastre socialiste”⁷⁾, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al X-lea.

În vederea întăririi și dezvoltării democrației interne de partid, la Congresul al X-lea al P.C.R. au fost luate numeroase măsuri, al căror scop este de a asigura în toate organele și organizațiile de partid climatul prielnic dezbaterilor creatoare, posibilitatea ca fiecare comunist să-și spună deschis opinia, să aducă o contribuție efectivă la elaborarea și înfăptuirea politicii și hotărârilor partidului.

Afirmarea democrației în întreaga viață a societății noastre este concepută de Partidul Comunist Român în indisolubilă legătură cu stimularea responsabilităților sociale și partinice ale comuniștilor, ale tuturor cetățenilor. Democrația internă de partid devine un factor stimulator numai atunci cînd se îmbină strîns cu disciplina liber consimțită, obligatorie deopotrivă pentru toți comuniștii. Partidul nu-și poate realiza misiunea de a asigura o acțiune socială unitară și eficientă a tuturor membrilor săi și a întregii societăți fără o asemenea disciplină internă, fără respectarea obligatorie de către toți cetățenii a legilor țării. Izvorul forței și capacității de acțiune a partidului îl constituie unitatea și coeziunea rîndurilor sale, condiție de cea mai mare importanță pentru exercitarea cu succes a rolului său conducător.

O latură importantă a exercitării rolului conducător al partidului constă în stabilirea liniilor directoare în domeniul politicii externe în vasta activitate internațională pe care o desfășoară partidul comunist și statul socialist român. La temelia politicii externe se află unitatea dialectică a patriotismului și internaționalis-

⁶⁾ Miu Dobrescu. *Aplicarea consecvență a principiilor centralismului democratic*. Buc., Ed. politică, 1969, p. 104.

⁷⁾ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*. Vol. 4, Ed. pol. Buc. 1969, p. 314.

mului socialist îmbinarea armonioasă a sarcinilor naționale și internaționale, laturi fundamentale, care se condiționează, se completează reciproc în activitatea partidului într-o unitate ireproșabilă. În concepția partidului nostru, dezvoltarea națiunii socialiste, emanciparea socială și națională a fiecărui popor reprezintă fundamentul trainic al solidarității internaționale a țărilor socialiste, al cooperării libere și fructuoase dintre state egale în drepturi. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că „fiind comuniști români, noi sîntem apărători hotărîți ai intereselor naționale ale poporului nostru, nu preocupăm nimic pentru a asigura edificarea socialismului în România și, în același timp, ne aducem în treaga contribuție la întărirea forțelor mondiale ale socialismului, la întărirea pozițiilor comunismului în lume”⁸⁾. Congresul al X-lea sublinia că partidul nostru situează cu consecvență în centrul politicii externe a României prietenia frățască cu toate statele socialiste, cu care sîntem uniți prin comunitatea de orînduire, de țeluri și prin ideologie. Totodată, Partidul Comunist Român a militat și va milita pentru relații cu toate țările, indiferent de orînduirea socială, corespunzător intereselor colaborării între popoare, destinderii internaționale și păcii.

Partidul nostru dezvoltă legăturile de prietenie cu partidele comuniste și muncitorești frățești, aducîndu-și contribuția activă la întărirea unității și coeziunii mișcării comuniste și muncitorești internaționale, în lupta împotriva imperialismului, pentru triumful cauzei socialismului și comunismului.

Îndeplinirea rolului conducător al partidului presupune perfecționarea activității tuturor organelor și organizațiilor de partid. În etapa actuală se pune sarcina ca toate organele și organizațiile de partid la toate nivelele, să se preocupe de organizarea științifică a muncii lor, de studierea și cunoașterea amănunțită a situației din domeniile de activitate în care lucrează, pentru a asigura îndrumarea calificată și posibilitatea de a hotărî de sine stătător — în lumina politicii generale a partidului — asupra soluțiilor concrete.

Viața demonstrează că întărirea continuă a poziției conducătoare a partidului în societate este condiționată, în ultima instanță, de activitatea fiecărui comunist. O orientare esențială ce se desprinde din documentele Congresului al X-lea este aceea de a asigura sporirea contribuției fiecărui comunist la îndeplinirea misiunii ce revine partidului. Pentru a realiza acest deziderat, se impune ca organizațiile de partid să asigure ca membrii de partid să-și lărgescă neîncetat orizontul cunoașterii, să-și ridice nivelul calificării profesionale, să-și însușească teoria marxist-leninistă și politica P.C.R. Pe această cale se poate dezvolta capacitatea întregului efectiv al partidului de a rezolva problemele complexe pe care le ridică activitatea de partid și de stat, poate fi stimulat spiritul combativ împotriva mentalităților anchilozate și a practicilor învechite. Pornind de la aceste cerințe, Statutul adoptat de Congresul al X-lea pune în fața comuniștilor exigențe noi, cerîndu-le să fie întotdeauna un exemplu în îndeplinirea sarcinilor economice, politice, și sociale acolo unde ei activează, să promoveze noul, să înlăture tot ce este perimat, combătînd lipsurile, tendințele de acoperire a neajunsurilor, mulțumirea de sine, rutina și conservatismul, încercările de înăbușire a criticii.

În întreaga sa activitate, Partidul Comunist Român a dat dovadă de spirit creator în elaborarea unei politici realiste, bazată pe rezolvarea justă, teoretică și practică, a raportului dintre obiectiv și subiectiv, dintre general și particular, dintre național și internațional, în lupta revoluționară pentru edificarea societății socialiste.

La o jumătate de veac de la înființarea sa, Partidul Comunist Român se prezintă în fața poporului ca un partid călit și maturizat într-o îndelungată luptă revoluționară, capabil să rezolve creator, în spiritul marxism-leninismului, problemele complexe ale continuării, pe un plan superior, a construcției societății socialiste.

⁸⁾ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntarea la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste muncitorești*, Ed. politică, Buc. 1969. p. 19.

EMINESCU DESPRE CULTURĂ ȘI ARTĂ

Printre ultimele cărți apărute la editura „Junimea” din Iași, semnalăm, ca act de îndreptățită și necesară actualizare a unei activități mai puțin cunoscute a celui mai mare poet al nostru, volumul intitulat *Mihai Eminescu despre cultură și artă*.

Culegerea de articole cu tema enunțată în titlu este rodul cercetătorului literar din rîndul universitarilor, Dumitru Irimia, care, cum singur ne relatează, a folosit ca izvoare pentru alcătuirea acestei ediții manuscrisele poetului aflate la Academia R.S.R. (mai toate datînd din epoca studiilor la Viena și la Berlin), publicații periodice din Austro-Ungaria: „Albina”, „Familia”, „Federațiunea” și din țară: „Convorbiri literare”, „Curierul de Iași”, „Timpul”, precum și corespondența reproducă după *Studii și documente literare* ale lui I. E. Torouțiu. În organizarea materialului, autorul ediției a avut în vedere atît cronologia apariției sau a conceperii operei cit și problemele abordate. Urmînd aceste criterii, cuprinsul cărții se prezintă grupat în cinci subdiviziuni: I. — *Despre cultură*, II — *Despre literatură*, III — *Despre teatru*, IV — *Despre limbă* și V — *Diferite*. De altfel, grupajele nu prezintă delimitări exclusive, fapt explicabil prin însăși structura unor articole care, implicit, cuprind și preocupări diferite.

Articolele însumate în culegerea dată oferă un material deosebit de important și de prețios sub mai multe aspecte: și privitor la atitudinea cetățenească (de care Eminescu vibrează permanent cu toate fibrele sale), la logica și puterea de discernămint, precum și la înalta ținută morală a poetului, cît și la starea de lucruri a societății noastre de acum o sută de ani. Ca jaloane bine reliefate se desprind: sentimentul național și ideea moralității, bazată pe adevărul fără menajamente. *Eticul și esteticul*, după formula horatiană „utile cum dulci”, e farul ce luminează ideea despre artă; *literatura populară* și trecutul istoric în ceea ce are el pozitiv sînt izvoarele de inspirație preconizate pentru literatură; *graiul viu al poporului*, dezbărat de latinismele fabricate de filologi și scutit de purificarea exagerată și arbitrară a elementelor nelatine care fac parte din țesătura sa indestructibilă reprezintă concepția pentru care militează Eminescu în legătură cu limba literară.

Judecată limpede, logică impecabilă, intuiție genială, spirit de discernămint și polemic, savuroasă coloratură umoristică și ironică, obiectivitate în aprecieri, fie că e vorba de prieteni sau de adversari personali și de idei, — iată ce caracterizează înalta ținută a gândirii și simțirii lui Eminescu. Ca om de idei, poetul minuieste cu ușurință cuvîntul implicat în cele mai subtile abstracțiuni, ca poet, omul de idei ne atrage în sfera convingerilor sale prin mijloacele cele mai plastice.

O parte din scrierile sale „politice și literare” au mai fost publicate în 1905 la editura „Minerva” de Ion Scurtu, apoi în ediția ieșeană de *Opere complete* din 1914 (trecută cu vederea de actualul editor) și în cea îngrijită de I. Crețu, *Opere*, vol. I—IV, la „Cultura națională”, în 1939, care, însă, — cum observă D. Irimia — cuprinde foarte puține articole despre artă și cultură.

E meritul acestui competent cercetător ieșean de a fi pus la dispoziția publicului de toate categoriile această nouă ediție, împreună cu studiul inclus în paginile ei, „În loc de postfață”, în care surprinde cu perspicacitate coordonatele ideologice ale gândirii lui Eminescu despre cultură și artă.

D. FLOREA-RARIȘTE

LA CENTENARUL POEZIEI „MORTUA EST“

Din interacțiunea dintre personalitatea sa și a istoriei timpului său s-a ivit opera poetică a lui Eminescu, unitară și vie, funcția ei creatoare fiind atât de covârșitoare încât pare (și e just să fie așa) că el este cel ce oferă istoriei timpului său propria sa istorie și nu invers. Setea cu care Eminescu își însușea universul culturii umane, implicit cultura vremii, s-a suprapus fericit pe disponibilitățile lui spirituale și sufletești al căror registru rămâne irepetabil. Într-un manuscris mai amplu ca dezbateri teoretică, compus în perioada vieneză, și în care poetul concepe raporturile dintre cultură și știință¹, el dezvoltă ideea relațională a caracterului individual al culturii față cu acela general pe care îl are știința. El conchide că cheștiunea culturii depinde hotărîtor de individ. Cu un atare program teoretic, ce-i va fixa definitiv decizia. („Nu mă opresc deloc pentru a constata procesul revoluțiunii mele interne între deciziunea d-a scrie și d-a nu scrie”²), Eminescu va întreprinde, începînd din această epocă, operele și proiectele sale, a căror grandoare este — fără echivoc — comparabilă numai sieși. Este o tentativă lirică și spirituală de mari proporții de a problematiza procesul transformării în timp a realității, de a desface harta existenței în care găsea circumscrisă condiția umană. În sfera acestui travaliu *spiritual*, trebuie să încadrăm și suma și sensul tuturor proiectelor sale artistice sau de altă natură, mai mult sau mai puțin terminate, adică *opera*.

Modul specific de convergență a „poeticului” „cu filozoficul” constituie miezul creației și al spiritualității eminesciene. Astfel că tot ce scrie Eminescu, începînd cu epoca de la Viena, nu este numai poezia a ceea ce scrie ci și expresia descoperirii acestui teritoriu care este gîndirea. Poetul este conștient de grandoarea gîndirii umane în general, ca și de aceea a propriei gîndiri. În această ordine de idei, aprecierea lui T. Maiorescu devine exactă: „Rege el însuși al cugetării omenеști, care alt Rege ar fi putut să-l distingă?”³. Sigur că Eminescu nu este un creator de sistem filozofic, dar prin continua aplicație de a călători prin propriile-i reprezentări („Vezi tu, închipuirea în veci îmi e tovarăș” — Icoană și privaz — 1872), el detronează filozofia pentru poezia însăși. În acest fel poezia își generează un sistem al ei de structuri capabil să comunice printr-un limbaj prin excelență creator: „A veciei văi deschise-s cu-adîncimi necunoscute / Vezi icoana unui secol lîngă chipul unei flori!” Nicăieri poetul nu afirmă supremația poeziei față de o altă activitate spirituală; în altele locuri el ironizează, dar nu poezia, ci poeții... (O, salahori ai penei...) Dar crezul său fierbinte rămîne acela că poezia are unicul privilegiu de a îngloba suma activității spirituale, pentru că ea guvernează fără a fi nevoie ca cineva s-o inventeze. Poate niciunde în

¹ M. Eminescu despre cultură și artă, Editura Junimea, 1970, p. 271—292.

² Idem p. 241.

³ M. Eminescu. Poezii, ed. 1889, pag. IX.

alt registru poetic nu ne întâmpină ca la Eminescu înfruntarea surdă dintre eternitate și timpul destinat unei vieți. Această înfruntare transformă lumea într-o scenă uriașă, în care spectatorii și spectacolul se disting cu greu și numai temporar. De aceea, felul general de manifestare a sistemului poetic eminescian este *teatrul*, nu ca gen, ci ca viziune și concepție. Un dialog specific poate fi alteritatea, într-un context în care descoperirea ei ar putea fi egală actului creator. Numai din perioada de la Viena datează atâtea proiecte dramatice, pe care Eminescu le-a conceput și lăsat într-o formă în care dăta continuă lupta cu piatra. Este știut că în această perioadă are loc și debutul la „Convorbiri literare” cu „Venere și Madonă” (15 aprilie 1870), căreia îi succede „Epigonii” (15 august 1870). A treia poezie pe care Eminescu o trimite, de la Viena, redacției ieșene este „Mortua est”. Poezia — afirmă Călinescu¹ — este un fragment dintr-o piesă istorică despre Mihai Viteazul. În compoziția dramei, un tânăr deplîngea moartea iubitei sale folosind versuri din „Mortua est”. Alături cu celelalte două, „Mortua est” marchează momentul depășirii poeziei timpului, mutația estetică — după formula lui E. Lovinescu, — împrejurare ce l-a determinat și pe Ibrăileanu să considere că primul vers din Venere și Madonă este și întiiul vers eminescian. Dintr-o scrisoare adresată lui Iacob Negruzzi la 11 februarie 1871, aflăm că Eminescu a expediat poema „Mortua est” împreună cu „Fata de birău” a lui Slavici. Pe cât este de dărnice în aprecierea comediei prietenului său, pe atât este de circumstanțial în ce privește valoarea versurilor sale („poate să nu fie cu desăvîrșire rele”). Poezia apare în primul număr pe luna martie 1871, unde redacția mai publică primul act din comedia lui Slavici și o primă parte dintr-un studiu destul de întins al lui V. Burlă. („Observări critice asupra gramaticii”).

Apariția celor trei poezii în revista „Convorbiri literare”, confirmă saltul remarcabil al creației eminesciene față cu poezia timpului, dar și față cu propria poezie anterioară. Ele au constituit măsura înălțimii artistice la care ajunsese poetul, fapt ce determinase pe T. Maiorescu să formuleze, în numărul din mai 1871, cunoscuta apreciere „dar, în fine, poet, poet în toată puterea cuvîntului”. În același studiu, criticul aprecia: „Cea mai bună din cele trei poezii ale d-lui Eminescu ne pare a fi cea din urmă, *Mortua est*, un produs simțit în precizia limbajului și în ușurința versificării”.

Parcă ferit de vicisitudinile progresului, ce operează modificări în propriul trup, Eminescu rămîne să proclame veșnic peste lume modul său de poezie.

Cu aceste rînduri am dorit să consemnăm calendaristic trecerea unui veac de la apariția poeziei „Mortua est” în paginile revistei „Convorbiri literare” în numărul purtînd data de 1 martie 1871, la al cincilea an de la întemeiere.

ION D. ZAMFIRESCU

CĂRȚI

Virgil Teodorescu:

„REPAOSUL VOCALEI“

Literatura română numără, astăzi, puțini suprarealiști autentici, activi adică, proveniți din generația care a asistat și a contribuit la creșterea curentului. Virgil Teodorescu este unul dintre ei. După acel masiv volum retrospectiv, *Blănurile oceanelor*, poetul ne demonstrează, cu noua sa carte, *Repaosul vocalei* (Ed. Eminescu, 1970), că lirismul — devenit mod de existență — nu mai poate fi încheiat înaintea ritmului biologic. Poezia, ca necesitate vitală, închide o altă postură a personalității. În sensul acesta, suprarealismul oferă multiple posibilități. De la dicteu, ca prelungire a mișcărilor subconștiente („*Val după val, cal după cală / defuncte paragrafe în memorie ca o broască țestoasă / ca o cască de războinic / ca o aluniță / pe o mască mortuară / pe urmă iar pelerin după pelerină / cal după cală / încă o dată*“..), la paradoxul tragi-comic („*Dubla sinucidere a îndrăgostiților din Agigea / petrecută acum o sută cincizeci de ani / n-a produs decât o simplă dislocare de teren / pe malul stîng al unui râu anonim*“). Uzînd de toate mijloacele, Virgil Teodorescu reușește să se mențină între limitele proprii înclinații. Nu se trădează, nu se confundă cu masa autorilor meniți să ilustreze un program (autori „sufletești“, de altfel). S-a întîmplat ca scrisul său să se suprapună peste un anumit manifest. Și astfel Virgil Teodorescu e suprarealist. Dar suprarealist prin vocație, nu prin formație. O putem dovedi citînd multe versuri din poemele erotice ale cărții. Sentimentul cel mai comun, dar și cel mai nobil, e perceput așa de poet: „*Era îmbrăcată în general / perfectelor tenebre îi înveleau obrazul / hublou al naufragiului respins / și peștii ca o trenă sordidă strecurau / în pielea complice / aceeași surdă ploaie de elice*“ („*Pe vremea aceea ne cunoșteam din vedere*). Nici aici tenta suprarealistă nu e subțiată în favoarea celor afirmate. Apare deci, de cele mai multe ori, o anume logică a suprarealismului, care devine apoi ordine a poeziei. Fragmentul, (detaliul) luat în sine, semnifică foarte puțin. Dar fragment lîngă fragment, în logica propusă de poet, recompun lumea, o așează pe noi coordonate: „*Portir și Onix apă neîncepută / frumoasă ca un tur de orizont / ca inelarul bont / plin de inele blonde de cucută / portret imaginat ieșit din uz / ca un copil care-a ieșit din casă / ruină pastorală și frumoasă / ca un rețuș*“ („*Arcan*“).

Dan Laurențiu:

„IMNURI CĂTRE AMURG“

Dan Laurențiu este unul dintre poeții căruiă critica literară a reușit să-i contureze profilul după numai două volume de versuri. Deci, nu departe de debut (editorial vorbind), el era deja un poet format. Această a treia carte *Imnuri către amurg*

(Ed. „Cartea românească”, 1970) adînceşte impresia pe care o lăsase iniţial poezia sa. Dan Laurenţiu, deşi un autor modern, e departe de a se fi robit cuvîntului. Slujeşte poezia în coordonatele ei universale (cu corespondenţe, bineînţeles, şi în poezia cuvîntului). Presupunem că aici se află una dintre cauzele importante care au determinat afirmarea imediată a personalităţii în discuţie. Dan Laurenţiu a ocolit jocul experienţelor, fiind atras mai ales către zonele profunde ale existenţei. Il preocupă „temele mari, etern readuse — de timp şi de spaţiu — în modernitate. Moartea a fost şi va fi întotdeauna un bun al omenirii. Dar moartea poetului, în antichitate şi în secolul nostru, nu e aceeaşi: „Ce poate fi soarele Doamne / decît pierduta mea viaţă / eu pe aici mai întîrzii / ca o tristă amintire / / umbră ciudată arunc / printre umbre / o pulbere de aur / mă contemplă / / numai greierul / în tăcerea universală / mai poate vorbi / despre monotonia unui destin” (Tristă amintire) sau: „Mortul acela care a fost văzut / în plină zi întunecînd slaba / vedere a soarelui era iarna / copiii credeau că s-a născut / / un om nou sub privirile tandre / ale boilor ingenunchiaţi / de sacrificiul acesta nu trebuie / să uite nimeni în vecii vecilor” (Graţie).

Expresia născută dintr-un asemenea crez poetic este, pe cît de limpede, pe atît de adîncă. Dan Laurenţiu depăşeşte tentaţia originalului, uzînd adesea de construcţii cunoscute („aripile mele de noapte”, „plîsul tăcut al mării”, „coroană de stele”, „iubito cu părul de aur”, „adîncul serii” ş.a.), dacă fondul liric o cere. El nu sacrifică transparenţa poeziei în favoarea ostentaţiei. Într-un cuvînt, poetul e un neoclasic, în măsura în care neoclasicismul se numără printre tendinţele literaturii moderne (un neoclasicism minat, în fond, de romantism — ca permanentă a poeziei). Incantaţia, în tonalitate, revine deseori printre poeme şi pare că stă la îndemîna autorului: lăudat fie norul în veci / iubiţi prieteni lăudaţi fie amurgul / pregătit să nască eroarea / stelelor care se vor întoarce la ceruri” (Norul de aur).

Iudor George:

„BALADE SINGAPORENE“

În contextul poeziei româneşti contemporane, nu încapă nici o îndoială, cartea lui Tudor George (Ed. „Cartea românească”, 1970) este o apariţie deosebită. Nu atît prin tehnica versificaţiei (dar şi prin ea), cît mai ales prin conţinutul propus. Cunoscut pentru înclinaţiile sale spre baladesc, autorul ni se înfăţişează de astă dată în postura de trubadur al boemei. Iată, aşadar, un prim semn al „picanteriei” paginilor de faţă. Fapt care nu exclude dramatismul lor. După o dedicaţie adecvată („Panegiric / leatului meu liric”), Tudor George îşi prezintă astfel poezia: „o frescă / quasi-villonescă / a unui / pseudo-ev-mediu / contaminat / fără remediu”. Se săvîrşeşte deci, trecerea spre nemurire a „generaţiei singaporene”. În sensul acesta, s-ar putea discuta la nesfîrşit numai pe seama dedicaţiilor şi a titlurilor din carte. Autorul dovedeşte o îndeminare admirabilă în a-i caracteriza pe eroi, sau în a trasa liniile decorului (acesta mai mult sufletesc). Cîteva exemple: „Balada cavalerului Mărgărit / cel căruia i s-au pîrjolit / bojocii şi i-a căzut limba”, „Balada euforicului Ninel / Cel pe care îl căra un burduf de cărţi acasă” „Balada cuviosului bard Pică / cel de-şi căta cu bălăuşii rică, sau „Scrisoare cîndăriţei Lil / Spre seniorul ei gentil / Pe cînd, scăpată din bazar / Se-namorase de-un canar”.

Prin limbaj ca şi prin atitudine, „Baladele singaporene” îşi revendică o corespondenţă în „Cîntecele ţigăneşti” scrise de Miron Radu Paraschivescu, la noi. Dar, în profunzime, ele mărturisesc descendenţa din versurile lui Villon. Şi autorul ne-a mărturisit-o singur (v. citatul de mai sus). Se ajunge chiar la o parodiare „în ciudă”

a maestrului: „Am ce băga pe sub mustață / Și am ce linge din castron! / Măcar ș-așa, de garagață, / Ți dau cu tifla lui Villon!” (Balada lui Acachie Acachieviți). E limpede că avem de a face cu un fel de manifest al „cercului” în care trăiește poetul. În același timp ni se propune și un anume mod de a privi lumea, o filosofie chiar (a vieții). Cel care nu o acceptă, se vede expulzat din grup, ca în această baladă dedicată „Acelui ce nu merită a-l numi”, „Dar umbra se respiră, / se spulberă ca norii: / Sub tine, / nici-un creștet / nu-ți mai decade-n treaptă” / Și rătăcit de-a surda / pe treptele victoriei, / Nenimenia, / niciunde, / niciind / nu mai te-aștepți!” („Balada-imprescație”). În ultima parte a cărții, autorul își face sieși o favoare, scriind „Monologul lui Henric al IV-lea — în 6 sonete” (sau „Canossa”). Identitatea poetului cu personajul se săvârșește într-o sinteză, într-o morală a tuturor versurilor de mai înainte.

EMIL NICOLAE

Alexandru George:

„SIMPLE ÎNȚIMPLĂRI CU SENSUL LA URMĂ”

Simple întâmplări cu sensul la urmă este una din cărțile care se remarcă printr-un ton distinct. Proza a încetat să mai fie (cel puțin așa par să arate ultimele volume) un domeniu al experiențelor fără o finalitate receptabilă. Asta nu înseamnă că Alexandru George nu încearcă diferitele posibilități ale succesiunii narative; prozele din volum pot fi toate luate în sensul unei experiențe, dar nu în sensul căutat spectaculos în care e înțeleasă de unii.

Un prim aspect al acestor texte este perfecțiunea stilistică. Formularea este aproximativă, desigur. Prin adecvare stilistică trebuie înțeleasă realizarea unei acțiuni simetrice în pronunțarea, fără disonanțe, a unei realități cotidiane în același timp cu a unei posibilități imitare. *Visul unor nopți de vară* este un exemplu pentru realizarea fantasticului prin desființarea distanțelor dintre domenii dificil de conciliat. Lectura simultană a două „coduri” distincte, fără nici o urmă de artificial, nu stă la îndemna oricărui „stilist”.

Proza lui Alexandru George poate fi citită dintr-un unghi spectacular. Discursul lui narativ nu are însă în el însuși nimic deosebit. Realizarea tensiunii are ca motiv o fixare specială a secțiunilor în context. „Realitatea” nu apare cititorului decît prin cenzura strictă a autorului. *Întîmplările* nu se prezintă ca un material epic din care fiecare cititor să-și poată alege un aspect sau altul; textul este cel care „propune”. În *Nocturnă*, Artur, prietenul, nu apare în adevărata sa identitate (de cotoi) decît după cîteva pagini, loc în care autorul desființase niște distanțe și fixase o accepție unitară a fabulației. *Nocturnă* nu e o poveste din lumea animalelor ci doar un pretext de a fixa un anumit moment tensional. Aspectul „literar” al volumului lui Alexandru George nu vine atît dintr-o referire la lumea cărților sau din reparcurgerea unor situații consacrate, cît dintr-o perfectă consecvență a textelor. Unitatea din majoritatea scrierilor face remarcant nu „meșesugul”, ci tipul special de scriitură. Alexandru George reușește să impună o lectură care să urmărească pur și simplu continuitatea, succesiunea strictă, dincolo chiar de interesul pentru realitatea impusă; el reușește deci o inversare a raporturilor, suportul semnificațiilor devenind el însuși semnificație. Textul devine acum o dualitate, lectura lui fiind cu atît mai complexă. De aici și impresia de detașare; conștient de cele două aspecte autorul nu mai poate „participa” la unul sau la altul de o manieră evidentă, ci rămîne un principiu al echilibrului între cele două posibilități. În aceasta constă și modernitatea (în sensul de acceptare a realității printr-un „proces” cu o configurație unitară actuală), *Simplelor întâmplări cu sensul la urmă*.

CONSTANTIN PRICOP

În domeniul literaturii de ficțiune științifică, cartea lui Mircea Oprită se înscrie cu un relief particular. El este datorat modului oarecum insolit în care autorul abordează o temă, mult frecventată sub aspectul ei quasi-problematic sau grav-senzațional-științific. Iată de ce caracterul reconfortant al acestui volum îl putem considera drept prima sa calitate, mai ales dacă ținem seama de faptul că toate celelalte sînt subsumate, într-un fel sau altul, acesteia. Evident, afirmația nu vizează domeniul divertismentului literar, ci pe acela al unei literaturi subtil-parodice, în care subiectul devine pretext pentru comentarea cu umor și decantată ironie a unor variate aspecte ale lumii contemporane.

De altfel, călătoria astronautului Gregor ne este relatată numai pînă la jumătatea distanței, interesul narațiunii stînd mai puțin în peripețiile unei asemenea narațiuni și mai mult în jocul aluziv al situațiilor înfățișate. Elocvente sînt, în această direcție, micro-narațiunile cu care se delectează Gregor în biblioteca astronavei, excelente parodii ale genului; elocvent este, de asemenea, capitolul așa-zisei experiențe YQ, în care umorul este generat de raportarea atitudinii pedante a savanților în cauză la ilariantul efect al experienței lor. Și exemplele ar putea continua, însumînd întreaga carte pentru că, în fond, ceea ce face deosebit de agreabilă la lectură această povestire este tocmai verva, de un rafinament aparte, cu care autorul ne redă evenimentele expediției, de la patologica înversurare a monomaniului „savant” Axanio (cu servieta plină de proiectele unor experiențe cosmicterbiliste” și pînă la eteratul poet „abisalist”, angajat într-un destul de pămîntean flirt adulterin. Autorul își exersează fără reținere maliția asupra „abisalismului”, modalitate poetică hiper-modernizantă, denunțîndu-se și de astă dată, ca și în amintita experiență științifică, impostura, în ipostazele ei pline de candoare.

Într-un fel asemănător este sancționată umoristic chiar și expediția spre Beta. Un meteorit străpunge astronava, producînd două mari spărturi. Dar șeful echipajului nu demobilizează. Dimpotrivă : — „Perfect ! (spune el) Vom naviga și cu spărtură. Va fi cu atît mai interesant. Sîntem la jumătatea drumului spre Beta. Ei, bine, programul de cercetări va fi îndeplinit. Să fim totuși atenți să nu cădem prin gaură în vid. Cred că e singurul inconvenient, dar cu puțină grijă accidentul se poate evita...”

Să remarcăm, apoi, inventivitatea de care dă dovadă autorul în constituirea unei terminologii ad-hoc (superlunagalactonavă, converti-plan, ligheanul paragalactic, cuiul electromagnetic etc.):

— „...Șase sute de superlunagalactonave își luară zborul și se avîntară în Lighean. Apoi mai încercară o dată, și încă o dată, și abia la urmă găsiră o spărtură prin care trecură victorioase în infinit”.

Dizolvată în umor, tema călătoriilor inter-astrale își pierde din gravitatea excesivă, cîștigînd în schimb, în planul unei fertile dimensiuni umane, precum și în cel al aderenței cititorului. *Argonautica* de Mircea Oprită adaugă literaturii de ficțiune științifică de la noi valențe inedite, atestînd în același timp o vocație certă, elevată, deschisă unei spirituale perspective asupra unor cotidiene raporturi inter-umane. Iată de ce n-ar fi de loc surprinzător ca un viitor volum să ne redea continuarea călătoriei, pe care avem motive să o întrevădem la fel de antrenantă în planul amuzantelor aventuri ale *Argonauticii*.

Const. Bostan și Valentin Ciucă :

„G. T. KIRILEANU“

Dacă ar fi lăsat posterității numai valoroasa bibliotecă de peste optsprezece mii volume, donată de G. T. Kirileanu orașului Piatra Neamț, și tot ar fi meritat acest mare iubitor al culturii românești să i se adune zbulumata viață și prodigioasă-i activitate, în filele unei cărți. Dar G. T. Kirileanu, așa cum este prezentat de Constantin Bostan și Valentin Ciucă în volumul de „Contribuții documentare“, n-a fost numai un bibliofil ci o personalitate complexă, de o robustă formație spirituală, care a desfășurat de-alungul unei vieți de aproape nouăzeci de ani (s-a stins în anul 1960) o rodnică activitate de cercetare în domeniul folclorului, istoriografiei literare, lexicografiei, dovedindu-se un profund cunoscător al obiceiurilor, datinilor și limbii române populare.

Autorii lucrării pornesc de la arborele genealogic cu rădăcini în Bucovina, transplantat în ținuturile de munte ale Neamțului, satul Holda Broștenilor de pe valea Bistriței moldovenesti, de unde G. T. Kirileanu pornește și se reîntoarce în funcții judiciare sau administrative, revine la Iași, pleacă la București, apoi se mută la Piatra Neamț unde și-a trăit ultima parte a vieții, deseori nedreptățit, sub regimurile trecute, fiind forțat să-și părăsească funcțiile deținute pentru ideile de justete și adevăr puse în slujba celor mulți.

Pasionat pentru cartea bună pe care o citea și o recomanda și altora, fără a o pierde din propria bibliotecă, G. T. Kirileanu a fost atras și de activitatea de editor ce implică atita migală și răspundere. Parcurgind o ediție Creangă, îngrijită de el, i se poate distinge spiritul analitic înclinat spre amănunt și nu spre generalizări abstractizante. Este o plăcere să revezi oricare din cele șasesprezece ediții Ion Creangă ale pasionatului cercetător (unele aflate în biblioteca din Piatra Neamț), veridic încadrat în epocă și în relațiile cu alte personalități contemporane.

Cartea dispune de o solidă armătură științifică. Precedat de un cuvint înainte, de o notă lămuritoare, conținutul bogat în date, unele mai puțin cunoscute, e urmat de succinte concluzii finale ca și de o amplă bibliografie cuprinzind ediții ale operei lui Ion Creangă, studii și documente publicate în diferite reviste de folclor ca „Șezătoarea“, „Ion Creangă“, precum și reproduceri de portrete la diferite virste, coperti ale unor publicații, un facsimil cu dedicația lui Jean Boutière către G. T. Kirileanu.

Cartea celor doi entuziaști cercetători scoate în relief îndeosebi activitatea de folclorist și editor a lui G. T. Kirileanu și constituie fără îndoială nucleul unei viitoare monografii, rămânind chiar așa cum este o consistentă contribuție la cunoașterea vieții și activității unui mare iubitor al culturii poporului român.

RADU FELECAN

REVISTA REVISTELOR

RAMURI 1/1971

Pe prima pagină Ilarie Hinoveanu se prezintă cu un grupaj de poezii. Puțin sentimental, puțin romantic, puțin cam prețios. Adesea fluxul poetic se frînge în banal. O strofă frumoasă (și altele încă): Insula de flori, Kalinda, / Încă zace în trecut, / Încă veștedă oglinda / Mării soarbe țărmlul mut.

Revista „Ramuri” ambiționează să fie (și este) în imediata apropiere a evenimentelor, deși publicație lunară. Cităm în acest sens: „Oltenia și Unirea” (Ion Pătroiu), „Lupta P.C.R. pentru democratizarea literaturii” (Eugen Marinescu).

În pagina 8 sînt publicați 6 poeți de vîrste diferite și, de ce n-am spune-o, de valori la fel diferite: V. Eftimiu, C. Nisipeanu, Virgil Cărianopol, Constanța Craiu, Dan Mutașcu, Șt. Roman. Oricum, citind cîteva poezii de aici, înclin să dau dreptate unui cunoscut care-mi spunea că „sînt și poeți care s-au terminat”.

Radu Petrescu este prezent cu o pagină de proză (Ideile Paminei) foarte interesantă, scris sigur, intuitiv.

La **Critica ideilor literare**, Adrian Marino discută cu binecunoscuta-i competență „Evoluția conceptului de comedie”.

Revista, cum spuneam, se află în imediata apropiere a evenimentelor. Este și cazul cronicii literare (semnatar Al. Piru), în cadrul căreia sînt discutate ultimele apariții editoriale în domeniul prozei (**Păsările**, **Scarabeul sacru**, **Epistole**, **Ramayana**). După informațiile mele, Al. Piru este primul care ia o atitudine critică față de „Păsările” lui Al. Ivasiuc. Iată: „Teoretic totul e adînc și plauzibil, artisticește întîmplările sînt incredibile și eroii inconsistenți. Liviu Dunca și Margareta Vinea se îndrăgostesc unul de altul în chip mecanic, Dumitru Vinea își pierde autoritatea în chip absurd, Victoria Popa subjugă și dezgustă pe superiorul ei și pe alții aproape în același timp. Dumitru Vinea e tînărul care se autodestituie, Margareta acceptă situația de soție întreținută spre a se sinucide la prima dezamăgire provocată de amant”.

Nu i se contextă lui Al. Ivasiuc scrisul acut intelectual, sondajul problemelor vieții contemporane, curajul marilor dezbateri ideologice.

În „Contradicția lui Maiorescu și alte contradicții” Gheorghe Grigurcu ajunge la concluzia că este vorba de o carte remarcabilă deși, în afară de „contradicția lui Maiorescu”, mai sînt și altele. De remarcat că titlul acestei cărți a dat apă la moară tuturor comentatorilor: s-a vorbit de **contradicția** lui Maiorescu sau a lui Maiorescu, de **contradicțiile** criticii, de **contradicția** contradicției și, cum se vede acum, de alte **contradicții**.

În **Meridiane**, Mihai Pelin evocă personalitatea poetului Serghei Esenin (45 de ani de la moarte). Paginile dedicate literaturii universale, artelor și culturii de masă încheie primul număr din acest an al revistei „Ramuri”.

Revista brașoveană a apărut într-o nouă haină tipografică. Eveniment demn de consemnat cu atât mai mult cu cât schimbarea de formă aduce și îmbunătățiri de conținut.

Dacă rămîne ceva (din vechea formulă), apoi numai despre diversitate poate fi vorba. În această perspectivă s-ar putea ca **Astra** să fie revista cu cei mai mulți și mai diverși (ca profesiuni) cititori. Ar fi ceva.

Ancheta *Astrei* se întîilează în acest număr „Inginerul, omul unei singure dimensiuni?” Răspunsul este cît se poate de banal: NU. Mi-ar fi plăcut ca măcar unul singur din cei chestionați să răspundă sincer: DA.

Despre deceniul 7 (un deceniu literar controversat) scriu Aurel Martin, Voicu Bugariu, Mihai Nadin, Zaharia Singeorzan.

Astra scoate în interiorul revistei un supliment literar, foarte drăguț, dar în care îți trebuie răbdare ca să te poți orienta. Semnează versuri: Mihai Beniuc, G. Boitar, Verona Brateș, Nina Cassian, Leonid Dimov, Lendvay Eva, Dărie Magheru, Titus Vîjeu. Ca și la **Ramuri**, tomuri diferite, vîrste diferite, (contează mai puțin), posibilități diferite. O, unde sînt revistele care impuneau o opinie asupra poeziei?...

Doi necunoscuți semnează proza: C. Ciolacu, Ulpin Chirca, Edmond Nicolau publică un foarte interesant text despre „Structuralismul științific”.

Cerbul de aur, antiumor, Narghita (interviu), Băile și „scăldătorile” vechiului Brașov, ex libris, moda, automobilul ar fi alte probleme. Două rubrici pentru care **Astra** merită felicitată: Mondo Muzica și Luna.

Mihai Bîră (Sport) are condei, dar... cam tîrziu. Despre temporizare s-au scris pînă acum la noi) cîteva sute de mii de pagini (dactilografiate).

Cîteva obiecții (colegiale) pe care le aducem *Astrei*: foarte multe rubricuțe, uneori texte insignifiante, prea multe abțîbilduri tipografice. Mai mult spațiu aerat și mai puține corpuri de literă.

Am avut recent prilejul să ne convingem și noi că **Echinox** (revista studenților de la Cluj) are tot dreptul la laude.

Să exemplificăm. Cîteva rubrici excelent susținute și excelent scrise: **Fotografii de nopate** (M. Prelipceanu), **Repere** (Eugen Uricariu), **Terra incognita** (Marcel Runceanu). Un cronicar literar cu intuiții, cu gust și (ceea ce-i mult mai important) cu un sistem propriu, clar și sigur: Petru Poantă. În acest număr, cronica literară la Florin Mugur (**Cartea regilor**). O pagină de poezie de Alexandru Olar impune un poet veritabil, de conduită originală. Mai semnează poezia binecunoscuții Adrian Popescu, Ion Mircea, Ștefan Damian.

Tot la **Echinox** am avut revelația unui prozator (și nu a unei prozatoare): se numește Maria Brînzei.

Numărul mai cuprinde un studiu amplu asupra poeziei lui Camil Petrescu (de Ion Pop) din care reținem: „De e să găsim elementul unificator al întregii sale opere poetice, îl vom avea în acea programatică cultivare a lucidității actului creator, garanție a trăirii intense în lume și generatoare, astfel, de lirism”.

Ioan Peianov traduce un eseu de Jan Kott (Omul și istoria — Despre Ajay), iar Simion Dănilă din poezia lui Fr. Nietzsche.

În „Probleme de structură în romanul **Prins** de P. Popescu”, Călin Manilici afirmă: „Dar mecanismul (de construcție a cărții — n.n.), impecabil, se poate demonstra suspect de ușor, e conceput inițial, nu produs, și acest fapt constituie neșansa de realizare majoră a romanului”.

O fi ușor de demonstrat, dar din ce am citit noi nu se vede. Oricum, nouă tocmai aici ni s-a părut că este foarte firesc P. Popescu.

Eseuri, comentarii la cărțile românești și străine, revista revistelor, **Vestiar** completează sumarul. Nu putem încheia fără a aminti că pe ultima pagină Petru Toma traduce excelent din Minnesăngeri.

MIHAI MATEI